

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

E.R. Postma, Eindhoven

Het laatste woord (2)

(Num. 6:22-27)

„De HERE zegent u, Hij behoedt u” – op deze woorden mag Israël steeds blijven wachten. Het zal hun als hemelse muziek in de oren klinken, dit klinkend getuigenis van Gods diepste verbondenheid met zijn volk. Geen super-volk, niet het puikje der naties zonder enig zichtbaar of verborgen gebrek. Nee een volk van alledaagse mensen zoals wij. En wat nog meer zegt: een volk van zondige mensen over wie God de HERE zich genadig neerbuigt. Paulus zag het: God „die de goddeloze rechtvaardigt” (Rom. 4:5).

Lichtend aangezicht

Over dát volk hoor ik Gods zegen decreteren uit naam van God zelf. En ik hoor wat die zegen inhoudt: de HERE zegent u en behoedt u! Op weg naar het beloofde land. Zoals verwoord bijv. in Psalm 91 – wolken vuurkolom, bescherming bij dag en nacht (vs 1). Bewaring als in Egypte: al vielen er duizend aan uw rechterhand – tot u genaakte het niet (vs 7). Heerlegers van engelen om jong en oud, zwak en sterk te behoeden op heel de tocht (vs 11, 12). Er zijn onderweg gevaren, risico's: leeuwen, adders, vijandige legers – maar in het nauw gebracht? Ik zal bij hen zijn (vs 13-15). God zal hun zijn heil (redding) doen zien – hoe gehavend ze ook zijn, ze komen in het beloofde land (vs 14-16) en om die aankomst gaat het!

Een andere tocht naar het beloofde land, van Babel naar Jeruzalem, als beschreven in Ps. 121: de HERE is uw bewaarder. Dat roept de gedachte op aan de goede Herder, aan diens voortdurende betrokkenheid, zijn onwrikbare trouw en welwillendheid.

De HERE doet zijn aangezicht over u lichten en is u genadig. In Mt. 9:36 wordt dat prachtig geïllustreerd: „toen Hij (Jezus) de scharen zag (ook de zieken enz., 9:35!), werd Hij met ontferming bewogen, daar zij voortgejaagd en afgemat waren als schapen die geen herder hebben...” Aan zulke beelden moeten we maar denken óók bij de zegen. Jezus keerde zijn gelaat, zijn ogen niet af uit gène, uit afkeer, uit minachting voor wat zijn ogen zagen of ook uit

onverschilligheid: Hij werd met ontferming bewogen. Hij deed zijn aangezicht over hen lichten: Hij keek hen niet donker, somber, dreigend aan en na. Hij was hun metterdaad genadig en dat straalde van zijn gelaat af. De genade van Israëls God lichtte op in zijn blik en zijn ogen. Gods zegen daalde op Israël neer⁹.

Het aangezicht verheffen

Datzelfde lees je ook af uit de derde strofe die klinkt als een climax: De HERE verheft zijn aangezicht over u en geeft u vrede. Zijn aangezicht verheffen – het tegendeel lijkt mij beschreven in Jes. 53 inzake de lijdende knecht des HEREN: hij had gestalte noch luister... hij was veracht en van mensen verlaten... ja als iemand voor wien men het gelaat verbergt... (vs 2-4). Maar dan hoor ik Jezus de gelijkenis van de verloren zoon vertellen. De vader zag goed hoe zijn jongen er uit zag, haveloos, in deplorabele staat – zijn gelaat verbergend. Maar die vader werd al toen hij hem van verre zag met ontferming over hem bewogen: hij rechtte zijn rug, hij hief zijn aangezicht op, hij liep hem (haastig) tegemoet, viel hem om de hals en kustte hem – zo vies en bezweet als de jongen was (Luc. 15:20 v.v). Hij boog zich neer over zijn zoon: hij (de meerdere) was hem (veruit de mindere) genadig. Hij verbórg zijn aangezicht niet, sloeg zijn ogen niet van schaamte neer over zijn ontaarde zoon en zag hem niet donker en dreigend aan: hij was een en al mededogen, ontferming en blijdschap. Hij verhief zijn aangezicht en gaf hem vrede. Zijn zoon herstelde hij in ere: geen knecht bij de knechten, nieuwe kleren, een gouden ring, het gemeste kalf, een ereplaats aan tafel. Hij gaf hem vrede. Zoals ze het tegenwoordig zeggen had die jongen het kunnen zeggen: gaaf, te gaaf, kei-gaaf – dát is 'vrede'. Dát is pas thuis komen!

Zó zie ik de Israëlieten gaan (door de woestijn) en thuis komen. Zó zie ik een gemeente gaan en arriveren. De HERE zegent u en behoedt u; de HERE doet zijn aangezicht over u lichten en is u genadig; de HERE verheft zijn aangezicht

over u en geeft u vrede! Alles wordt gaaf, kei-gaaf (naar Gez. 114).

Zegen: verklaring van eigendom

Die zegen is geen stereotyp aangesel aan een eredienst – een geschikt moment om je jas aan te trekken. Het is de steeds herhaalde en volstrekt gemeente verzekering van uw God en Vader, die je je steeds weer in geloof mag toeëigenen om er gelovig 'amen' op te zeggen (Gez. 456).

Het uitspreken van de zegen (ook in een nieuw-testamentische vorm) is in wezen niet anders dan de (bevolen) verkondiging van Góds

33e jaargang - nr. 22.
27 oktober 1989

In dit nummer

- 387 H. de Jong
Nader over: De opstanding des vleses (2)
- 388 J. Kranenburg
Pastorale notities
- 389 H.J. v.d. Kwast
Internationale Conferentie van Gereformeerde Kerken (2)
- 390 D.W.L. Milo
Sabbathsreis
- 393 Margreet Maljers-Kroes
Tussen kerk en keuken
- 394 P.J. van Kampen
India, mij een zorg...
- 395 Jeanette Westerkamp-Stegeman
- 397 Ex Libris

Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
D.W.L. Milo
Ds. K. Muller
Ds. E.R. Postma
J.F. van der Wal

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Tel. 05130-20476

Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Uit breder kring

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

Administratie Opbouw
A.J. van Veelen-Vis
Postbus 258,
3740 AG Baarn.
Tel. 02154-23546.
Gironummer 404945 t.n.v. Geref.
Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging
Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs

f 55,- per jaar of f 30,- per half jaar.
Voor studenten f 44,- per jaar.
Buitenland f 79,- per jaar of f 99,- per luchtpost. Bij vooruitbetaling te voldoen.

Advertenties

Tarief: 50 ct. per mm. Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.
postbus 208, 3770 AE Barneveld, tel. 03420-13080. Fax 03420-92542.

Druk

"Steenbergen", Zeist.

woord! Immers, zo heet het, „Zo zullen zij mijn naam op de Israëlieten leggen, en Ik zal hen zegenen”! (Num. 6:27). Vaak vergeten woorden. De naam leggen op Israël: wat is dat anders dan een opnieuw⁹, tot eigendom verklaren, een claim leggen op, een merken en verzegelen steeds opnieuw: gij zijt mijn volk. Een publieke verklaring van Gods keuze en eigendomsrecht mag niet versluierd worden tot een vrome wens – het is voluit Woord-verkondiging, niet meer en niet minder! Zó spreekt de HERE bij monde van Aäron en anderen: Ik zal hen zegenen! Een zekerheid, een vaststelling van een onmiskenbaar, onbetwijfeld feit! Want gij zijt een volk dat de HERE, uw God, heilig is; u heeft de HERE, uw God, uit alle volken op de aardbodem uitverkoren om zijn eigen volk te zijn¹⁰.

Noten

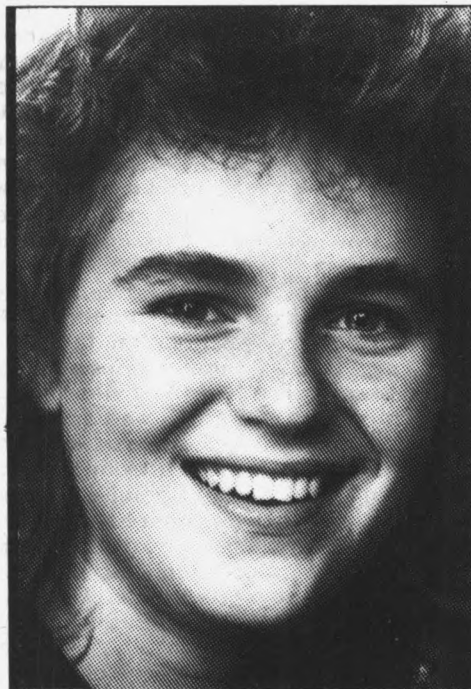
7 J.L. Koole, a.w. pag. 18.

8 een bezegeling en bekrachtiging van Ex. 19:5b, Deut. 7:6; 14:2; 26:18; Ps. 135:4 (vgl. Mal. 3:17); Op. 19:6.

9 Een goede exegese van 'het lichtend aangezicht' is te vinden in Spr. 16:15 n.l. 'zijn welgevallen' in de parallelle vershelft. Ook valt te denken aan Ps. 80 (4, 8, 20) die van de uitleiding uit Egypte spreekt. Daar de tegenstelling met het 'lichtend aangezicht' in vers 17: 'dreigende aanblik' (waarvan een illustratie in Ex. 14:24!). Het contrast blijkt trouwens ook duidelijk in Pred. 8:1. Wat het eerstgenoemde Spr. 16:15 betreft is illustratief de geschiedenis van Esther: licht het aangezicht van de koning op, dan blijft ze in leven. De bede om het lichtend aangezicht als blijk van 'herstel' in Ps. 80 heeft een parallel in Dan. 9:17.

Dank overigens aan de emer. hoogleraren dr. D. Holwerda en drs. J.P. Lettinga voor hun aanvullingen resp. correcties.

10 Deut. 7:6.

Marielle, studente ESJ
"Hier ontdek je wat je te zegen hebt"

Stuur mij vrijblijvend informatie over de ESJ

(postzegel is niet nodig)

Naam:

Adres:

Postcode/Plaats:

Evangelische Hogeschool • Antwoordnummer 151
3800 VB Amersfoort • Tel. 033-621731

'De ESJ; de school met goed nieuws'

De Evangelische School voor Journalistiek, een vierjarige opleiding met een uitgesproken christelijk karakter. Het programma is breed, praktisch en vormend. Na de ESJ heb je een goede kans op een baan, zowel bij orthodox-protestantse bladen als bij de algemene instellingen. Een ideale opleiding als je goed nieuws door wilt geven. De ESJ is door de overheid erkend; je komt dus in aanmerking voor een rijksstudietoelage. Aanmelden voor 9 maart 1990.

Evangelische Hogeschool

Postbus 957
3800 AZ Amersfoort
Tel. 033-621731

O-43

H. de Jong

Nader over: De opstanding des vleses (2)

De belangrijkste konklusie waartoe we in ons vorig artikel gekomen waren, was dat 'lichaam' niet hetzelfde is als 'vlees'. Het is voor onze lichamelijke substantie niet nodig dat ze van vleselijke substantie is; een substantie van 'glans' of 'heerlijkheid' is ook een mogelijkheid, hoe moeilijk wij ons dat ook voor kunnen stellen. Het *natuurlijke* lichaam staat ons vanzelfsprekend het meest na. Toch schrijft de apostel: „Is er een natuurlijk lichaam, dan bestaat er ook een geestelijk lichaam”, en even eerder had hij al gezegd: „Er zijn hemelse en aardse lichamen...” (1 Korintheïers 15 : 44 en 40). Is het ook niet Christus zelf die gezegd heeft dat we op de dag van de opstanding zullen zijn als de engelen Gods (Lukas 20 : 36)? Maar, zal iemand zeggen, waarin verschilt onze toekomstverwachting dan nog van die der oude Grieken die immers alleen van de ziel beweerden dat ze door de dood heen zou blijven voortbestaan? Wij belijden toch de opstanding *des vleses*? Het is nu met name over deze bekende term uit onze belijdenis dat ik iets wil zeggen. Ik begin met dit belijden te confronteren met het reeds eerder genoemde woord uit 1 Korintheïers 15 dat vlees en bloed het koninkrijk Gods niet zullen beërven.

Opstanding des vleses

Ik bespeur wel eens de neiging om het woord 'vlees' in deze bekende paulinische tekst – opmerkelijk genoeg! – te *vergeestelijken* zodat het zoiets als zondigheid betekent: wij in onze zondigheid kunnen het koninkrijk Gods niet beërven. Dank zij deze vergeestelijking van het vlees denkt men dan voor het opstandingsbestaan aan een soort gereinigde vleselijkheid te kunnen vasthouden. Nu ligt inderdaad bij de uitdrukking 'vlees en bloed' deze zondigheid van ons zeer dichtbij, zoals je bijvoorbeeld kunt opmaken uit Christus' woord dat vlees en bloed aan Petrus niet hebben geopenbaard wie de Zoon des mensen eigenlijk is. Toch, als je dan ergens anders leest dat Jezus bij zijn menswording deel gekregen heeft aan het bloed en vlees van de kinderen van Abraham (Hebreeë 2 : 14), dan weet je weer dat het bij 'vlees en bloed' gaat om het konkrete menselijke leven zoals wij dat hier kennen, onze aardse behuizing. Die staat in het teken van de vergankelijkheid, van het verderf, en kan daarom het koninkrijk Gods niet beërven. Wij

zullen veranderd worden, zegt de apostel dan ook van de mensen die zullen leven op de dag van Christus' wederkomst. „De eerste Adam was een levende ziel (wat in de taal van de bijbel sterk verwijst naar vlees en bloed, zie Levitikus 17 : 11), de laatste Adam is een levendmakende geest” (1 Korintheïers 15 : 45). Christus' opstandingsleven, waarin Hij zelf deelt en ons zal doen delen, heeft zo weinig met 'vlees' te maken dat de tijd van zijn verblijf onder ons getypeerd kan worden als 'zijn dagen in het vlees' (Hebreeë 5 : 7; zie ook 1 Petrus 3 : 18). Wat heeft zo'n typering voor zin als er een eeuwigheid in het vlees achteraan komt?

Verheerlijkend terugkomen op het 'vlees'

Maar nog eens, die opstanding des vleses dan, die wij zondag aan zondag belijden? De uitdrukking heeft inderdaad wel aanleiding gegeven tot misverstand alsof met het woord 'vlees' ons opstandingslichaam gekarakteriseerd zou (kunnen) worden. Een al te naïef opstandingsgeloof is daarvan wel het gevolg geweest. Men wist van hoe het straks zal zijn meer te vertellen dan de Schrift zelf. Zeker, enige functies van het vlees, eten en trouwen, vielen uit, maar voor de rest bleef alles bij het oude, zij het ook in vernieuwde vorm. Ik denk evenwel dat de uitdrukking 'opstanding des vleses' niets anders wil zeggen dan dat de Here God op de dag van de opstanding uit de doden *verheerlijkend terugkomt* op dit aardse bestaan dat *hier* 'vlees' moet heten. Met andere woorden: in de uitdrukking 'opstanding des vleses' verwijst het woord 'opstanding' naar het bestaan van *daar en straks* en het woord 'vlees' naar het leven van *hier en nu*. De Here God komt op de dag van de opstanding niet maar op een *deel* van ons, het 'geestelijke' deel bijvoorbeeld, terug (zo'n geloof zou ons inderdaad in de buurt van de oude Grieken brengen), nee, zijn liefde omvat ons totale bestaan tot in zijn uiterste konkreetheid. En dat vlees, dat konkrete bestaan, heeft, nee: gééft Hij toekomst, zo is beloofd. Maar we zullen het aan Hem moeten overlaten, hoe Hij zijn belofte nakomt.

'Vlees' en 'glans'

Heel leerzaam in dit verband is de passage 1 Korintheïers 15 : 39 – 41. Om te verduidelijken dat wij van het

opstandingslichaam niet al te aardse mogen denken zegt de apostel daar: „Alle vlees is niet hetzelfde, maar dat van mensen is anders dan dat van beesten, en het vlees van vogels weer anders dan dat van vissen. Er zijn hemelse en aardse lichamen, maar de glans der hemelse is anders dan die der aardse. De glans der zon is anders dan die der maan en der sterren, want de ene ster verschilt van de andere in glans”. Het woord dat in deze zinnen het vaakst voorkomt is 'anders' (of 'andere'). Het opstandingslichaam zal *anders* zijn dan het lichaam zoals wij het hier kennen. Nu blijft de apostel met dat begrip 'anders' eerst nog in de sfeer van het 'vlees'; vlees van mensen, beesten, vogels en vissen. Het toekomstige zal anders zijn dan het tegenwoordige, *zoals* het vlees van vissen anders is dan het vlees van vogels. Dat is aanpassing. 'Vlees' doortrekt nu eenmaal al onze voorstellingen en zelfs ook ons voorstellingsvermogen. Paulus knoopt daar dus bij aan, maar vervolgens leidt hij ons bij het 'vlees' vandaan door in de loop van die zinnen haast ongemerkt van dat woord 'vlees' af te stappen en op het heel andere woord, namelijk 'glans' of 'heerlijkheid', over te gaan. Onnodig te zeggen dat daarmee een verheffing van de gedachten gepaard gaat: van de aarde naar de hemel, zoals midden in de passage dan ook staat: er zijn hemelse en aardse lichamen. *Verachting* van het aardse mag daar echter in geen enkel opzicht uit worden afgeleid. Het is juist in tegendeel de grootste eer voor het aardse dat God er *hemels* op terugkomt. Mijn briefschrijver van de vorige maal had het over ds. Visser die zich in de arm kneep bij de woorden 'opstanding des vleses'. Het is waar, ik heb hem dat zelf wel zien doen. En terecht! Je kunt wanneer het over de opstanding gaat niet konkreet genoeg over het vlees spreken. Echter, het feit dat ds. Visser *hier* in zijn arm kneep wil nog niet zeggen dat hij *straks* zijn vlees tussen vinger en duim kan nemen. Wel zal hij wijzend op zijn nieuwe lichaam kunnen zeggen: dit was mijn eigenste aardse bestaan.

Konkreetheid

God komt verheerlijkend op het vlees terug. Tegen een moeder die helemaal opgaat in de drukte van het gezin en voor haar gevoel aan niet veel méér toekomt dan het afvegen van kinderneuzen en -billen, zeg

ik dan ook graag dat haar arbeid niet ijdel is in de Here – zoals we weten de zin waarmee Paulus dat machtige hoofdstuk over de opstanding afsluit. En een kind dat verdriet heeft over de dood van zijn poes troost ik graag met de opstanding des vleses. Niet in die zin dat poes later terug zal komen, maar dit is zeker: onze God beleeft genoeg aan het goede dat er tussen mens en dier kan zijn. Verheerlijkend zal Hij daar een keer op terug komen. Dat lees ik af uit het visioen (denk erom: een visioen!) in de bijbel waarin voor wat de grote

toekomst betreft ook de dieren een rol spelen (zie Jesaja 11 : 6 e.v.). Juist het zeer konkreet nemen van het 'vlees' maakt het mogelijk om bij de opstanding aan veel meer te denken dan gebruikelijk. Zelfs de pop heeft zo nog toekomst. Ik ga dan ook zeker niet mee met hen die bij de voorlezing van het christelijk Credo de uitdrukking 'opstanding des vleses' vervangen door de opstanding van het *lichaam*. Dit lijkt mij een beperking. Ik zie dat mijn ruimte verbruikt is. Volgende keer de rest.

Pastorale Notitie

J. Kranenburg – Rolde

Rood met een toetsje wit

Dit keer richt ik mij vanuit dit rubriekje vooral tot Margreet Maljers-Kroes, u weet wel: zij van vier bladzijden verder onder dat aardige kopje Tussen Kerk en Keuken. Ik waag het er op en schrijf gewoon haar voornaam. Ze heeft die in ons blad prijs gegeven en het is niet aardig om dat te negeren. Zodoende krijgen mijn woorden van stonden aan iets vertrouwelijks. Ik wil haar ook helemaal niet bestrijden, maar slechts mijn verwondering uitspreken.

In Opbouw van 13 oktober j.l. schreef zij een stukje over 'Evensongs', een verschijnsel dat hier in het oosten des lands nog niet signaleerd is. Zij vroeg zich daarin af waarom onder ons predikanten niet vaker in toga verschijnen.

Meen je dat nou, Margreet?
En zou je dat leuk vinden?

O, ik zie wel voordelen. Zeker in een warme zomer, als die we nu achter ons hebben. Je hoeft onder zo'n wijde tent niet veel aan te hebben, stel ik mij zo voor. Dat kan voorkomen dat je af en toe in hemdsmouwen op de preekstoel staat, waarvan ik een afschuw heb. Al is het niet altijd te vermijden. Zoals op die warme zondagmiddag in augustus toen vlak voor de preek een broeder mij staande verzocht mijn jasje uit te trekken omdat de gemeente het benauwd kreeg alleen al als ze naar mij keek.

Maar een toga?
En dan zeker zoéén, waarvan jij nogal gecharmeerd was: een rode met een toetsje wit? Schattig, lijkt mij, maar ik hoor ze thuis al gillen.

Nee, zover ben ik nog niet.
Maar daarmee is jouw vraag niet beantwoord. Er moet een grondige reden zijn waarom wij in het algemeen geen toga dragen. Je vraag hield mij toch bezig.

Ik ben destijds, geheel naar de trend van die tijd, begonnen in kort zwart, met een jaquet voor avondmaalsdiensten, begrafenissen en trouwdiensten. Het jaquet hangt nog in de kast. Z.g.a.n., maar wel te krap, vermoed ik.

Maar al heel gauw na de scheuringen van de jaren Zestig heb ik het zwart vervangen door grijs. Zoals dat nu vrij algemeen gedragen wordt, al komt er hier en daar nog wat zwart voor, want dat moet ook op. Of er nog toga's gedragen worden weet ik niet.

Hoe kwamen we destijds tot het afschaffen van het zwart? Dat heeft te maken met het feit dat ons in die

turbulente jaren zoveel ontnomen was, waarin we voorheen vertrouwen hadden en waaraan we gehecht waren. Veel kleine gemeenten bleven volkomen berooid over. Geen gebouw, geen orgel, geen avondmaalstel, nauwelijks een naam. Er onstond een stemming waarin wij bereid waren ons alles te laten ontnemen om dan tenslotte over te houden het meest elementaire, dat werkelijk bij het gemeente-zijn behoort en waaraan beloften verbonden waren.

Wij zochten de gemeente van twee of drie, bijeen in de naam van de Here Jezus, onder de belofte dat Hij daar zou zijn. Dat betekende terug naar af.

In die stemming hebben wij afstand gedaan van het zwarte pak als één van de dingen die niet tot het wezenlijke van het gemeente-zijn behoorde. En waar het zwarte pak werd afgedankt bleef er voor de toga helemaal geen waardering meer over. De dominee behoorde van toen aan tot de netst geklede broeders in de kerk. Minder wilde hij niet zijn en zeker niet meer.

Maar ja, wie wind zaait moet er op rekenen dat hij storm oogst. Er is een tijd geweest dat op onze preekstoelen broeders verschenen in kledij, die meer bij de disco past dan bij de kerk. Ik neem aan dat dat voorbij is.

Zo is het gekomen, denk ik, dat de toga onder ons bijna niet meer voorkomt.

Ik vraag mij af: als de dominee in Alkmaar op een zondag in toga zou verschijnen, hoe Margreet Maljers daarop zou reageren. Misschien zou ze zeggen: staat best aardig maar hier niet. Het past niet meer bij ons. Wij zijn er uitgegroeid.

H.J. v.d. Kwast, Amstelveen

Internationale Conferentie van Gereformeerde Kerken (2)

De Westminster Confessie en de Vrijmaking

Onder de kerken die zijn toegetreden tot de internationale conferentie, die op initiatief van de vrijgemaakte kerken al enkele malen bijeenkwam, zijn ook presbyteriaanse kerken. Deze kerken hebben als belijdenis van het geloof niet de drie formulieren van enigheid, maar de *Westminster Confessie*, met de grote en de kleine Catechismus.

Deze belijdenis is opgesteld en aangenomen op een synode gehouden te Westminster in Engeland en dateert van de jaren 1643/1649.

De tekst en een goede inleiding vindt u in een uitgave van *de Vuurbaak*, verzorgd door drs. G. van Rongen. Het is niet zo verwonderlijk dat er wat moeilijkheden waren bij de aanvaarding van deze belijdenis als grondslag voor de internationale conferentie.

Deze aanvaarding betekent niet dat deze belijdenis in de vrijgemaakte kerken in ons land en elders als bindend wordt aanvaard. Met de instemming wordt te kennen gegeven dat deze belijdenis als gereformeerd wordt erkend.

Nu valt deze belijdenis *niet samen* met de drie formulieren van enigheid. Op sommige punten is de Westminster uitvoeriger, maar dit niet alleen; er zijn ook verschillen aan te wijzen.

Nu wij uit het verleden weten en hebben ervaren hoe nauwgezet de vrijgemaakte kerken met de belijdenis omgaan, wordt het bijzonder interessant na te gaan welke verschillen in belijden bij kerken in het buitenland worden aanvaard.

De ouderen onder onze lezers zullen zich herinneren dat in de strijd, die aan de *Vrijmaking* voorafging, van 'synodale zijde' zowel t.a.v. de kerkrechtelijke als de dogmatische kant van het conflict een beroep gedaan werd op de Westminster Confessie, die de *meest gerijpte weergave van het gereformeerd belijden* zou zijn. De Vrijmaking was allereerst een zaak van verzet tegen een opkomende hiërarchie van synoden, die over de kerken heersten met een eigen door Christus verleend gezag, door ambtsdragers te schorsen en zelfs een kerk buiten verband te zetten.

Wat vinden we in de Westminster over het gezag van synoden. In artikel 31 (!) van deze belijdenis lezen we onder het opschrift: 'Synodes en Concilies' o.a.:

1 Om de kerk beter te regeren en

verder op te bouwen dienen er zulke vergaderingen te zijn als gewoonlijk synodes of concilies genoemd worden.

2 Evenals het aan de overheid wetmatig geoorloofd is om een synode van dienaren en andere bekwame personen bijeen te roepen, om hen te raadplegen en van hen advies te ontvangen over godsdienstzaken, zo mogen – in geval de overheid een verklaard vijand van de kerk is – de dienaren van Christus *krachtens hun ambt*, of samen met andere bekwame personen, daartoe door hun kerken gedelegeerd, in zulke vergaderingen bijeenkomen.

Voor ons onderwerp is verder van belang wat onder 3 wordt gezegd over synodebesluiten: ...en deze besluiten en beslissingen dienen, als ze met het Woord van God in overeenstemming zijn, met eerbied en onderwerpenheid ontvangen te worden en dat *niet alleen* om hun overeenstemming met het Woord, maar ook om de bevoegdheid waarmee ze genomen zijn en die een verordening van God is in zijn Woord daartoe aangewezen.

Bij eerste lezing valt al op dat volgens deze belijdenis synodes *dienen* gehouden te worden en vervolgens dat men ter synode *krachtens het ambt* bijeen is en de bevoegdheid om besluiten te nemen een verordening van God wordt genoemd.

Als Schriftbewijs wordt verwezen naar Handelingen 15, het apostol-convent in Jeruzalem.

Ik kan me voorstellen dat broeders en zusters, die de vrijmaking bewust hebben meegemaakt zich afvragen wat wijlen Prof. Dr. S. Greijdanus hiervan zou zeggen.

We kunnen deze voortrekker het woord geven door te citeren uit het blad *Dienst*, 1957 nr. 10/12.

Op pag. 173 schrijft Greijdanus:

„Volgens deze Westminster-Synode zijn het dus de overheden, die de synoden moeten samenroepen. En dat niet alleen, maar die haar leden hebben te kiezen, en natuurlijk ook, hoewel dat er niet uitdrukkelijk bijstaat, maar dat volgt uit de aard der zaak, het agendum vaststelt”.

Hiertegenover schrijft Greijdanus dat het *de kerken zijn*, die niet alleen predikanten, maar ouderlingen afvaardigen en het agendum van een synode opstellen.

In verband hiermee is ook belangrijk wat Greijdanus op pag. 161 schrijft: „Wel bestaan Classisvergaderingen en Synoden meestal uit ambtsdragers. Inzover kan men ze noemen

vergaderingen van ambtsdragers. Maar deze zitten daar toch niet *qua* ambtsdragers, ofschoon wel in en met hun ambt, doch krachtens afvaardiging, last en taakopdracht van die hen gezonden hebben en als deze vertegenwoordigende...”

Nadat Greijdanus er op heeft gewezen dat in de Westminster ten onrechte gesteld wordt dat een synode of meerdere vergadering een eigen zelfstandige, onafhankelijke macht en bevoegdheid heeft, komt hij tot de niet mis te verstane uitspraak:

„Het ongereformeerde in samenroeping, lastgeving en machtiging, had in deze als vanzelf een *ongereformeerde* uitwerking tot gevolg. Wie de daad van Koning Willem I tot samenbrenging van een 'Synode' niet Gereformeerd heten en goedkeuren kan, kan de samenroeping der Westminster Synode, en haar aanwijzing, door wie en hoe een Synode samengebracht moet worden, ook niet als Gereformeerd en goed verklaren”.

Een voorzichtige conclusie kan zijn dat Greijdanus niet bepaald ingenomen was met deze belangrijke paraagraaf uit de Westminster Confessie.

In de dagen van de vrijmaking bracht wijlen Prof. Dr. K. Schilder heel de kerkelijke strijd onder de noemer van het kerkrecht: *het ging ten principale om het onderhouden van art. 31 K.O.*, dat de kerken het recht gaf zich vrij te maken van synode-besluiten binnen het kerkverband. Van K. Schilder is bekend dat hij het niet eens was met de stelling dat de Westminster Confessie een gerijpte vorm van gereformeerd belijden was. Van zijn hand staat in de *Reformatie* van 20 Dec. 1947 een aankondiging van een te verschijnen uitgave van een rectorale oratie van Prof. P. Deddens onder de titel: *'Van Dordt naar Westminster'*.

Nader onderzoek wees uit dat deze oratie niet in druk verschenen is. Schilder schrijft zeer te hebben genoten van deze rede en vervolgt:

„Nu heeft prof. Deddens uitvoerig en overtuigend aangetoond dat 'Westminster' betekent: *hiërarchie*”.

Het is dus niet verwonderlijk dat vrijgemaakte kerken moeite hebben met het aanvaarden van de Westminster Confessie.

Wat moeten we nu aan met dure woorden over het werk des Heren in de Vrijmaking?

Een volgend keer gaan we zien wat de Westminster Confessie leert over het verbond.

D.W.L. Milo, Nunspeet

Sabbathsreis

N.a.v. dr. E.L. Martin, 'Secrets of Golgotha', Alhambra, Calif. 1988

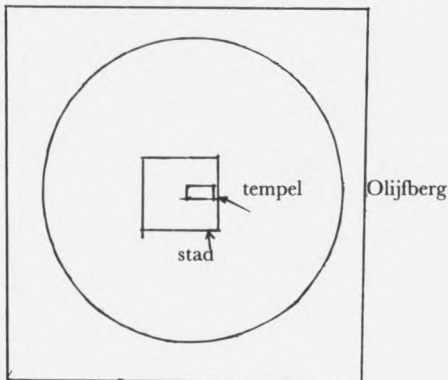
Eenmaal komt dit woord, sabbathsreis, in de Bijbel voor. De afstand van de Olijfberg tot Jerusalem heet een sabbathsreis, Hd. 1:12. Wie deze afstand meet komt op 800-900 meter uit, afhankelijk van waar de Olijfberg wordt geacht te 'beginnen'. Maar in de wetten van Mozes vinden we geen aanwijzing, die rechtstreeks de Israëlieten het maximum van een reis op sabbath aangeeft. We moeten dus wel even zoeken, combineren en deduceren.

Critische afstanden

Wij kennen in ons dagelijks leven zekere afstanden tot elkaar, die we in acht nemen willen we voor beschaafd doorgaan. Bent u naaste burens, dan blijft u van de grond van uw naasten af, tenzij er reden is. Komt u iemand op straat tegen, dan schuurt u niet langs zijn jas, maar geeft hem de ruimte. Bent u op visite, dan bedraagt de afstand iets van 1-2 meter. Aan een diner spreekt u met twee naastzittende burens en 2-3 overburen; wat hier boven uitgaat is onbeschaafd, tenzij een opgestoken hand of een knipoog. Moet u in de kerk op 60-75 centimeter naderen, dan kan dat alleen vanwege de broederschap. In de tram moet u dit ook, maar wie dat niet wenst gaat op het balkon staan. Een oogarts nadert ons tot knie-aan-knie, maar deze kritische benadering moet maar even duren! Pas wanneer twee mensen het goed eens met elkaar zijn, valt elke afstand weg: uiting van grote vertrouwelijkheid.

Die kritische afstanden zijn ons ingeschapen. Zelfs onbeschaafde volkeren houden afstand tot vreemden; zelfs wilde dieren naderen elkaar behoedzaam en tot op een veilige afstand. En broedvogels geven met hun zang de onzichtbare grenzen van hun broed- en jaaggebied aan. Tal van wilde dieren geven geurlintjes langs de grenzen, die ze wenselijk te verdedigen tegen indringers.

De Heilige Israëls vraagt ook respect van ons – afstand bewaren. Toen de twaalf stammen in de woestijn opdracht kregen om zich aan vier zijden van de tabernakel op te stellen, moesten ze afstand bewaren tot het heilige. Dat blijkt, wanneer ze onder Jozua de Jordaan overtrokken (3:4). Daar zei de Heere: de ark volgen, want jullie weet de weg niet, maar afstand bewaren, niet te dicht naderen. Hoeveel afstand dan wel? Tweeduizend ellen, zei de Heere. De Groot Nieuws vert. zegt slordig: 1000

schets van enge en ruime sabbaths-grens (resp. cirkel en vierkant)

meter. Maar de lengte van een O.T. el is nauwkeurig bekend.

Toen Hizkia de watertunnel bouwde (om Jerusalem in oorlogstijd van water te voorzien en de koninklijke tuinen te besproeien) schreef hij aan de ingang, dat zijn tunnel 1200 ellen (cubits) lang is gemaakt; het staat op een bord te lezen. Nu weten we dat die tunnel (waardoor de laatste koning van Juda gevlucht is!) 525 meter lang is. Daaruit berekenen we, dat de O.T. el (cubit) 43.75 centimeter lang is.

De kritische afstand, die de Israëlieten tot de ark in acht moesten nemen, is dus 875 meter – en laat dat nu precies de lengte van een sabbathsreis zijn.

Legerplaats

In de woestijn werd vele malen gesproken van het leger en de legerplaats. Het ging dan om de plaats waar de ark stond opgesteld, plus de plaatsen naar de 4 windstreken waar de kinderen van Israël zich gelegd hadden, plus een kritische afstand daar om heen. De grenzen van die legerplaats waren onzichtbaar, maar wanneer Mozes (Ex. 32:26) de legerplaats naderde zegt de Schrift, dat hij „ging staan in de poort van de legerplaats”. Waren er muren? Natuurlijk niet. Waren er dan wel poorten? Ook niet – maar een vreemde had wel afstand te houden tot 'het leger'. En op dit moment nam ook Mozes 'afstand' en vroeg, vanuit de 'poort': wie is voor de Heere?! Dat klonk dreigend, want er ging bloed vloeien.

Die kritische afstand werd ook later – toen de legerplaats door de stad Jerusalem was vervangen – rondom de stad getrokken. Een nomade zou

leven binnen zijn tent (zegt de archaeoloog-historicus dr. Martin) maar wie binnen zijn 'levensfeer', zijn kritische grenzen kwam, die kwam hem te na! Zo woonden de stedelingen van Jerusalem in hoofzaak binnen de muren, maar het stadsterrein, de territoriale grens, strekte zich 2000 ellen rondom de stad uit. Sommige Schriftgeleerden namen dat erg nauw en trokken een cirkel met een straal van 2000 ellen rondom het allerheiligste; anderen waren wat ruimer van opvatting en trokken een vierkant op 2000 ellen buiten de stadsmuren en gaven zo wat meer speling. Daarin volgden zij Numeri 35:2-5. (Zie de schets).

Jerusalem had dus zichtbare poorten, van steen. Maar ook onzichtbare poorten, op kritische afstand. Trouwens wanneer pelgrims, wandelend de weg langs de Olijfberg, de 'afdeling van de Olijfberg' namen, zongen ze: Jerusalem, dat ik bemin, wij treden uwe poorten in. Maar dan waren ze nog net de kritische afstand, de sabbathsreis, van Jerusalem af. (Luc. 19:37; Ps. 122).

Buiten de legerplaats

Het is duidelijk dat de Israëliet, die zich buiten de onzichtbare grenzen begaf, op reis ging; en dat was geen sabbathrust. In de woestijn kon hij, teneinde vers Manna te zoeken, zo ver gaan als hij wilde; maar op sabbath mocht hij dat niet. Dan kreeg hij rust van de Heere en als hij dat niet wenste verdiende hij straf. Het leger der Israëlieten kon, als de Heere het beval, elke dag verder trekken, maar op sabbath werd gerust. Zo kon een inwoner van Jerusalem (en van elke andere plaats) op sabbath zijn familie en vrienden bezoeken, zich met hen verheugen in de Heere en de geschonken rust – maar de legerplaats verlaten betekende: op reis gaan en daar rustte geen zegen op.

Aan de andere kant waren er ook dingen, die uitdrukkelijk buiten de legerplaats moesten geschieden. De zondoffers, de zoenoffers en de offers van Grote Verzoendag werden *niet* in een tempelvoorhof, maar buiten de legerplaats verbrand. U vindt dat bijvoorbeeld in Lev. 16:27; stier en bok werden met huid en haar, vlees en ingewanden, buiten de legerplaats verbrand; alleen werden enkele druppels van hun bloed in de tempel gesprendeld. En waar was die brand buiten de legerplaats? „Op de daartoe bestemde plaats van het huis”, zegt Ezechiël (43:21).

„Buiten het heiligdom", volgt daarop. Het offer werd door de Aspoort naar het 'Ashuis' gebracht. In dat Ashuis (Beth ha-Deshen, zegt de Talmoed) werd de as van de Rode Koe bewaard, welke diende om priesters en levieten te reinigen.

Nu moeten we aan de brief voor de Hebreeën denken. Daar staat (13:10-13) dat Jezus buiten de legerplaats heeft geleden (zoals zondoffers buiten de legerplaats werden vernietigd); zoals wij Hem buiten de legerplaats moeten volgen, willen wij zijn lijden meedragen.

De 'daartoe bestemde plaats', zegt

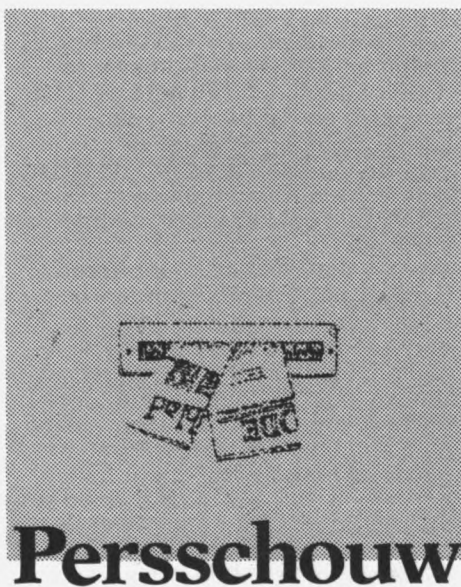
de historicus-archeoloog dr. Martin, lag even buiten de 2000 ellen van het heiligdom, op de helling van de Olijfberg. Hier was, buiten Jerusalems territoriale grens, een 'heilige plaats' ingericht, een filiaal van de tempel kunnen we zeggen. Vanaf die plaats kon men de priester met het bloed de tempel zien ingaan, waarop gelijktijdig de vlam in het offer werd gezet. Waar de brief aan de Hebreeën als geen ander N.T. boek in de geheimen van de schaduwachtige bedeling doordringt, moeten we hier goede acht op geven. Hebreeën ziet het verband tussen het O.T. schuldoffer en Jezus Christus: beide buiten de legerplaats, uitgestoten uit

de leefgemeenschap – toch voor Gods aangezicht.

Weer de Olijfberg

We kwamen voor Golgotha op de Olijfberg terecht: alleen van die berg(helling) was de tempelvoorhof en het scheurende voorhangsel te zien. Voor het speciale altaar – de Mifkad, zei Ezechiël, „waarvan niemand mag eten" (Hbr. 13:10) – komen we eveneens op de Olijfberg terecht. Misschien komen we nog wel vaker bij de Olijfberg; laten we afwachten.

(wordt vervolgd)

O. Mooiweer, Enschede

Tien kleine christenen

*Tien kleine christenen
ontvingen saam de zegen.
Eén vond de preek de moeite niet
toen waren er nog negen.*

*Negen kleine christenen.
Veel werd van hen verwacht.
Eén sliep tot zondags twaalf uur,
toen waren er nog acht.*

*Acht kleine christenen.
Op weg naar hemels leven.
Eén vond de brede weg zo mooi,
toen waren er nog zeven.*

*Zeven kleine christenen
lazen elkaar de les.
Eén werd er boos en zei: gegroet,
toen waren er nog zes.*

*Zes kleine christenen,
actief in vol bedrijf.
Eén had er plots geen zin meer in,
toen waren er nog vijf.*

*Vijf kleine christenen,
aan 't werk met grote zwier.
Maar één werd niet genoeg geëerd,
toen waren er nog vier.*

*Vier kleine christenen
bouwden een kerk, maar zie;
Eén werd in 't kerkblad niet genoemd,
toen waren er nog drie.*

*Drie kleine christenen
elk had zo zijn idee.
Eén zei de kerk vaarwel,
toen waren er nog twee.*

*Twee kleine christenen,
je zag het al meteen.
De één leefde niet oprecht,
toen was er nog maar één.*

*Eén oprecht christen nam
's zondags zijn buurman mee.
Ze gingen samen naar de kerk,
toen waren er weer twee.*

*Twee actieve christenen
aan 't werk met echt plezier.
En ieder won een ander,
toen waren er weer vier.*

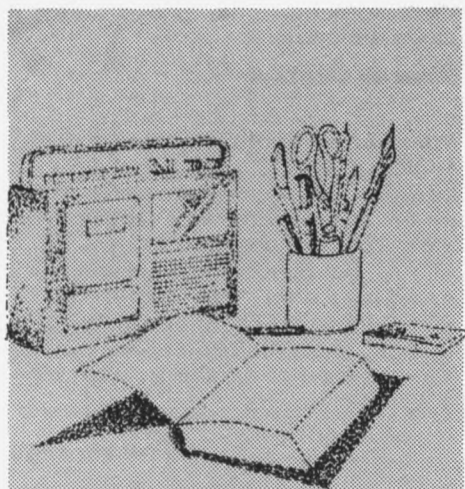
*Vier blijde christenen,
ze werkten dag en nacht.
Hun aantal werd verdubbeld,
toen waren er weer acht.*

*Nog twee erbij, je zal het zien,
dan zijn het er weer tien!*

*Steenwijk (Ov.)
Pastorie 'Onderweg' B.H. Weegink*

We knipten dit stuk uit het HERVORMD WEEKBLAD. Het bevat rake typering. Je komt het tegen, dat de mensen eerst enthousiast zijn en daarna het plotseling laten afweten of langzamerhand verslappen in de dienst van de HERE en zijn kerk. Het komt ook voor, dat men zich bij een bepaalde aktie gepasseerd voelt en daarom de kerk vaarwel zegt. Juist tegenwoordig missen wij vaak het geëiste kerkbesef. Er zijn er metterdaad, die er niet tegen kunnen als je ze de waarheid zegt. Als dat dan maar in liefde gebeurt. Want waarheid zonder liefde is een leugen. Maar het is ook verkwikkend te mogen constateren hoe er nog mensen zijn in de gemeente van Christus, die zich inzetten voor het werk van de evangelieverbreiding onder wat wij dan noemen de buitenkerkelijken. Ze zijn vindingrijk, want ze worden gedrongen door de liefde niet in de eerste plaats TOT Chris-

tus, maar VAN Christus. Die liefde van de Heer zet hen in vuur en vlam. God geve, dat die mensen als kinderen van God er mogen blijven mee om anderen in hun direkte omgeving tot evangelisatiewerk te activeren. Want de hele kerk is erbij betrokken! Heel de kerk aan het werk! Dat is meer dan een leus. Het is roeping van boven! Ik heb wel eens de indruk, dat velen onder ons het erbij laten zitten in het getuigend gesprek met hen, die van de HERE zijn vervreemd, omdat hun eigen geloofsbezit zo minimaal is. Hun eigen geloof funktioneert niet echt. Wat heb je dan de ander mee te delen? Hij voelt met zijn klompen aan, dat het een theorie is, een van buiten geleerd lesje, dat je afdraait. Men zegt, dat het kil in de kerk wordt. Is dat zo? Ik kan het me bijna niet voorstellen. Waar de liefde geprekt wordt daar wordt ze toch ook beleefd? Of bestaat er tussen beide een discrepantie? Het verhaal gaat, dat een kerk in vlammen opging. De dominee van de gemeente aan wie de kerk behoorde ontmoette in de nacht bij de uitslaande brand zijn atheïstische buurman. De buurman merkte aan het adres van de predikant schamper op: „Zo, dominee, dat is de eerste keer, dat ik uw kerk in brand zie staan!" Je moet ze maar proeven. Wat voel je je als voorganger, verbonden aan 'je' gemeente, dan belabberd als een dergelijke sarkastische opmerking van ongelovige zijde wordt gelanceerd! Maar het moet ons wel aan het denken zetten. We hebben de opdracht *samen* onze schouders eronder te zetten en het niet te beschouwen als een hobby van enkelen. Er zijn mogelijkheden plenty. Als je maar alert bent en vol van de Heilige Geest. Die Geest geeft openingen op onvermoede momenten. Die Geest werkt door waar Hij wil en in wie Hij wil. Dat mogen en moeten wij geloven. En het resultaat laten we dan maar aan Hem over. Hoewel we niet alleen door de roeping in dat werk worden gemotiveerd, maar ook duidelijk arbeiden met het oog op de vrucht.

Jeugdrubriek

R.R. Ganzevoort, Wormerveer

De invloed van de media

Wat is de invloed van de media? Hebben TV en radio verwoestende gevolgen voor opgroeiende jongeren of is het goed voor je algemene ontwikkeling? Om niet te vervallen in ongegronde meningen bekijken we het thema communicatie. Hoe zit het in de media met de communicatie? En wat heeft communicatie te maken met christen-zijn?

Signalen

Hoe meer signalen je opvangt, hoe moeilijker het is je te concentreren op een bepaald signaal. Dat is ons probleem. Van over de hele wereld komt informatie via de media de huiskamer binnen. Daardoor moeten we kiezen. We sluiten ons (on)bewust af van bepaalde signalen om de voor ons belangrijke informatie te kunnen ontvangen. Maar welke signalen kies je dan om toe te laten? Media betekent middelen. Daarmee wordt eigenlijk alles bedoeld dat gebruikt wordt om informatie over te dragen tussen mensen. Gewoonlijk wordt onderscheiden in verschillende categorieën: televisie, radio, dagbladen, tijdschriften, huis aan huis-bladen. Je zou aan dit rijtje nog kunnen toevoegen boeken en bijvoorbeeld preken. Ook dat zijn middelen om informatie over te dragen.

Isolement en Communicatie

Nu is er natuurlijk wel verschil tussen deze media. De televisie is om twee redenen het meest doordringend: het is heel snel, actueel, on-

derhoudend én visueel (wat je ziet dringt het sterkst door). Dat is de oorzaak van de enorme opkomst van de televisie. We hebben door de TV als het ware contact met de hele wereld.

Toch kun je je afvragen of dat wel echt contact is. Hoewel TV en radio massacommunicatie heten moet je eigenlijk zeggen dat door deze middelen de communicatie juist wordt opgeheven. Als je op een avond langs de huizen loopt en naar binnen kijkt zie je dat veel mensen niet meer communiceren met elkaar, maar alleen nog maar informatie consumeren. Bij een omroepstaking weten veel mensen niet meer hoe ze met elkaar om moeten gaan. Echt contact gaat verloren omdat mensen zich terugtrekken in zichzelf en in de massacommunicatie.

Als je dus praat over de invloed van de media is de eenzaamheid één van de gevolgen. Elk uur dat jij achter de TV zit kun je niet gebruiken om met andere mensen te communiceren! Nog scherper gezegd: Als jij televisie kijkt ben je mede verantwoordelijk voor de eenzaamheid van anderen. Dat is de eerste invloed van de media.

Onbewuste Beïnvloeding

Een tweede punt is de onbewuste beïnvloeding. Door de massamedia wordt de verandering in de cultuur versneld. Twintig jaar geleden was er een grote rel toen er op de TV een naakt meisje te zien was! Vooral de TV heeft een belangrijke rol gespeeld in het doorbreken van de taboes. Alles moet kunnen.

Je mag de media niet de schuld geven; ze bepalen de trends niet, maar vergroten ze uit en verspreiden ze zo. De taboes op bijvoorbeeld sex en occultisme worden vooral door de meeste omroepen voortdurend doorbroken. Alles moet zo duidelijk en opvallend mogelijk. Op het banale af. In een slag om de kijkcijfers worden de normen van onze cultuur verschoven. Ook de reclames spelen een belangrijke rol, omdat ze een bepaald ideaalbeeld van de mens tonen, waar je aan moet voldoen.

Daarnaast is er ook een persoonlijke invloed. Er is uitgerekend dat bijvoorbeeld Amerikaanse kinderen op hun zestiende levensjaar al getuige zijn geweest van niet minder dan 13.000 gewelddaden op televisie! Uit verder onderzoek blijkt dat hoe meer men kijkt naar geweldacties, hoe meer ook de agressie in deze jongeren opbloeit. Dat is ook wel logisch, als je gaat geloven dat een Rambo-mentaliteit de problemen oplost, dan ben je geneigd om ook je eigen ruzietjes met geweld op te lossen. En dat geldt niet alleen voor geweld, het geldt ook voor het gebruik van alcohol, het omgaan met seksualiteit, het lasteren van Gods Naam, het

denken over huwelijksrouw (theater van de lach!), het praten over eerlijkheid, enzovoorts enzovoorts. Wanneer je voortdurend een bepaalde manier van denken over je heen uitgesproken krijgt dan kan het niet anders of het beïnvloedt je.

Ook zogenaamde informatieve programma's beïnvloeden je. Geen enkel medium geeft ooit 100% zuivere informatie. De makers kiezen bepaalde informatie en geven die op een bepaalde manier door. Het is misschien nog wel gevaarlijker omdat het zo objectief en informatief lijkt.

Afleiden

Naast het isolement en de beïnvloeding is er nog een gevolg: je wordt afgeleid van belangrijker zaken. Je kunt je aandacht niet aan meerdere zaken tegelijk geven, zodat je je moet beperken. Je selecteert al van te voren, en dat betekent dat je de sterke signalen opvangt en de zwakke signalen makkelijk laat liggen. Wanneer iemand in een discotheek gaat fluisteren zal niemand dat verstaan.

Sterke, schreeuwerige signalen worden nog wel opgevangen. Sommige omroepen blijven het daarom nog wel goed doen. Maar de stille signalen blijven al gauw ongehoord. Dat wil zeggen dat de communicatie met mensen om je heen, en vooral de communicatie met God dan dreigen te vervagen. Hoe meer de signalen zich aan ons opdringen, des te minder doen we moeite om te luisteren. En als je niet luistert, als je niet stil kunt zijn, dan kun je ook Gods stem niet meer horen.

Wanneer je alle bruisende signalen van de media en de wereld om je heen steeds maar weer op je in laat werken, dan heeft dat bijna onvermijdelijk tot gevolg dat je de stille signalen van God niet meer ontvangt! Je moet nu eenmaal meer moeite doen om een preek te volgen dan Countdown. Dat is het probleem van het omgaan met geloven en met de kerk in een wereld die bol staat van de massacommunicatie.

Je moet dus bewust kiezen als je anders wilt. Je kunt gewoon met de stroom meegaan en jezelf vol laten pompen met diverse informatie, totdat je van God en de medemens vervreemd bent. Je kunt ook je tijd gebruiken om echt te communiceren met anderen. In de omgang met mensen om je heen, in de omgang met God.

Zijn de media slecht?

Vroeger noemde men ook in onze kringen de TV wel het kijkkastje van de duivel. Zo sterk ligt het natuurlijk niet. Ook de media, en ook de massamedia zijn middelen waarmee je ook Gods liefde kunt vertellen aan

alle mensen. Denk maar aan de christelijke omroepen, tijdschriften, etcetera.

Het is ook helemaal niet erg om plezier te hebben. Dat is zelfs een van de belangrijkste onderdelen van het christenzijn. Blijdschap noemt de Bijbel dat. En juist christenen mogen genieten van het leven en van al het goede dat het leven te bieden heeft. Ook als het gaat om de media moeten we dat vooropzetten: Je mag er van genieten. Maar dan met de waarschuwing die God zelf door de woorden van Paulus geeft: *Alles is geoorloofd, maar niet alles is nuttig. Alles is geoorloofd, maar niet alles bouwt op.* Heel concreet: je moet uitkijken met de signalen die je in je leven binnenlaat. Wordt je daardoor opgebouwd in je geloof en je menszijn, of wordt je daardoor aangevallen? En als het laatste zo is, waarom zou je ze dan toelaten?

De keus is niet of we voor of tegen de media zijn. Media zijn alleen maar middelen, kanalen waarmee bepaalde informatie wordt overgedragen. Middelen waar je plezier aan kunt beleven, waar je van kunt leren, en waar je verkeerde signalen van kunt ontvangen. De vraag waar het om gaat is wie of wat in ons leven het belangrijkste is. Gaat het om God, of om ons plezier. Dat is de keus: wil je leven voor de Here Jezus of niet. En als je dat wilt, dan zul je ook anders met de media leren omgaan. Dan zul je bijvoorbeeld ook leren om stil te zijn. Om te proberen Gods signalen te ontvangen.

Om verder te praten en te denken:

1. *Vind je ook dat je verantwoordelijk bent voor de eenzaamheid van anderen?*
2. *Wat vind je van de volgende uitspraak: „God is niet dood. Hij is alleen niet zo vaak op TV”?*
3. *Zijn er programma's waar je uit principe niet naar kijkt of luistert? Waarom?*
4. *Is bidden ook een vorm van communicatie? Kun je ook luisteren?*
5. *Sta je open voor christelijke media? Zou dat moeten?*

Margreet Maljers-Kroes, Alkmaar

Tussen kerk en keuken

Oktober-vieringen

Het is vandaag acht oktober. Het zal bij de meesten van u niet bekend zijn, dat die dag in Alkmaar uitbundig gevierd wordt. Laat me uw geheugen even opfrissen: 8 oktober 1573 is de dag dat Alkmaar werd ontzet. Het hoofd van de lagere school, waar ik op heb gezeten, leerde ons de jaartallen met een stok in de hand... stamp, stamp, stamp.... 1573?.. Van.. Alkmaar.. Begint.. De.. Victorie!' Dat hoofd voelde zich persoonlijk betrokken bij de geschiedenis die hij ons gaf. „Amsterdam was niet voor de Prins.... natuurlijk niet... ze dachten aan hun geld en hun handel in plaats van aan de rokende brandstapels", zei hij smalend en keek ons aan met een blik, die aangaf, dat hij dat misselijke feit de Amsterdammer-tjes van nu nog nadroeg. Dan zaten wij, 48 kinderen sterk, ietwat schuldig voor ons uit te turen, want wij woonden dan wel in Amsterdam-Noord/Nieuwendam, maar we werden toch tot de Amsterdammers gerekend. U kunt zich voorstellen dat ik, al was het maar om deze frustratie uit de weg te helpen, met overgave de 8 oktoberfeesten meevier. Nu wordt het me ook wel bijzonder gemakkelijk gemaakt, want het is in Alkmaar een erkend vrije dag. Bedrijven liggen stil, de winkels zijn gesloten, er zijn lampionoptochten voor de kinderen, ringrijderijen en hondenmiddagen. Al zou ik met de beste wil van de wereld niet kunnen zeggen wat een 'hondenmiddag' inhoudt, want ik ben er nooit gaan kijken.

Verder is er een grote optocht. Die optocht is voor mij een feest. Ik ben er ronduit stapel op! Een hele serie praalwagens, waar toneelverenigingen, ruitergroepen en zangkooren zich voor hebben uitgesloofd, wordt begeleid door onveranderlijk te dun geklede majorettes en imposante muziekkorpsen. Af en toe zitten de korpsen elkaar te dicht op de hielen zodat je twee wijsjes door elkaar hoort. Dat is leuk, maar verwarrend.

De ruiterverenigingen passen zich altijd aan. De ene keer zijn ze

Spaanse ruiters, de andere keer Hollandse edelen en de derde keer horen ze tot het gevolg van Assepoesters prins. Kortom: Dezelfde kleren met een ander sjaaletje en naam. Heel praktisch!

Het verbaast mij wel eens, dat de 31e oktober, historisch gezien veel belangrijker dan welk ontzet ook, nergens met toeters en bellen wordt gevierd.

Misschien uit een soort schaamte gaan wij met onze feestelijkheden de straat niet op. Onze Roomse broeders en zusters kennen die remmingen veel minder. Onbekommerd trekken zij met processies door de straten.

Bisschoppen, paters, de hele clerus loopt mee in een lange stoet. „Maar wij", zo zeggen we listig en fier, „wij herdenken". En herdenken is heel ingetogen. Alleen een zangvereniging wil de herdenkingsdienst nog wel eens opluisteren.

We zingen krachtig 'Een vaste burcht is onze God'. Als we toekomen aan 'Geen aardse macht begeren wij', wat bij voorkeur door vrouwen alleen wordt gezongen, (en dat is maar goed ook, want als mannen dat zingen komt het ongeloofwaardig over) denk ik wel eens, dat het goed uitkomt geen aardse macht te begeren. We durven namelijk niet eens de straat op te gaan om een 31 oktober optocht te organiseren! En het zou zo mooi kunnen. In Kampen bijvoorbeeld. Een bij uitstek geschikte plaats voor zo'n evenement. Ik zie het helemaal voor me. Eerst een praalwagen met Augustijner monniken (een pij is gemakkelijk te maken). Dan een wagen met Tetzels die aflaten verkoopt. Een wagen met een kerkdeur en Luther, die de stellingen vastspijkt. Een wagen met Jan de Bakker op een stapel hout... Of vindt u dat dat niet kan? Laat die dan maar weg. Vervolgens een wagen met een groep die naar een hagepreek luistert. Ik hoop dat ik de broeders en zusters in Kampen voor volgend jaar aan een idee heb geholpen.

Een ding nog... Belt u me even als het zo ver is. Want ik kom beslist kijken.

P.J. van Kampen, Eck en Wiel

India, mij een zorg...

2. Pandita Ramabai en haar meisjes...

Kedgaon

Om 8 uur 's morgens is het perron in Pune nog niet zo afgeladen vol als ik het op andere momenten van de dag aantref. Het kost daarom dan ook geen moeite om een zitplaatsje te veroveren voor ons drieën. Met twee studenten ben ik op pad gegaan: de één was gids, hij wist de weg; de ander wilde dolgraag de Pandita Ramabai Mukti Mission eens met eigen ogen bekijken. Een uur lang glijdt het landschap van de staat Maharashtra aan ons voorbij: mensen op de maïsvelden of rijstvelden – het is er, na de moesson, weer zeer groen! – dorpjes, tempels, wagens met ossen ervoor. Het is echt India, zoals ik het me had voorgesteld.

Dan Kedgaon, een van de vele haltes aan de lijn. Het is er heel rustig. Een spoorbrug over en maar vijf minuten lopen langs de vrij smalle asfaltweg. Dan links en rechts van de weg keurig onderhouden gebouwen, omgeven door tuinen met grote schaduw biedende bomen en met een veelkleurige pracht aan bloemen. Een groot bord in het Engels en het Marati, de taal van deze staat, meldt dat we de plaats van bestemming bereikt hebben. We worden vriendelijk naar een van de talrijke wachtkamers verwezen; men zal zo bij ons komen. Op bedden kunnen we even uitrusten, als we willen. Al snel wordt thee gebracht. Alles ademt een sfeer van gastvrijheid en competentie, als ook een aandacht voor detail.

'Een Getuigenis'

Wie de achtergronden van de Ramabai Mukti Mission wil leren kennen kan er niet beter aan doen om het boekje 'A Testimony' (een Getuigenis) van de stichteres te lezen. Het is maar een bladzijde of 60 en vertelt de levensgeschiedenis van die opmerkelijke Pandita Ramabai. Impliciet geeft het ook de achtergronden van dit bijzondere plekje.

Ze kwam ter wereld als dochter in een Brahmaanse familie, mensen dus van hoge kaste binnen het rangstelsel van het Hindoeïsme. Op zijn eigen manier was haar vader, alleszins een orthodox Hindoe, toch een hervormer. Hij onderwees zijn vrouw en dochter namelijk de gewijde taal van zijn religie, het Sanskriet. Via die taalstudie kregen deze vrouwen, en later ook zijn zoon, toegang tot de religieuze literatuur,

de zgn. 'Poerana's'. Als praktiserend Hindoe, die de geboden van zijn godsdienst zeer ernstig nam, koos hij een woonplaats in een dichtbegroeide bergtop, ver bij de wereld vandaan. De opbrengst van zijn landerijen en plantages kon het gezin ruim van alle benodigde voorzien: voedsel, onderkomen onderwys.

Maar niet voor altijd. Het huis lag dichtbij een Hindoe-heiligdom, dat vele pelgrims aantrok. Overeenkomstig de geboden van gastvrijheid werd iedere rondreizende heilige man of vrouw gehuisvest en gevoed. Op een gegeven moment was echter het geld op! De gezinsleden moesten voortaan zelf het land doorreizen, op zoek naar voedsel; in ruil daarvoor reciteerden ze heilige geschriften. De Hindoegoden, wier naam ze zo zeer frekwent aanriepen, boden hun echter geen herkenbare steun. In enkele maanden tijd – het was een periode van hongersnood – waren vader, moeder en een zus gestorven, aan voedselgebrek en verzwakking. Samen met haar enige overlevende broer trok de latere 'Pandita' Ramabai verder, met een vaak lege maag, en met een gat in haar hart. De goden hadden geëist, de goden hadden niet gegeven... Van de broer wordt verderop in het boekje geen melding gemaakt. Zij raakte echter door het Hindoe-geloof ontgoocheld. Na enige jaren kwam ze in het gezelschap van Christelijke zendelingen te verkeren. Ze leerde ook zelf Christus kennen. En het veranderde haar leven. Reizen naar het Westen volgden. Maar ook terugkeer naar haar geboorteland. Op een gegeven moment trok ze, zelf weduwe geworden (ze had een dochtertje) zich het lot van andere weduwen aan. Het werd haar door de omgeving niet in dank afgenomen! Vervolgens begon ze een huis voor weduwen en, later, van meisjes en jongens, die heel kwetsbaar in het leven stonden. Weeskinderen, kinderen die ongewenst waren, of eenvoudigweg niet door de ouders ondersteund konden worden.

De blinden

Terug naar het heden. We krijgen een voortreffelijke rondleiding. Eerst van de dame die verantwoordelijk is voor het werk onder de blinde meisjes. Ze spreekt uitstekend Engels; ik heb vooral in het begin van mijn tijd in India nog wel eens moeite om 'Indisch Engels' goed te verstaan, maar in 'Mukti' spreekt men Engels met een Brits accent. De blinde meisjes, die goed als zo-

danig herkenbaar zijn, volgen onderwijs in kleine groepjes. We zien kinderen bij les in aardrijkskunde, rekenen (met een heel ingenieus systeem, dat ik in ons land nooit gezien heb) en de taalles. Vaak hebben ze (bijna) individueel les, van een eveneens blinde lerares. Die laatste is bijna stevast iemand die als meisje zelf in 'Mukti' is terechtgekomen, en daar is gebleven.

Want, zo wordt ons verteld, nagenoeg alle meisjes gaan rond hun twintigste jaar trouwen en verlaten dan het 'Home'. Blinde meisjes echter trouwen zelden of nooit en blijven dus in Mukti. (Binnenkort, aan het eind van dit jaar zou echter een blind meisje met een blinde jongen trouwen; het huwelijk was door wederzijdse vrienden gearrangeerd. Misschien was dit wel het eerste 'blindenhuwelijk' in de honderdjarige geschiedenis van Mukti Mission; men was er heel enthousiast over!) Wat later komen we op een afdeling waar blinde vrouwen bijeen zijn om handenarbeid te verrichten. In een soort kleermakerszit werken wel 60 oudere of jongere vrouwen aan manden van pitriet en andere fraaie voorwerpen. Net als bij het nagenoeg individuele onderwijs ademt ook deze omgeving sereniteit en intimiteit. Er wordt hard gewerkt én vrolijk gepraat. Als onze rondleidster ons bezoek aankondigt, wordt het stil. Al kan men niet zien, men is duidelijk nieuwsgierig. Via onze tolk beginnen we een praatje. Ze vragen na verloop van tijd of ze iets voor ons mogen zingen. Daar bestaat uiteraard niet het minste bezwaar tegen. Het christelijke lied dat ze zingen, in het Marati, kennen we ook in het Engels; ik ben de enige die ook een Nederlandse tekst kent, uiteraard.

Het is een indrukwekkende afdeling, op de een of andere manier. Opvallend is de tederheid waarmee men met elkaar omgaat, gepaard aan een gebrek aan sentimentaliteit of 'zieligheid'. Inderdaad, deze vrouwen zijn kansarmer dan de rest, maar ze zijn zelfbewust. Ze verkeren in een beschermende, maar niet in een vertroetelende sfeer. Ze zijn niet bezig minimaal te 'overleven', integendeel, ze kunnen wat, ze voorzien in eigen levensonderhoud. Alleen als het om kleurschakeringen gaat, of om motieven die recht op een mand moeten komen, is men – tijdelijk – afhankelijk van zienden. Maar verder gebeurt alles door hen zelf.

De babies en de peuters

Een andere dame neemt ons mee naar de 'nursery', de afdeling van de

babies. Een grote zaal, waar tientallen wiegjes net boven de grond zweven: ze zijn met koorden aan het plafond bevestigd. In lig-, zit- of kruip-houding bevinden zich 23 babies bij elkaar, die samen verbluffend rustig zijn (of dat komt van het moment van de dag waarop we hen bezoeken of dat ze altijd zo rustig zijn, ik weet het niet; het laatste lijkt me onwaarschijnlijk!) Allemaal van die prachtige kinderen, met hun donkere ogen en hun al-dan-niet krullend gitzwarte haar. En een stel verzorgsters, meisjes van rond de twintig, die herkenbaar gék zijn op dat knuffelvolkje en dolgraag met hen (en ook zónder hen, trouwens) breeduit voor de camera gaan poseren!

„Deze twee hebben we nu vijf dagen in huis”, wijst een van hen. „Een van de bewakers vond ze 's nachts op onze landerijen. Te vondeling gelegd. Dat gebeurt heel geregeld; onze nachtwakers zijn erop bedacht dat het kan gebeuren. Van de moeder ontbreekt bijna altijd ieder spoor. We nemen de kinderen uiteraard altijd op.”

De keuken

Na foto's te hebben gemaakt van babies en peuters (die, net als bij ons, gek op brillen blijken; kun je lekker afrukken en op de grond laten vallen) komen we bij de keukenafdeling met uitzonderlijk schóne ruimten, grote containers met voedsel (meestal van eigen landerijen) en een héél enthousiaste rondleidster. Mrs. Banerjee, met haar zilveren haar, is één en al vitaliteit en danst haast op en neer, van pure levenslust en geloofsblijheid. Lange verhalen, meeslepend verteld, over de biogas-installatie, de voedselvoorziening, de bewerking van het land, de veeteelt, de giften die Mukti ontvangt en over de (minstens twintig) dames die dagelijks het voedsel bereiden, in de keuken, de bakkerij en de opslagplaatsen. Ook horen we van haar moeder, die lang geleden al, 'Mukti girl' was, trouwde en in Kedgaon bleef wonen. Als kind had zij zelf in Mukti gewoond en was ze er opgegroeid. Ze was jaren lang in een ander deel van India woonachtig, maar ze was op latere leeftijd terruggekomen; en „she loved it”. Met trots spreekt ze over wat er gedaan wordt en bereikt is, maar in haar woorden overheerst de dankbaarheid. „De Here heeft steeds in alle noden voorzien”, zegt ze.

In de hoogte en de diepte

Daarover zou heel wat te vertellen zijn, ook uit het verleden. Over die put op het land, bijvoorbeeld. Water was echt nodig, want de (goedkoop verworven) grond was kurkdroog. Nadat de hele gemeenschap daar

veel voor gebeden had, liep Pandita Ramabai op een gegeven moment naar een bepaald stuk grond en zei: „Hier gaan we graven naar water”. Het water dat men daar inderdaad aantrof (ik meen dat dat écht een wonder was, maar niet een van een buitengewoon zweverige aard) gutst tot op de dag van vandaag via een systeem van leidingen in gootjes voor bevoeiing van het uitgestrekte land. Mijn foto's van de put maak ik in het besef dat hier iets bijzonders gebeurd is: de Here God heeft zich hier een uitredder betoond. Hetzelfde gevoel heb ik, als ik de 'Gebedstoren' beklim, waar vele jaren lang, onafgebroken, dag en nacht, werd gebeden om een opwekking. Die is ook gekomen: in de jaren 1905-1906 werden vele in India aangeraakt door het vuur van Gods Geest. Ook in Mukti kwamen honderden meisjes in korte tijd tot diepere overgave aan Gods wil. Ook als ik Pandita Ramabai's woon- en werkkamer (én haar sterfkamer) betreed is er een besef dat dit bijzondere grond is. Alles staat nog precies zo opgesteld als het zeven-tig jaar geleden werd ingericht. Ik blijf een tijdlang in de ruimte nasmijmeren, alleen. Toch, het gaat uiteindelijk niet om het verleden, maar om het heden en de toekomst. Een heden dat de toekomst in zich besloten houdt, voor vijfhonderd babies, peuters, schoolmeisjes, ziend of blind, en oudere vrouwen. God maakt af wat Hij begonnen is te doen. Nu al honderd jaar, in een klein dorpje in het onafzienbare Indiase land.

Dit weekend is het groot feest in het dorpje Kedgaon, zo'n 5½ uur met de trein van de stad Bombay verwijderd.

Juist deze dagen is het namelijk honderd jaar geleden dat de "Pandita Ramabai Mukti Mission" zijn (of is het haar?) poorten opende. Honderden, zo niet duizenden meisjes en vrouwen, van alle leeftijden, gehuwd of alleenstaand, zijn stellig nu bijeen om dit gebeuren te vieren. De 'Mission' is namelijk een groot weeshuis/kinderhuis voor meisjes, waar, nu dus een volle eeuw lang, zo'n 500 tot 2000 kinderen tegelijk zijn gehuisvest geweest. En met veel liefde zijn gevoed, gekleed en onderwezen.

Een indrukwekkend stuk werk. Het is een van de tehuizen die gesteund worden door stichting 'Red een Kind'. Daarover hoop ik volgende keer ook nog het een en ander te berichten.

Jeanette Westerkamp-Stegeman

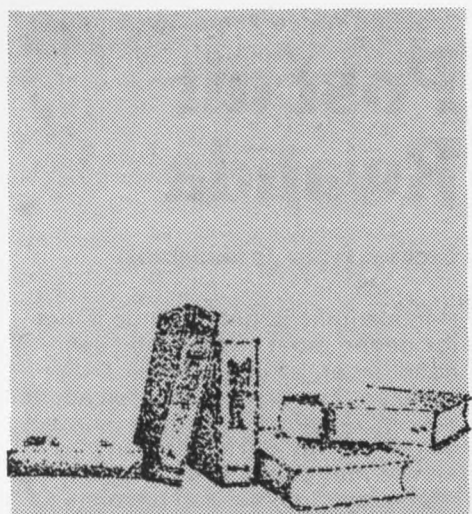
Post uit Rwanda

Groeten (voor de kinderen)

Hebben jullie al geleerd hoe je netjes gedag moet zeggen? Ja, een hand geven en met twee woorden spreken. Zoiets moet je leren hè, dat doe je zomaar niet vanzelf. Je moet ook leren wie je wel een hand geeft en wie niet. Dat is nogal ingewikkeld want sommige mensen geven je er en kus bij ook als je dat helemaal niet leuk vindt, drie kussen zelfs. En andere mensen die je best een kus zou willen geven die moet je juist weer niet kussen.

Als je hier komt hoef je nooit iemand een kus te geven als je hem of haar tegenkomt. Dat zouden de mensen maar gek vinden. Je moet wel heel vaak een hand geven, veel vaker dan in Nederland en als twee mensen elkaar een tijdje niet gezien hebben dan omhelzen ze elkaar. Hoe zal ik dat eens uitleggen. Probeer het maar eens. Je loopt naar iemand toe en je steekt allebei je armen uit, de ander doet dat ook, en dan pak je elkaar vast, bij de ellebogen of met je handen op elkaars rug. Nee, je niet tegen elkaar aandrukken en ook niet knijpen, gewoon losjes vastpakken. Juist, zo doen ze dat hier. En dan moet je er nog wat bij zeggen. In Nederland zeg je dan „Hallo, hoe gaat het met jou” of zoiets. Hier zeg je eerst gedag maar daarna zeg je nog meer. Op het moment dat je elkaar vastpakt zeg je „Ik hoop dat je veel koeien krijgt” (de mensen houden hier veel van koeien) of „Ik hoop dat je een vrouw krijgt” of een man of kinderen. Je zegt gewoon een aardige wens voor de ander. Maar weet je wat ik nog het meeste hoor? Dat de mensen zeggen „Yez akuzwe”, dat betekent: Jezus moeten we prijzen, zoiets als: hoera voor Jezus. Daar antwoord je op met „Iteka”: voor eeuwig, altijd en altijd. Dus zomaar op straat groeten de mensen elkaar en beginnen te zeggen dat ze blij zijn met God. Hoor je dat wel eens in Nederland? Hier hoort het er gewoon bij. Leuk vind ik dat.

Als jullie nog eens bij mij op bezoek komen dan weten jullie meteen hoe je moet groeten.

Boekbespreking

M. de Jonge, Voorburg

Jezus op reis

J.H. Veefkind 'Jezus op reis' (over Lucas 9-19) Uitg. Buijten & Schipperheijn, Amsterdam. 139 bladz. f 16,90.

De uitgever introduceert dit boek op de achterzijde van de omslag:

'Jezus op reis' (over Lucas 9-19) is het tweede deel van een 'Lucas-trilogie' en wordt voorafgegaan door *Jezus in Galilea* (over Lucas 3-9) en gevolgd door *Jezus in Jeruzalem* (over Lucas 1, 2 en 19-24).

In deze drie boeken bespreekt J.H. Veefkind het hele Lucas-evangelie. In het bijzonder let hij daarbij op de verschillen tussen Lucas en de andere evangeliën, niet om deze weg te poetsen, maar om de speciale weg en het bijzondere doel van Lucas in het vizier te krijgen.

Niet voor niets immers hebben we vier evangeliën ontvangen. 'Elke zaak staat vast in de mond van twee of drie getuigen – zeker de zaak van Gods Koninkrijk', zegt ds. Veefkind daarvan. De richting van Matteüs, Marcus, Lucas en Johannes is dezelfde, maar hun doel verschilt. En op het doel van Lucas valt in dit boek extra aandacht. Daarom is, behalve de *bespreking* van de bijbeltekst, ook de bijbeltekst zelf opgenomen, en wel zo dat het voor de lezer onmiddellijk duidelijk is wat Lucas alléén vertelt en wat hij gemeen heeft met zijn collega's evangeliëschrijver."

Daarmee ontvangen we een duidelijk beeld van opzet en inhoud. Het is een bijzonder boek. De schrijver doet zich ook kennen als een bijzonder mens. Hij poogt ons te doen zien wat wij (meestal luie lezers) in veel gevallen niet direct ontdekken zouden en weet woorden te vinden die ons aanspreken.

Zijn verhaal (want dat is het telkens weer, een vertelling) is eenvoudig, vol beelden en hij schotelt ons oude en nieuwe schatten uit het Evangelie voor. Geen geforceerde actualiteit, toch wel stof die ingaat op de problemen van deze tijd.

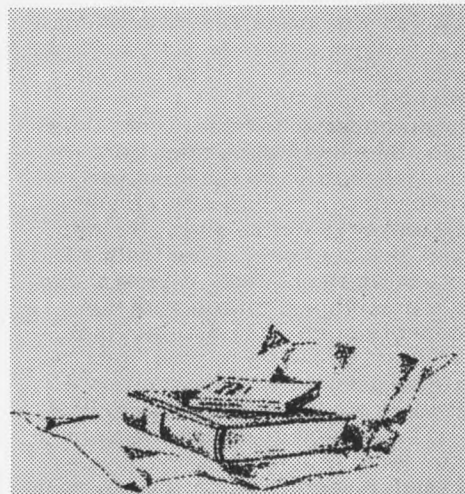
Soms speelt hij met woorden, zo bijv. over het haten van vader en moeder. De Here Jezus eist dat en er helpt geen lieve vader of moeder aan, we moeten allen die ons lief en dierbaar zijn uit de weg ruimen als ze Zijn plaats willen innemen (67). Door zulk soort accenten te leggen komt het Woord tot je.

Maar de schrijver wacht zich wel tussen dat Woord en ons in te gaan staan, zodat je hem zelf steeds aan het woord hoort of wel hem er boven-uit hoort praten. Nee, heel eerbiedig wijst hij dit en dat, zus en zo aan, opdat we zouden geloven in onze Heer Jezus Christus en acht slaan op Zijn werk, die moeilijke en zware taak, die Hij op Zich nam.

Je merkt bij lezing van dit boek ook op hoe 'gewoon' het leven van onze Heer zich 'ontwikkelde'. Hij sprak tot het volk, tot farizeeën en schriftgeleerden, tot zijn discipelen, zómaar naar aanleiding van wat Hij tegenkwam. Zo bijv. met de gelijkenis van die man, die zich een koninkrijk wilde verwerven en zijn knechten tijdens zijn afwezigheid aan het werk zette (19:11-27). Iedereen kon het direct vatten: dat gaat over Arche-laüs, die na de dood van zijn vader Herodus diens opvolger wilde zijn. Daartoe trok deze man naar Rome om bij de keizer zijn wens te bepleiten. Maar het Joodse volk was daar helemaal niet lekker mee en stuurde een gezantschap naar Rome „wij willen niet dat deze koning over ons wordt"⁽¹⁰⁵⁾. Zó zal het ook gaan met de komst van het Koninkrijk der hemelen. Velen willen de koning ervan niet, maar ze zullen Hem straks moeten erkennen.

Zo'n stukje is illustratief voor veel wat aan studie is verzet om ons het Evangelie (de blijde boodschap) te doen horen en verstaan.

Dat brengt mee, dat je zo'n boek niet in één adem doorleest. Het vraagt steeds weer zó je aandacht dat je stukjes voor de 2e maal moet lezen. Een boek om bijzonder aan te bevelen. Voor wie? Voor ieder in en voor velen buiten onze kring. Omdat daarin het Woord respect afdwingt. Het is spijtig dat dit werk eerst nu aandacht ontvangt in dit blad; het is namelijk reeds 3 jaar geleden verschenen. De oorzaak van dit verzuim is me onbekend. Wel past daarvoor een excuus aan auteur en uitgever.

Ontvangen

Drs. C. Bijl,
Wat het geloof verwacht.

Het apostolicum volgens de Heidelbergse Catechismus; zondag 8-24.
157 blz., f 24,50;
ISBN 90 6015 808 3
Uitg. De Vuurbaak, Barneveld.

Drs. H.J. Boiten e.a.,
Bijbelstudie in de gemeente.

136 blz., f 17,90;
ISBN 90 6015 832 6
Uitg. De Vuurbaak, Barneveld.

Dr. J.H. Bavinck,
Religieus besef en christelijk geloof.

Uitgebreid met 'Algemene openbaring en de niet-chr. religies'.
Met een Woord vooraf door dr. J. Verkuyl.
217 blz., f 34,-;
ISBN 90 242 4916 3
Uitg. J.H. Kok, Kampen.

I.A. Kole,
Vuurkooltjes.

Om over na te denken.
32 blz., f 9,90;
ISBN 90 6140 186 0
Uitg. De Groot Goudriaan, Kampen.

Dr. C.A. van der Sluijs,
Puritanisme en nadere reformatie.

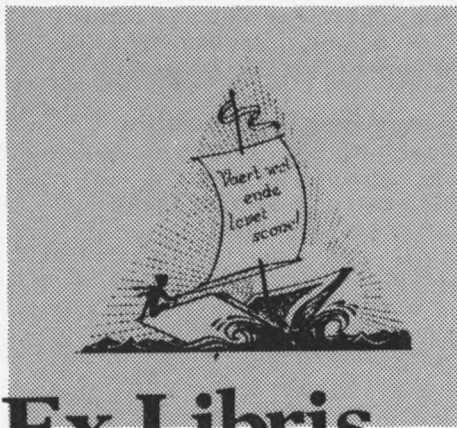
Een beknopte vergelijkende studie.
62 blz., f 12,90;
ISBN 90 6140 166 6
Uitg. De Groot Goudriaan, Kampen

Ds. W.H. van Kooten en drs. A.A. Teeuw,
Omgaan met dementie.

Serie: Praktisch en pastoraal.
96 blz., f 17,50;
ISBN 90 5030 116 9
Uitg. J.J. Groen en Zoon, Leiden

Dr. J. van der Wal,
Suicide;

christelijke hulpverlening rond een levensprobleem.
Serie: Praktisch en pastoraal.
83 blz., f 17,50;
ISBN 90 5030 117 7
Uitg. J.J. Groen en Zoon, Leiden

Ex Libris

T. Hoekstra, Zwolle

Maarten vertelt verder

In de boekwinkel vond ik weer eens een nieuwe bundel van Maarten 't Hart: *De Unster*. Er staan twaalf verhalen in, het vijfde heet 'De Unster', en daarnaar is dus het hele boek genoemd. Waarom eigenlijk? Het verhaal is beslist niet typerend voor deze bundel, eerder het tegendeel. Maarten 't Hart is een beroemd schrijver. Misschien betreurt u dat, maar het is en blijft een feit. En dat is eigenlijk ook voldoende reden om in *Opbouw* weer eens aandacht te schenken aan een nieuwe publikatie van deze auteur die niet meer uit onze literatuurgeschiedenis weg te denken is.

De Unster, twaalf verhalen, eerste druk augustus 1989. O ja? In het voorjaar van 1987 verscheen bij de Arbeiderspers een bundel met 28 verhalen van verschillende schrijvers en daarin stond ook al 'De Draagmoeder', één van de verhalen uit de nieuwe bundel van Maarten 't Hart. Zoiets hoor je als schrijver of als uitgever wel even te vermelden. In *Opbouw* heb ik destijds aandacht aan dat verhaal geschonken. De ik-figuur heeft een futeëi meegenomen uit een nest dat door de ouders verlaten was, het staat op het punt van uitkomen. Dan krijgt hij bezoek van een vrouw die hem haar probleem voorlegt: ze kan zelf geen kinderen krijgen en nu heeft een andere vrouw, die in verwachting is en er geen kinderen meer bij wil hebben, háár het kind aangeboden. Ze moet daarvoor dan wel direct vijftigduizend gulden hebben en na de geboorte nog eens hetzelfde bedrag. En als ze dat geld nu niet heel gauw krijgt, laat ze zich aborteren. De ik vindt dat gewoon chantage, bovendien kun je volgens hem maar beter helemaal geen kinderen hebben, het geeft toch alleen maar ellende. Ze gaan samen naar het water; daar zwemt een fuut met vier jongen op haar rug. Plotseling komt er een reiger die een jong van haar rug plukt en verorbert. De fute-moeder duikt onder water, de jongen

komen als grote bruine kurken bovendien. De ik zet dan het futejong dat uit het ei is gekomen, tussen de anderen en als de moeder boven komt, klimt dit jong snel op de rug van de moederfuut. „O, wat geweldig”, zegt ze. En dat is het einde van het verhaal. Er is geen oplossing van het probleem, geen uitzicht, geen perspectief. Ze zien alleen nog de zonsondergang in een sfeer van vervreemding.

Dat verhaal heeft in deze nieuwe bundel een vervolg gekregen. De buurman heeft het futejong gevonden en bij de ik-figuur gebracht. Kennelijk is het door de moeder verstoten. De ik belt de vrouw op die de vorige keer op bezoek kwam (en toen geholpen heeft het dier te voeren). Ze komt, het fuutje accepteert van haar het voedsel dat hij van de ik niet aan wil nemen. Maar zij vertelt: de andere vrouw heeft voor de vijftigduizend gulden die ze gekregen heeft, direct een nieuwe auto gekocht. Later komt ze nog eens en dan blijkt dat de adoptie niet doorgaat; het andere dochttertje is verongelukt en nu wil het echtpaar geen afstand meer doen van het kind dat nog geboren moet worden. De ik weet geen woorden te vinden om haar te troosten. Het einde van het verhaal is: Ze stapt op, rijdt weg in het goudkleurige licht. Als ze langs de sleedoorns gaat, schuift er een wolk voor de zon.

Mijn conclusie is opnieuw: Er is geen oplossing, geen uitzicht. Het is een heel triest verhaal. Er zitten allerlei wrange elementen in die het geheel alleen maar triester maken. (Die slotzin grenst overigens aan kitsch!) Maarten 't Hart zet zich ook weer eens af tegen de godsdienst. Dat het meisje verongelukt is, kan nooit een straf van God zijn, want God bestaat immers niet. De buurman is ouderling, maar hij wil wel zwart geld verdienen. De buurvrouw komt zeggen: „Het spijt me voor je, maar als het gaat regenen zou het een ramp zijn voor het hooi. Dus ik hoop dat je, al weet ik dat je aerpels wel een buitje kunnen gebruiken, het ons niet kwalijk neemt dat we om droogte blijven bidden.”

Zo langzamerhand weten we wel hoe Maarten 't Hart over God en over christenen denkt. Moeten we dat dan ook weer herhaaldelijk in deze nieuwe bundel tegenkomen? In 'Bethesda' zitten dezelfde kritiek op de bijbel en dezelfde manier van redeneren als in 'Het roer kan nog zes maal om'. En 'Het dal van Hinnom' doet weer denken aan 'De Jacobs ladder'. Ook de figuur 'Oom Job' kon zó uit een ander boek zijn weggelopen.

Er zijn méér motieven die we herkennen: het antifeminisme, de sfeer op een laboratorium en natuurlijk kwinkeleren door allerlei verhalen de vogels die de schrijver trefzeker bij hun naam weet te noemen, net

als alles wat er verder maar groeit en bloeit: hertshooi, ereprijs en boerenjasmijn, om maar een paar te noemen. Dat al die dieren en planten erg functioneel in de verhalen passen, heb ik niet kunnen ontdekken. Maarten 't Hart is te veel bezig zichzelf te herhalen. Zelfs het meisje dat door de sterke ik-figuur over een hek wordt getild, hebben we al eens ontmoet in 'De Jacobs ladder'. Goed, de sfeer die hij tekent in 'Wonen op de Wallen' is voor mij nieuw (althans in het werk van 't Hart) maar zelfs daar horen we weer over zijn liefde voor het orgelspel. En dan is hij nog flauw-geestig ook: „Toen ik er (dat is de hoerenbuurt) in de zomer van 1980 voor het eerst enkele dagen verbleef, wilde ik weten wat datgene kostte wat ik het liefste deed. Tussen slenterende mannen en fluisterende vrouwen door liep ik van mijn huis over de brug naar het Ouderkerksplein. Wat zou het kosten? Wat men doorgaans in andere steden rekende wist ik, maar zou men dat in Amsterdam ook vragen? Bij de ingang van de Oude Kerk trof ik een jongedame. Zij zei: „Ik heb er geen idee van of het kan en hoeveel het kost, maar u kunt misschien bellen.” Ze gaf mij een telefoonnummer, ik liep terug naar mijn huis. Toen ik het mij opgegeven nummer had gedraaid, klonk aan de andere kant van de lijn een zware mannenstem. „Meneer”, zei hij „u mag er niet zo maar op, u moet eerst aantonen dat u er iets van kunt.”

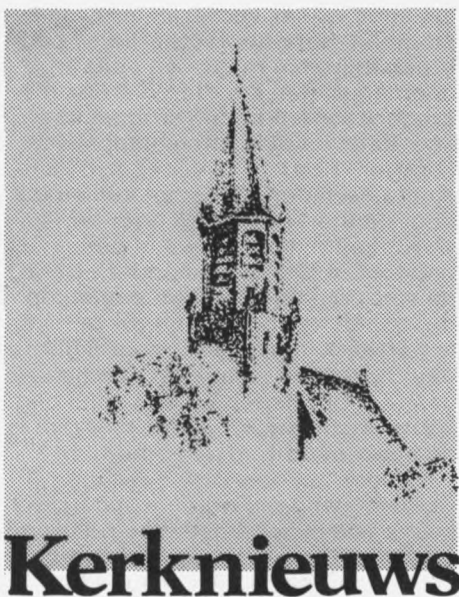
En waar gaat het nou om? Hij wil op het orgel van de Oude Kerk spelen! Het gaat helemaal niet om één of andere buitenissige wens op seksueel gebied, zoals u waarschijnlijk gedacht had.

Uiteraard kan ik niet alle twaalf verhalen gaan bespreken. Is dit nu literatuur? Het boek zal ongetwijfeld straks wel weer op de lijsten prijken van leerlingen in de examenklassen. Maar bevat het iets nieuws, iets dat inzicht geeft? Is de stijl of de totale structuur van die aard dat het boek daardoor ver uitsteekt boven de middelmaat? Ik heb het niet kunnen ontdekken.

Maarten 't Hart zou er goed aan doen zijn werk wat langer in portefeuille te houden en het nog eens kritisch te bekijken voor hij het publiceert. Het ziet er op het ogenblik naar uit dat hij eigenlijk uitgepraat is. Hij loopt het risico dat het hem vergaat als commissaris Voordewind met zijn 'De Commissaris vertelt' en 'De Commissaris vertelt verder'. Toen kwam Willem van Iepen-daal met: 'De commissaris kan me nog meer vertellen.'

Tenslotte: wie het boek aanschafft, moet er wel op letten dat hij geen misdruk krijgt. In mijn exemplaar is de zaak fout na bladzijde 160.

Maarten 't Hart: *De Unster*. Arbeiderspers, 219 bladzijden, prijs f 26,90.

Kerknieuws

Ned. Geref. Kerk van Doetinchem-Velp

Het scribaat berust thans bij: de heer J.J.H. Hoebe, Populierenhof 18, 6951 LG Dieren.

Ned. Geref. Kerk van Eindhoven

De kerkeraad wil graag namen en adressen ontvangen van jongelui, die wegens studie, militaire dienst etc. tijdelijk in Eindhoven verblijven. We proberen hen dan zoveel mogelijk bij ons gemeente-leven te betrekken.

Naam en adres van onze jeugdouderling is: J. Verstraten, Zuiderzeelaan 30, 5628 KD Eindhoven, Tel.: 040-426529.

Uitnodiging Centr. Diaconale Conferentie N.G.K.

UITNODIGING

voor de Centrale Diaconale Conferentie van de Nederlands Gereformeerde Kerken

Op **zaterdag 4 november** zal in Amersfoort de jaarlijkse Centrale Diaconale Conferentie gehouden worden.

Het onderwerp van de ochtend zal dan zijn

HET BEGRIP BARMHARTIGHEID IN DE THORA

aanwijzingen voor het diakonaat, ingeleid door **Ds. F. van Deursen** uit Wezep.

Om de ochtend goed te kunnen besteden, zal Ds. Van Deursen ervoor zorgen dat een paar weken vóór de conferentie in het blad Opbouw een aantal aanwijzingen, om wat aan voorstudie te kunnen doen, wordt opgenomen.

In het middagedeelte zal de aandacht uitsluitend gericht zijn op de **Stichting voor Jeugdzorg en Maatschappelijk Werk**. Vanaf vorig jaar heeft de stichting op deze wijze een eigen plaats op de conferentie, niet om u de gelegenheid te geven na de

lunch te vertrekken, maar om het werk van de stichting beter dan voorheen aan de orde te laten komen en het belang ervan te kunnen benadrukken.

plaats: **Corderius College Hoek De Ganskuyt / Lamb. Heynricsstraat**

Amersfoort

aanvang: **10.00 uur**; vanaf 9.30 uur wordt u ontvangen met koffie

leiding: **C. Huizinga**, voorzitter van het Centrale Diaconale Comité

De ontvangende diakonie zal u voorzien van een lunch.

Het Centrale Diaconale Comité verzoekt u per deelnemer f 15,- over te maken op: **postgiro 2827366**

t.n.v. penningmeester CDC van de Ned. Ger. Kerken te Amersfoort.

Deze bijdrage is ook bestemd om de kosten te dekken van het vermenigvuldigen van het referaat, dat Ds. W.G. Rietkerk op de vorige conferentie heeft gehouden.

Commissie Reformatorische Studieavonden

Deze commissie, samengesteld uit dhr. L. Bouma (Geref. Vrijg.), D. Koole (Chr. Geref.) en ds. W. Smouter (Ned. Geref.) belegt nu voor het tweede seizoen studieavonden over geloof en samenleving, voor de omgeving van Den Haag. De eerste bijeenkomst van dit seizoen is:

* donderdag 2 november 1989.

ds. M.R. van den Berg te Utrecht:

'Verwachten we nog iets van de Bijbel?'

De crisis in de kerken komt niet alleen uit in verminderd kerkbezoek, maar vooral ook in de onzekerheid in de omgang met de Bijbel. Ds. Van den Berg, die veel boeken met bijbeluitleg geschreven heeft, is ervan overtuigd dat een levende relatie met de Bijbel alleen mogelijk is vanuit de erkenning dat God zelf via de Bijbelschrijvers tot ons spreekt. Belangstellenden zijn van harte welkom in het gebouw van de Nederlands Gereformeerde Kerk, Oranjestraat 62, 2281 GG Rijswijk. De avond begint om 20.00 uur en de toegang is vrij.

Ned. Geref. Kerk van Amsterdam Tuinsteden-Zuid-West

De kerkeraad heeft een beroep uitgebracht op ds. A.M. van Leeuwen, predikant van de gemeente Deventer/Langeslag.

Zendingsadviescommissie Ned. Geref. Kerk van Kampen

Op 14 oktober jl. is ds. B. Wielinga, zendeling in Natal, Zuid-Afrika, met verlof in Nederland aangekomen en zal blijven tot begin januari 1990. Zijn gezin hoopt zich eind november a.s. bij hem te voegen.

Zijn adres tot 1 november luidt: Hotel van Dijk, IJsselkade 30, 8261 AC Kampen. Tel.: 05202-14925.

Na 1 november luidt zijn adres: Bovennieuwstraat 87 I, 8261 HG Kampen. Tel.: nog onbekend.

Vergadering Regio Kampen

Wij citeren uit het kort verslag van de regionale vergadering in de regio Kampen op 5 oktober 1989 ondermeer het volgende.

Ds. J. v. Mulligen van Lelystad wijdt enkele woorden aan het feit dat ds.

J. Bouma voor het eerst op deze vergadering de kerk van Kampen vertegenwoordigt en aan het a.s. vertrek van ds. H. Schuurman van Dronten. Tevens memoreert hij het overlijden van br. J. Bos uit Kampen, die ook voor de regiokerken gedurende vele jaren zoveel betekend heeft.

Aan de orde komt het verzoek van br. J. Kloosterman te Emmeloord om verlenging van zijn preekconsent. Hierbij meldt ds. de Jonge dat de kerk van Almere met deze broeder contact heeft gehad. Almere kan in positieve zin rapporteren. De vergadering besluit het gevraagde consent opnieuw voor een jaar te verlenen. Marknesse neemt op zich in 1990 het contact met br. K. te onderhouden.

Dronten meldt per brief dat ds. Schuurman het beroep naar Den Haag heeft aangenomen en dat de kerkeraad daarin bewilligt. De vergadering besluit ds. S. een goed getuigenis mee te geven.

In de plaats van ds. Schuurman wordt als examiner NT aangewezen ds. Bouma. Deze betuigt hierna door zijn handtekening zijn instemming met de belijdenis der kerk. Hij verklaart zich ook bereid de plaats van ds. Roukema in te nemen in de Raad voor toezicht en advies voor de theologische studiebegeleiding. In de rondvraag van de kerken vraagt de kerk van IJsselmuiden naar de bijdrage voor de Stichting Jeugdzorg en Maatschappelijk werk, die als vrij hoog ervaren wordt. Te meer daar de Prot. Stichting NW Veluwe een goed alternatief is voor deze kerk. Gewezen wordt op de noodzaak van dit werk vooral voor de kerken in het Westen van het land, waar zo'n goed alternatief niet voorhanden is. Geadviseerd wordt de Sticht. eens uit te nodigen op een gemeenteavond. De ervaring van andere gemeenten is dat dan vele (ook financiële) bezwaren als sneeuw voor de zon verdwijnen. Almere meldt de verdere groei naar verzelfstandiging van Zeewolde. Er is een wijkkerkeraad, die graag ook de kerkbladen van de regio-kerken zal ontvangen.

Gememoreerd wordt dat ds. Verhoeff dezer dagen zijn 25-jarig ambtsjubileum heeft. De broeders uit Steenwijk krijgen voor hem de gelukwensen van de vergadering mee.

Beroepbaarstelling kandidaat van Winkelhoff

De regio-vergadering van het Zuiden heeft in zijn vergadering van 6 dezer kandidaat H. van Winkelhoff, wonende Dreef 7, 5504 LA Veldhoven, beroepbaar gesteld. Zijn telefoonnr. is : 040-544993.

Ned. Geref. Kerk van Bilthoven

Kerkeraad en Gemeente delen u met blijdschap mede, dat haar emeritus-predikant ds. C. van Leeuwen – samen met zijn vrouw – op 9 november a.s. hoopt te gedenken, dat hij 40 jaar geleden in het ambt van predikant werd bevestigd in de gemeente Tiel/Zaltbommel. De gemeente wil hieraan op gepaste wijze aandacht schenken.

Ned. Geref. Kerk van Dalfsen

Het adres van emeritus-predikant D.K. Smit luidt met ingang van 23 oktober: Polhaarweg 7, 7721 DX Dalfsen. Tel.: 05293-2066 (ongewijzigd).

Stichting Ned. Geref. Jeugdwerk

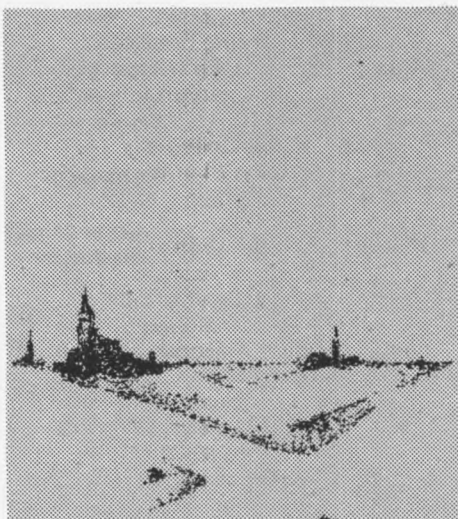
Het adres van het secretariaat van de Stichting luidt thans: Schouwenselaan 61, 1181 KA Amstelveen. Tel.: 020-415209.

Ned. Geref. Kerk van Zeist

Op zondagavond 15 dezer vond de bevestigingsdienst plaats van ds. H. de Jong, als predikant van de gemeente.

De dienst werd geleid door ds. O. Mooiweer, die het Woord bediende uit Johannes 10 vs. 11a: „Ik ben de goede Herder”.

Na de bevestiging parafraseerde ds. H. de Jong Psalm 132, waarbij hij als kernpunt noemde hoe Christus voor ons oprijst in tweeërlei zin, n.l. in de gestalte van David en in de gestalte van de tempel op de berg Sion (Moria), waarbij gedrevenheid en ontspanning, in de psalm hand in hand gaande, scherp werden belicht. Na toespraken namens de regio Utrecht en de Theologische Studie-begeleiding was er nog gelegenheid nader met ds. én mevr. de Jong kennis te maken.

Uit breder kring

ZEVENHUIZEN (ZH) – Het 'Nieuwe Testament voor 365 dagen' is een nieuwe uitgave van Living Bibles Holland, uitgevers van HET BOEK. Het unieke van deze uitgave is gelegen in de indeling van het Nieuwe Testament. De tekst is per dag samengesteld uit een gedeelte uit de evangeliën, Handelingen of Openbaring, alsmede een stuk uit de brieven van de apostelen en een 'Spreuk van de dag' uit het boek Spreuken.

Alle daggedeelten volgend, wordt in één jaar het gehele Nieuwe Testament doorgelezen. Daardoor wordt een dagboek aangeboden, echter zonder commentaar of toelichting. De tekst is genomen uit HET BOEK, de inmiddels succesvol gebleken uitgave van de Bijbel in de taal die iedereen begrijpt.

Nadat in augustus 1988 HET BOEK verscheen, zijn momenteel reeds 70.000 exemplaren ervan gedrukt. „De vraag neemt alleen maar toe en HET BOEK heeft reeds duizenden enthousiaste reacties van lezers opgeroepen”.

Het „Nieuwe Testament voor 365 dagen” is verkrijgbaar in de boekhandel.

Formaat: 13x20 cm
Uitvoering: paperback, verstevigde rug
Omvang: 448 pagina's
Prijis: f 19,75

Voor meer informatie:
Living Bibles Holland
Postbus 41
2760 AA Zevenhuizen (ZH)
Telefoon (01802) 1077

Zendingsappèl en ontmoetingsdag BMZG

Op zaterdag 4 november 1989 om 14.00 uur zal in het kerkelijk centrum

'De Brug' (Schuilenburgerweg) in Amersfoort een zendingsappèl worden gehouden.

Prof. Dr. C. Graafland uit Gouda zal spreken over 'Opwekking en Zending' en Dr. Theodore Srinivasagam uit Bangalore (India), zal het thema: 'Opwekking tot Zending' inleiden. Het zangkoor 'Deo Juvante' en het kinderkoor 'De Zendertjes' uit Huizen, beide onder leiding van Bert Moll met aan het orgel Klaas Jan Mulder, zullen aan dit zendingsappèl hun medewerking verlenen. Gedurende de morgenuren zal in hetzelfde gebouw de najaarsontmoetingsdag van de BMZG/Interserve plaatsvinden onder het thema: 'Bemoediging en Uitdaging van de zending: Toen en Nu'.

Na de opening door ds. C. Trouwborst, zal Mw. Ans van den Ham, die 20 jaar geleden als eerste pionierster naar India uitging, dit thema inleiden. Daarna zullen er interviews zijn met zendingswerkers uit Bhootan, Nepal, Pakistan en het Midden-Oosten, terwijl het echtpaar Joop en Janna de Zwaan, die hun arbeidsperiode in Nepal gaan afsluiten, over de 'recente bemoedigingen en uitdagingen in Azië' spreken.

NB. De plaats van de bijeenkomst, die om 16.00 uur zal zijn afgelopen, is gemakkelijk te bereiken: via afslag Hoevelaken/Amersfoort of via het openbaar vervoer vanaf het station Amersfoort met buslijn 7 of 8.

IFES-Nederland 30 jaar

Op 4 november a.s. wordt in Utrecht het 30-jarig bestaan van IFES-Nederland gevierd. De IFES (International Fellowship of Evangelical Students) is een wereldwijde organisatie van christelijke studenten. Haar doelstelling is het ondersteunen van christelijke studentenverenigingen en het bevorderen van evangelisatiewerk op universiteiten. Bij de Nederlandse afdeling van de IFES zijn de volgende studentenverenigingen aangesloten: CSFR, Ichthus, Alpha, TSG, CSR-Delft en RSK-Enschede.

Het thema van de lustrumdag zal zijn 'Studietijd – Dienstbaarheid'. In dat kader willen wij ons bezig houden met de vraag hoe je als christenstudent ook een taak kan vervullen op de universiteit en de wereld daar omheen. Dit thema zal ingeleid worden door ds. Blenk. Daarna zullen er verschillende workshops gehouden worden met onderwerpen als 'een christelijke studentenvereniging?', 'wat te doen in de Universiteitsraad', 'opvang van buitenlandse studenten', 'dienstbaar zijn aan je medestudenten', en 'geloof en wetenschap'. Aan het eind van de middag willen we op een feestelijke manier het jubileum gedenken. Plaats: Dr. F.H. de Bruine Lyceum Koningsbergerstraat 2, Utrecht. Aanvang 9.45. Toegang f 5,-. Voor meer informatie: Sjaak Visser, tel

030-435471. Alle belangstellenden van harte welkom!

Jenaplan-onderwijs???

Van het christelijk onderwijsblad BEZINNING, dat vanuit een bijbelse visie voorlichting geeft over ontwikkelingen van het christelijk onderwijs, verschenen twee nummers (augustus en september) waarin veel aandacht wordt besteed aan het JENAPLAN-ONDERWIJS.

In deze nummers wordt duidelijk gemaakt wat de achtergronden zijn van dit soort onderwijs, waarvan de Duitse pedagoog Petersen de grondlegger is. Er zijn christelijke scholen, die door onbekendheid met de ideeën van Petersen, gaan afstemmen op het Jenaplan-onderwijs, omdat men in dit onderwijs waardeert dat de kinderen leren elkaar helpen en respect voor elkaar te ontwikkelen.

In de nummers van BEZINNING wordt duidelijk gemaakt dat Petersen een bewonderaar was van het nationaal-socialisme. Dat verklaart ook het feit dat hij zo sterk de nadruk legde op de betekenis van de groep. Zijn pedagogie vertoont ook mystiek-occulte trekken die lijken op ideeën uit het New Age denken.

Er wordt ook op gewezen dat bepaalde opvattingen van Petersen doorwerken in de huidige basisschool.

Verder wordt in beide nummers aandacht besteed aan de inhoud van het boek van drs. T.M. Gilhuis: VERTEL MIJ TOCH over het vertellen van bijbelverhalen. Duidelijk gemaakt wordt dat dit boek geschreven is vanuit een bijbelkritische visie.

De nummers kunnen besteld worden door in totaal f 3,50 over te maken op girorekening 2.974.537 t.n.v. Administratie BEZINNING te Amersfoort, onder vermelding van: augustus en september 1989.

*Leg mij als een zegel aan uw hart
als een zegel aan uw arm.
Want sterk als de dood is de liefde*

Hooglied 8 vers 6

Heden is bij haar Heer en Heiland thuisgekomen mijn geliefde vrouw, onze lieve moeder en oma

ETJE WAANING-PRIJS

op de leeftijd van 85 jaar

De Bilt: W.J.W. Waaning
Kinderen
Kleinkinderen

7 oktober 1989
Alfred Nobellaan 5
3731 DP De Bilt

De begrafenis heeft j.l. 11 oktober plaats gehad op de algemene begraafplaats 'Brandenburg' te De Bilt.

Gods
Eeuwige
Rechterhand
Sterke
Ons
Nageslacht

Gode dankbaar en zeer blij geven wij u kennis van de geboorte van onze zoon:

GERRIT JOHANNES
roepnaam **GERSON**

Ben en Ellie Eikelboom
Anouk
Dopperstraat 195
3752 JE Bunschoten

12 oktober 1989

Wij rusten van 13.00 tot 15.00 uur.

Bezoek liefst tijdens de kraamdagen, daarna 's avonds na 20.00 uur.

*Er blijft dus een sabbatsrust
voor het volk van God.*

Hebreeën 4 : 9

Bedroefd, maar dankbaar voor alles wat hij voor ons betekend heeft, delen wij u mede dat tot deze rust is ingegaan mijn lieve man, onze zorgzame vader en opa, mijn broer en zwager

JACOB JOHANNES VAN DER VLIET

in de leeftijd van 78 jaar.

Ph. van der Vliet-Hartenberg
Bennekom: Els en Gert
Mark, Jeroen, Michiel,
Richard
Hengelo: Ria en Rens
Remco, Fienke, Egbert
Elst: Fieke en Dik
Martin, Hester, Debora,
Harold
Vianen: Nel en Hans
Sonja, Arno, Tirtsa, Jiska,
Gabriëlle
Spijkenisse: Loes
Renate, Debby en Conny,
Leon
Dronten: Guus en Betty
Marcel, Karin, Eric, Moniek
Helpman: L.L. van der Vliet
A. van der Vliet-Pit

Delft, 19 oktober 1989
Tak van Poortvlietstraat 19
2613 WG Delft

De begrafenis, voorafgegaan door een samenkomst van Woord en Gebed, heeft dinsdag 24 oktober j.l. plaatsgevonden op de algemene begraafplaats 'Eikelenburg' te Rijswijk.

H. de Jong, Amsterdam

Nader over: De Opstanding des vleses (3, slot)

Waarom gebruik ik zoveel woorden voor iets dat toch een geheimenis blijft, zo vroeg ik me al schrijvend af. Waarom niet gewoon gezegd: afwachten, mijne heren!, zoals professor Greijdanus een keer gezegd moet hebben tegen studenten die over deze dingen diskussieerden? Wel, daar heb ik toch een bijzondere reden voor die tot dusver nog niet ter sprake is gekomen. Ik ben namelijk van mening dat er een samenhang bestaat tussen het al te vleeselijk invullen van het opstandingsleven en het al te letterlijk nemen van allerlei profetieën, zoals dat bijvoorbeeld bij de Duizendjarig Rijk-gelovigen gebruik is. We lijken hiermee op een geheel ander onderwerp over te stappen, maar dat bedoel ik toch niet. Want weliswaar luidt de opstanding uit de doden het einde van de geschiedenis in, terwijl we met de profetieën ook het veld van de geschiedenis zelf betreden, maar juist op dat veld van de geschiedenis vinden herhaaldelijk gebeurtenissen plaats die een vóór-afschaduw zijn van de eind-overgang en daarom ook met het woord 'opstanding uit de doden' benoemd kunnen worden. Zodat de wederopstanding des vleses niet helemaal voorbehouden is aan de jongste dag. Af en toe vangen we daarvan hier en nu al een glimp op.

Ezechiëls profetie

Zo weten wij bijvoorbeeld dat de profeet Ezechiël Israëls toekomst van na de ballingschap aankondigde als een opstanding uit de doden (zie hfst. 37). Bedoelde hij daarmee nu te zeggen dat het 'vlees' van vóór de ballingschap weliswaar gereinigd maar verder toch onveranderd zou terugkeren? Het staatsbestel van Israël bijvoorbeeld met alles wat daaraan vastzat? Mensen die dat denken vinden in de tijd na de ballingschap niets van vervulling van deze profetie terug en zeggen daarom dat wat Ezechiël voorzag allemaal nog komen moet. En zo brengen zij zijn profetie in verband met de verwachting van het Duizendjarig Rijk waarin een herrezen Israël ook in politieke zin de hoofdrol zal spelen. Zij zien daarbij evenwel over het hoofd dat bijbelse profetieën gelijk zijn aan zaden die in de grond worden gestopt en daar sterven. Zij sterven aan de vleeselijke vorm waarin deze visioenen zijn gegoten. En daarna geldt van hen hetzelfde als wat Paulus in verband

met de opstanding zegt: „Maar God geeft er een lichaam aan, gelijk Hij gewild heeft, en wel aan elk zaad zijn eigen lichaam” (1 Korinthiërs 15 : 38). Wie Ezechiël in de ballingschap aanhoorde kon op grond van zijn profetie geen precieze voorstelling ontwerpen van hoe het naballingschapse leven er uit zou zien. Wie echter na de ballingschap leefde kon met de ogen van het geloof opmerken dat met de povere nieuwe start van Israël in het beloofde land, onder Haggaï, Zacharia, Ezra en Nehemia, wel terdege een begin van recht werd gedaan aan het profetische visioen, zij het ook dat de profetie van Ezechiël daarmee bij lange niet was uitgeput. Er zat nog veel meer in. Echter, de trend was gezet: vervulling betekende een vergeestelijking van het vlees. Ezechiël 37 : 8 zegt bijna met zoveel woorden dat „het vlees geen nut zou doen” (verg. Johannes 6 : 63). Israël kwam na de ballingschap *anders* terug. Het volk Gods werd in die straf tijd van het exil in beginsel al „gedood naar het vlees, maar levend gemaakt naar de geest” – om het met woorden te zeggen die oorspronkelijk van onze Here geschreven zijn (zie 1 Petrus 3 : 18). Deze vergeestelijking moeten we niet verstaan als een vervluchting of verdamping van de werkelijkheid, maar zij is een toenemend en ultiem ter zake komen van God met zijn heilsbedoelingen. De leer van het Duizendjarig Rijk gaat daar dwars tegenin en is daarom zo onbijbels als het maar kan.

Onomkeerbaar proces van vergeestelijking

De geschiedenis is vol 'doden' à la de ballingschap en ook vol opstandingen uit die 'doden'. In een niet-definitieve en voorafschaduwende zin, tenminste. Ook de grote reformatie is er een voorbeeld van. En steeds stuit je daarbij op dat onomkeerbare proces van vergeestelijking. Het nieuwe is *anders* dan het oude. Een natuurlijk lichaam wordt gezaaid, een geestelijk lichaam wordt opgewekt. Wat over de opstanding ten laatsten dage gezegd wordt heeft een zwakke en flauwe analogie in de geschiedenis. Zoals het trouwens ook een parallel heeft in ons aller menselijk leven. Wandelend door het Hooglied komen we onder de indruk van „de heerlijkheid van het vlees” (term uit Jesaja 40 : 6). Toch zijn de handen van een oude man mooier dan de borsten van een

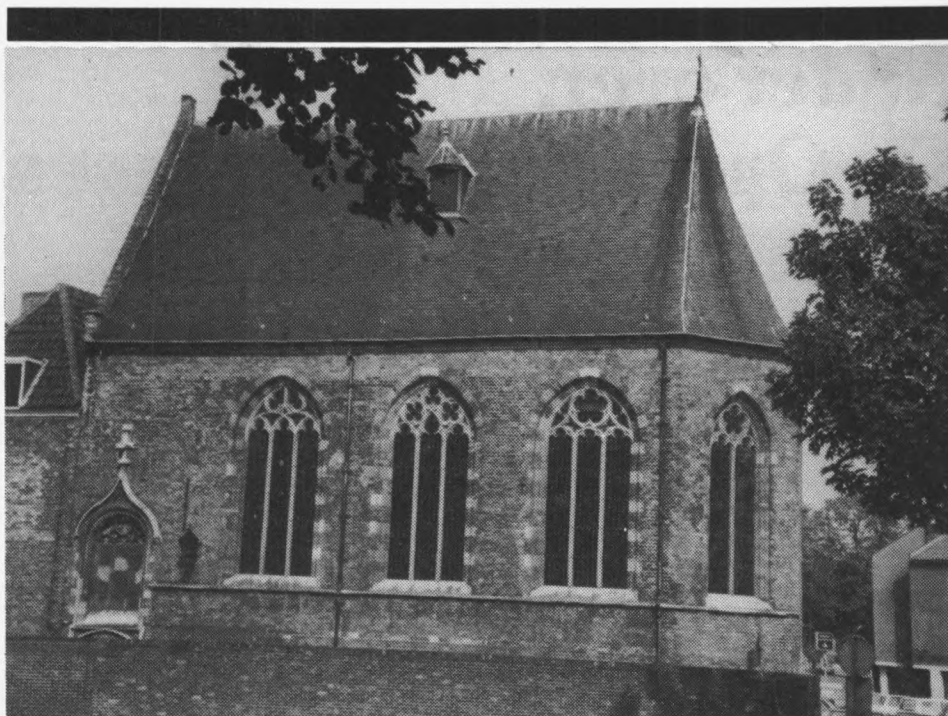
jonge vrouw. Evenwel, kun je dat 'mooiere' eigenlijk nog wel 'vlees' noemen? Of hebben we in dat karakter van die handen reeds te doen met een vage voorbode van het toekomstige geestelijke lichaam? Het voorbeeld is daarom wel aardig omdat je van deze vergeestelijking niet kunt zeggen dat ze in tegenstelling staat tot de stof, de materie. De handen van de oude werkmans zijn immers daarom zo mooi geworden omdat ze zich intens met de materie hebben beziggehouden. Het is een geestelijkheid die gewonnen is op de stof en niet verworven door ontvluchting ervan. De verdenking die op het woord 'vergeestelijking' rust is hier dus niet ter zake. Welnu, zouden we van de opstanding des vleses mogen zeggen dat weliswaar niet die handen, maar wel het *karakter* van die handen verheerlijkt terugkomt? Zouden wij dat als een benadering van het geheim mogen kiezen? Ook trouwens het genieten van dat andere lichamelijke schoon zal de Here niet laten verloren gaan. Ook daarop komt Hij verheerlijkend terug, zowaar Hij de goede Schepper van de goede schepping is.

Twéeërlei hermeneutiek

Met mijn uitweiding over de geschiedenis en over dit leven heb ik het gesprek over de wederopstanding des vleses in een breder kader gezet. De wijze waarop wij aan de hand van de Schrift tegen déze wereld en tegen dit leven aankijken heeft er óók mee te maken. De hele *hermeneutiek* is in geding, dat wil zeggen: de sleutel die we voor het openen van de Schriften hanteren. Kiezen wij voor een hermeneutiek van het nieuwsgierig overvragen van de teksten, dan zullen we èn van de vervulling van de profetie in het algemeen èn van het opstandingsleven in het bijzonder te vleeselijke voorstellingen hebben. Een meer bescheiden hermeneutiek daarentegen zal ons op tijd doen stil houden voor het geheimenis dat zowel de vervulling van de profetie als het leven der toekomstige eeuw omgeeft. Een besef van „wij wandelen in geloof en niet in aanschouwen” (II Korinthiërs 5 : 7) zal ons doordringen. Wij zijn begonnen met de werkelijkheid van de opstanding van onze Here te handhaven tegenover de *vrijzinnigheid* van mensen als bisschop Jenkins uit Engeland en professor Van Gennep bij ons. Wij moe-

ten die vrijzinnigheid uit de buurt blijven. Maar wij moeten ook uit de buurt blijven van de *nieuwsgierigheid* die teveel wil weten en die het 'vlees' als informatiebron voor het nieuwe opstandingsleven hanteert. Dit laatste gevaar is onder ons reëler dan het eerste, is mijn indruk. Wat Gijsbert Karel van Hogendorp zei in zijn proklamatie aan het Nederlandse volk na de Franse overheersing: 'de oude tijden komen weêrom', was in historisch perspectief al een vergissing, maar voor de toekomstige eeuw kunnen we dit woord helemaal niet gebruiken. Nee, het goede van de oude tijden, plus het goede van de nieuwe tijden, kortom: het goede van alle tijden, dát komt weêrom, en dan verheerlijkt, vermenigvuldigd 'tien- en tienmaal duizend sterk'.

Bij veel vakantiegangers in Zeeland is de Engelse Kerk in Middelburg bekend als plaats waar de diensten van de Nederlands Gereformeerde Kerk worden gehouden. Oorspronkelijk was het kerkgebouw de kapel van een klooster. In dit 'charmante kloosterkapelletje' vinden we een mooie preekstoel, orgel en galerij uit de 17e eeuw (gegevens ontleend aan: Kunstreisboek voor Nederland/Rijkscommissie voor de Monumentenbeschrijving).

Pastorale Notitie

J. Kranenburg – Rolde

Eén dode vlieg

Het is schrikwekkend om te zien wat één mens in deze tijd kan aanrichten. Eén rotjongetje kan met een bommetje van een tennisbal en wat oud ijzer een hele voetbalwereld op stelten zetten en een aantal makkers verwonden.

Hij is gestraft met zoiets als tachtig dagen vervangende arbeid. Zwaarder straffen heeft geen zin zeggen mensen, die het weten kunnen. Dat zal dan wel waar zijn, maar heeft dit

zin? Iemand – ook al weer iemand die het kan weten – beweerde voor de televisie dat die tachtig dagen best zwaar zijn. Mag dat alstublieft? Rechters staan in de Bijbel hoog aangeschreven. Tenzij er in Psalm 82 met goden engelen worden bedoeld staan we nergens op aarde zo dicht bij Gods rechterstoel als voor de rechtbank. „God staat in de vergadering der goden, Hij houdt gericht temidden der goden”, lezen we daar.

Daarmee wordt ons een diep respect tegenover rechters bevolen.

Maar wanneer straks een jong vandaaltje een ramp teweeg brengt en hij wordt vervolgens gestraft met een paar honderd strafregels: „Ik mag geen bommetjes werpen” wordt die eerbied wel op de proef gesteld.

Dit kwade verschijnsel is natuurlijk niet nieuw. De Spreukendichter wist er al van.

„Eén dode vlieg doet de zalf van de apotheker stinken”, constateerde hij en ook hij zal gedacht hebben aan het verderf dat één enkele mens kan aanrichten.

Het kwaad krijgt alleen zo'n enorme reikwijdte.

Eén computerfreak kan een heel computerpark lam leggen. Hij heeft daarvoor niet eens een enorme bolleboos te zijn. De kennis ligt binnen het bereik van ieder met een normaal stel hersens. Volgens prof. Jager uit Delft. Je moet er niet aan

denken wat er kan gebeuren als een terrorist aan de nodige spullen kan komen om een heel enge bom te maken.

Nu heeft dit verschijnsel een machtige tegenhanger in het feit dat er in de Bijbel geweldige perspectieven worden geopend voor één christen, die het waarlijk waagt, op te treden in de naam van de Here Jezus. Er zweeft in mijn herinnering een verhaal, waarvan ik niet meer weet wie het schreef.

Het gebeurde in een Nederlands dorp, enkele dagen na de bevrijding van Nederland. Een aantal vrouwen die zich tijdens de bezetting met Duitse militairen hadden afgegeven werden op een boerenwagen één voor één kaalgeknipt en geschoren. En gelachen dat we hebben!

Toen de derde vrouw onder luid gejuich van de wagen werd gezet kwam er een pater aangewandeld. Hij klom op de wagen en ging zonder een woord te zeggen op de scheerstoel zitten. Toen was het feest afgelopen. Die pater was een machtige tegenhanger van dat nare jongetje van die bom.

Misschien neemt nu ook de reikwijdte van dit verschijnsel toe. Eén christen kan de wereld veranderen, schreef Hans Küng. Er zijn 1100 miljoen christenen. Elfhonderd miljoen kansen om de wereld te veranderen.

H.J. van der Kwast, Amstelveen

Internationale Conferentie van Gereformeerde Kerken (3)

De Westminster Confessie over verbond en kerk

De lezing en bestudering van de Westminster Confessie, met de grote en de kleine catechismus, wil ik van harte aanbevelen. Het geeft geen moeite het gereformeerd belijden hierin te herkennen. Hier en daar klinkt een bevindelijke toon door in deze uitvoerige onderwijzing in de inhoud van ons christelijk geloof. Het artikel over *de krachtadige roeping* (10) zou zich uitnemend lenen voor het gesprek met onze Christ. Geref. broeders en zusters. In art. 15 wordt gehandeld over „*Het berouw ten leven*” en in 18 over „*de zekerheid van genade en zaligheid*”.

Hier wordt een praktische onderwijzing gegeven voor een leven in geloof. Genoeg, om aan te tonen dat we onze winst kunnen doen met deze belijdenis, in onze taal uitgegeven door de Vuurbaak. Zeker, er zijn aanmerkingen en opmerkingen te maken, maar alle belijden is mensenwerk. In de jaren waarin de strijd rond kerk en belijdenis in de vrijgemaakte kerken hevig woedde, is meermalen herinnerd aan de ruimhartige instelling van *Calvijn*, die bereid was de (Lutherse) Augsburgse Confessie te ondertekenen, niet omdat hij met alles instemde, maar om aan te tonen dat hij de volgelingen van Luther in Christus aanvaardde.

Dit appèl op *Calvijn* heeft in die dagen niet mogen baten. Het is daarom niet verwonderlijk dat de vrijgemaakte kerken met hun geschiedenis en hun strakke binding aan de drie formulieren van eenigheid, op hun internationale conferentie moeiten blijken te hebben met het aanvaarden van de Westminster Confessie. Wat is namelijk het geval.

In het vorig artikel heb ik gewezen op het feit dat in de *Vrijmaking* de kern van het conflict dat tot scheuring leidde lag bij *artikel 31 van de Dordtse K.O.*: het recht van de kerken om een besluit van een meerdere vergadering niet voor vast en bondig te houden.

Aanleiding hiertoe waren de *leeruitspraken* o.a. *over doop en verbond* die door de synode van de Geref. Kerken bindend waren opgelegd. Omstreden in die uitspraken was de bekende zinsnede:

dat daarom – overeenkomstig hetgeen de Synode van Utrecht 1905 (Acta art. 158) uitgesproken heeft – „het zaad des verbonds krachtens de belofte Gods te houden is voor wedergeboren en in Christus gehei-

ligd, totdat bij het opwassen uit hun wandel of leer het tegendeel blijkt...”

De bezwaarden eisten geen maatregelen tegen de voorstanders van deze leer, maar waren bereid dit te verdragen, mits zij niet aan de uitspraken gebonden werden.

Het was daarom *primair een kerkrechtelijk geschil*, maar de bezwaren tegen het houden voor wedergeboren bleven en werden breed uitgemeten. Grote nadruk werd er op gelegd dat in de doop *de belofte* van het verbond wordt betekend en vergezeld en dat wie de belofte gelovig aanvaardt de zegen van het heil ontvangt, maar dat er ook een verbonds-vloek is. Het was onderwerp van vele gesprekken in die dagen. Wat zegt nu de Westminster Confessie over deze zaak die actueel was bij scheuring in de Geref. Kerken in ons land. In de 35 artikelen van de belijdenis is niet één hoofdstuk speciaal aan het verbond gewijd.

Dit is niet zo vreemd, want ook in andere belijdenissen uit de 16e en 17e eeuw lezen we weinig over het verbond, omdat het in de tijd van de Reformatie niet in discussie was en de leer van het verbond zich later heeft ontwikkeld.

Van toepassing is wel wat we lezen in *Art. 10 sub 3: uitverkoren kinderen die in hun vroege jeugd sterven, worden wedergeboren en door Christus zalig gemaakt door middel van de Heilige Geest, die werkt wanneer, waar en hoe het Hem behaagt*”.

In gesprekken in de tijd van de vrijmaking werd ons van ‘synodale’ zijde voorgehouden dat we toch geloven dat jong gestorven gedoopte kinderen zalig zijn en *dus* wedergeboren en we *daarom* de kinderen voor wedergeboren houden. De *Dordtse Leerregels* spreken voorzichtiger over deze zaak wanneer ze zeggen: zo moeten de godzalige ouders niet twifelen aan de verkiezing en zaligheid van hun kinderen welke God in hun kindsheid uit dit leven wegneemt. In de aan de Westminster belijdenis toegevoegde *catechismus* lezen we iets meer over het verbond.

„*Met wie werd het genadeverbond gemaakt*” luidt vraag 31. Het antwoord is: *Het genadeverbond werd gemaakt met Christus als de tweede Adam, en in Hem met al de uitverkorenen van zijn zaad.*

In de tijd van de Vrijmaking is van onze zijde steeds gesteld dat het verbond is opgericht met Abraham

en zijn zaad en alle gedoopten tot het verbond behoren.

Een benadering van het verbond uit de verkiezing werd afgewezen. Ik herhaal: het is vanwege de erfenis uit de jaren van de Vrijmaking, dikwijls aangeduid als „*Het werk des Heren in de Vrijmaking*”, niet verwonderlijk dat er zich moeiten voordoen bij het aanvaarden van de Westminster Confessie door vrijgemaakte kerken.

Het wordt nog moeilijker wanneer we letten op de gebeurtenissen die hebben geleid tot de scheuring in de jaren 1967/70. Indertijd heb ik er op gewezen dat in de ontwikkeling binnen de vrijgemaakte kerken niet de leer van verbond alle aandacht kreeg, maar *het belijden aangaande de kerk*.

Meermalen is beweerd dat de vrucht van de Vrijmaking is geweest dat men de kerk weer heeft ontdekt. Er zijn nog veel herinneringen over heftige discussies over de ware en valse kerk en de samenwerking met andere christenen. Ongemeen scherp waren de reacties op de *Open Brief* in 1966, waarin een ‘vrijmakings-geloof’ werd gesigneerd en afgewezen. Wat leert nu de Westminster Confessie over de kerk? Art. 25 begint aldus: *De katholicke of universele kerk, die onzichtbaar is, bestaat uit het volle aantal uitverkorenen, die tot één vergaderd werden, worden of zullen worden onder Christus haar Hoofd*. Over de zichtbare kerk wordt gezegd dat die bestaat uit „*allen die over de hele wereld de ware godsdienst belijden, samen met hun kinderen*”. Van de afzonderlijke kerken die leden zijn van de katholicke of universele kerk geldt dat zij *meer of minder zuiver* zijn, ja, de zuiverste kerken staan nog bloot aan verwarring en dwaling. Sommige kerken zijn zo verbasterd dat zij geen kerken meer zijn maar *synagogen van Satan*. De Paus komt er niet best af: hij wordt de anti-christ genoemd. Het valt direct op dat de onderscheiding: *zichtbare, onzichtbare kerk* wordt gehanteerd; vervolgens wordt er gesproken van *meer of minder zuiver*, terwijl de uitdrukking *ware/valse kerk* in deze belijdenis niet voorkomt. Het was *Prof. Dr. K. Schilder* die al voor de Vrijmaking critiek had op de termen *zichtbaar/onzichtbaar*, *meer of minder zuiver* en er op wees dat onze Nederl. Gel. Belijdenis spreekt van *ware en valse kerk*. Hij opponeerde tegen een leer van de pluriformiteit van de kerk, waarin de schuldige verdeeldheid in

feite goed gepraat werd en ijverde voor de *eenheid van Christus' kerk*. (Johannes 17)

Bij Schilder treffen we niet de extreme opvatting aan als zou de vrijgemaakte kerk de enige, ware kerk in ons land zijn, waar ieder die zich in het kerkvergaderend werk wilde voegen zich bij aan moet sluiten. Later hebben zich in de kerken ontwikkelingen voorgedaan over kerk, vrijmaking en samenwerking die hebben geleid tot het conflict dat zo'n droevige scheur trok in de kerken.

Hier is zoveel over geschreven dat ik volsta met te zeggen dat de vrijgemaakte kerken zich van andere kerken hebben geïsoleerd door een *exclusivisme* waarvoor men nergens steun vindt in de wereld. Gereformeerde Kerken in Amerika en Zuid-Afrika hebben een veel ruimhartiger standpunt t.a.v. andere christelijke kerken. Op hun synoden spreken afgevaardigden van Hervormde kerken.

Ook de *Presbyteriaanse Kerken* met hun Westminster Confessie hebben een ruimer standpunt ten aanzien van de broederschap. Uit de verslagen in het Ned. Dagblad is gebleken dat vooral de vrijgemaakte kerken in Australië en Z-Afrika moeite hebben met de Westminster Confessie en dat is heel goed te begrijpen, gezien de pretentie die zij voeren. De vrijgemaakte kerken in Nederland hebben een ruimer standpunt en daarover verwonder ik mij, in de hoop dat die verwondering nog eens tot blijdschap wordt.

Hierover een volgend keer tot slot.

D.W.L. Milo, Nunspeet

Het scheurende voorhangsel

N.a.v. dr. E.L. Martin, 'Secrets of Golgotha', Alhambra, Calif. 1988.

Waar de Schrift drie maal zegt, dat de aanwezigen bij Christus' kruisdood het voorhangsel van de tempel konden zien – ook konden zien scheuren en wel van boven naar beneden – kan het goed zijn hier nader bij stil te staan. Misschien zijn we wat al te zeer geneigd, de O.T. wetgeving als een aflopende symboliek te zien – maar beter kunnen we ons realiseren: dat Jezus de Wet volkomen kwam *vervullen*. Wat daar aan de tempel gebeurde, toen Jezus' lijden volbracht was, zijn dingen die diepere betekenis hebben, om met Hebreëen te spreken. Er gebeurt immers niets vanzelf.

Tempel

We weten allemaal dat de tempel inwendig twee vertrekken had: het heilige, waarin alleen priesters mochten komen om dienst te doen aan de lampen, het reukaltaar en de toonbroden; en het allerheiligste, waarin alleen de hogepriester, eenmaal per jaar en voorzien van het zoenbloed, mocht binnengaan. Want in het laatste vertrek woonde Gods heerlijkheid, de Sjechina, tussen cherubim. Het werd van het heilige gescheiden door een gordijn, het binnenste voorhangsel.

Het eerste vertrek, het heilige, was van voren op het oosten afgesloten met twee kolossale deuren; zware deuren, die door een groep mannen moesten worden geopend en gesloten. Voor die deuren hing in Jezus' tijd een buitenste voorhangsel: een weelderig gordijn van 24 meter hoog en 8 meter breed, schreef de ooggetuige Flavius Josephus, zelf priester.

Voor deze twee vertrekken, aan de oostzijde, was de voorhof der priesters: slachtplaatsen en brandaltaar. Nog verder naar voren, naar het oosten, was de voorhof van de Israëlieten, waartoe men met trappen moest opklimmen. Oostelijk van die trappen was de voorhof, ook voor de Israëlieten, deels ook voor de heidenen. Wanneer ooit aan Paulus verweten werd dat hij een heiden „in de tempel” had gebracht (Hdl. 21:28) zou dit betekenen dat Paulus' gast de voorhof der Israëlieten zou zijn binnengelopen. Maar „in de tempel” kwam geen sterveling, die niet van Levi stamde.

Dat tempelcomplex – drie voorplei-

nen, bijgebouwen, heilige en allerheiligste – heette bij Johannes de 'Topos', heilige plaats; maar dan met inbegrip van het speciale altaar bij het Ashuis, „buiten de legerplaats”, op de helling van de Olijfberg gelegen! En wanneer geschreven is dat Jezus „nabij de Topos” werd gekruisigd betekent dit, dat zijn kruislijden onmiddellijk bij het altaar van de zondoffers plaats vond. (In Joh. 19:20 is Topos abusief door stad vertaald.)

Het voorhangsel

Reeds in de woestijn wist elk verbondskind, dat Gods woonplaats afgesloten was voor gewone zondaars. En wel door een stel gordijnen, samen het voorhangsel genoemd. Ook in Jezus' tijd was daar een voorhangsel, zoals juist beschreven. Het enorme 'gordijn', ter hoogte van een 8 verdiepingsgewoon, had een gewicht van 30 ton. Het hing aan een stenen kalf of latei die tenminste 9 meter lang was, op twee kapitale zuilen rustte en eveneens circa 30.000 kilogram zwaar was. Dit voorhangsel was, op nog geen kilometer afstand, op de Olijfberg duidelijk te zien. Elke Israëliet die Jerusalem naderde zag van verre de scheiding tussen de Heilige Israëls en zijn zondig volk; het voorhangsel deed denken aan de cherubim die met vlammende zwaarden de hof van Eden bewaakten. En waren de tempelwanden niet met cherubs bedekt?

Nu zeggen drie evangelisten dat de Romeinse hoofdman – ook zijn mannen, laat staan andere omstanders – het buitenvoorhangsel hebben zien scheuren, op het moment dat Jezus met luider stem de geest in zijn Vaders handen gaf. Bovendien was er een zonsverduistering en een zware aardbeving. Let op de gelijktijdigheid van deze dingen, die uiteraard niet toevallig is.

De Schrift zegt dat het voorhangsel van boven naar beneden scheurde en terecht zien wij hierin de Goddelijke hand, die zelf de afscheiding ophief. Omdat het mensdom nu heilig of geheiligd was? Natuurlijk niet. Maar omdat de Sjechina niet langer in de tempel zou wonen. En God gebruikte hierbij mogelijk natuurlijke middelen: Hij kan ons direct zaligmaken, maar Hij gebruikt de dwaas-

heid der prediking en de schamelheid van ons geloof.

Tot die natuurlijke middelen kan ook behoren, wat een vroeg Joods-christelijk boek (Evangelie der Nazorenen) ons meldt: dat bij die aarbeving de latei, waaraan het voorhangsel hing, in tweeën is gebroken en neergestort. Bij het neerstorten moeten de beide helften het gordijn hebben doen scheuren; uiteraard van boven naar beneden.*)

En de zware deuren dan? Die zouden, indien gesloten blijvende, de uitwerking van het gescheurde gordijn ongedaan maken. Maar hier komt bijzonder licht uit Joodse geschriften, door de archeoloog-historicus dr. Martin gevonden. Yohanan Ben Zakkai schreef namelijk: „Veertig jaar voor de tempelverwoesting zijn de deuren (in het Hebreuws Hekel genaamd) spontaan opengegaan”. Hij vervolgt: „Hekel, Hekel, wat heb je ons doen schrikken! We weten dat je eens verwoest zult worden, want Zacharia Ben Iddo heeft van je geprofeteerd: open je deuren o Libanon (= tempel) en het vuur zal je cederhout verteren”. U denkt aan Zach. 11:1 en hebt al berekend dat 40 jaar voor de tempelverwoesting op het jaartal 30 nC uitkomt, dat is het jaar van Jezus' dood? Een andere schrijver, Edersheim, is van mening dat de vallende helften van de dragende latei de (naar binnen draaiende) deuren hebben opengeslagen. De Schrift vermeldt het niet – maar er is veel, dat de Schrift niet meldt. De letterlijke informatie krijgt des te meer symbolische betekenis, zegt Martin.

Naar het Oosten gericht

We weten nu dat de tempelingang naar het oosten was gericht; alleen hierom kon het gebeuren op het voorplein vanaf de Olijfberg worden gezien. Let ook op Marc. 13:3. Al in de woestijn was de tabernakel op het oosten gericht: naar de opgang der zon. Trouwens toen de mens uit de hof van Eden werd verdreven, gebeurde dat door de oost-'poort', waarna cherubs deze 'ingang' bewaakten. Zo zag de Heere vanuit het allerheiligste naar het oosten, waar de zoenoffers 'voor zijn aangezicht' werden verbrand. Wie de Heere kwam bezoeken naderde vanuit het Oosten tot Gods aangezicht. Zo wer-

den de zondebok, de stier van Grote Verzoendag, de heilige Rode Koe 'voor Gods aangezicht' weggeleid en op de bestemde plaats – het Mifkad-altaar op de Olijfberg – verbrand. Bijzonder Johannes liet zien, hoe Christus' vernedering en dood de perfecte vervulling van het tempelritueel betekenden. Dat deed ook de brief aan de Hebreëen, waarop we terugkomen. En we denken aan Ezechiël, die in een visioen zag, hoe de Sjechina uit het allerheiligste zou vertrekken, door de oostpoort, om voorlopig te rusten op... de Olijfberg. (11:22,23).

U vraagt natuurlijk al lang: wanneer de tempel vlak bij de oostpoort van de stad lag en naar het oosten zag – was dan de weg naar en van de tempel niet door het steile en diepe Kidrondal? Volkomen juist. De weg naar de tempel kon een vermoeiende klim worden na een ongemakkelijke afdaling; psalm 122 zou verstommen onder het hijgen der zwetende mensen. Erger nog: op de hellingen van de beek Kidron waren talloze graven; men zou in dit 'dal van doodsschaduw' onrein worden, wanneer wilde honden hadden gegraven en doodsbeenderen naar boven gebracht. De pelgrim zou dan de eerste week niet naar de tempel kunnen gaan!

Om vele redenen was daar dus een dubbele brug gebouwd, die van de oostelijke tempelpoort over de Kidron naar de westhelling van de Olijfberg leidde. Het was een noodzakelijke, veilige en gemakkelijke passage. De brug was „dubbel” zeggen de oude schrijvers; een laag arcaden, die het loopvlak droegen, werd zelf door een onderste rij arcaden gedragen. Zo bleef men ver boven de onreine graven en kon, na een lichte afdaling en enkele trap treden, de oostpoort binnenwandelen.

Het Sanhedrin

Met het scheuren van het voorhangsel, aangenomen als indirect gevolg van de zware aardbeving, moet nog een andere ramp aan het tempelgebouw zijn aangericht. Het nachtelijk verhoor van Jezus, nadat de soldaten Hem hadden overgeleverd, was begonnen in de tempelkamers van Kajafas en Annas, hogepriester en plaatsvervangend hogepriester, die zich (Lev. 8:33) de week voor Pasen

in de tempel moesten afzonderen. De eigenlijke rechtszitting moest echter – volgens rabbijnse geschriften – in de Stenen Zaal van het Sanhedrin worden gehouden en... bij daglicht. Vandaar dat het gezelschap, zodra het dag werd (Luc. 22:66) pro forma naar de Stenen Zaal ging. Die zaal lag voor de helft in de voorhof der priesters, voor de helft in de andere voorhof; op 40 yard, dat is 36 meter, van het voorhangsel.

Welnu, met die Stenen Zaal is iets wonderlijks gebeurd, dat niet in de Bijbel staat. Vanaf het jaar 30 is het Sanhedrin niet meer in deze zaal samengekomen. Zelfs is geschreven dat het Sanhedrin „verbannen” is naar een minder geschikte plaats, een markthoek in de voorhof. Dit zegt de Talmoed.

Wat kan de reden zijn? Geen Romein, geen aardse of religieuze macht kon het Sanhedrin 'verbannen'. De zaal moet dus zelf onbruikbaar zijn geworden. Het is niet bekend wat er precies gebeurd is – maar wanneer op een steenworp afstand 60 ton naar beneden is gekomen, kan gedacht worden dat de zware aardbeving tegelijk de Stenen Zaal onbruikbaar heeft verwoest. Had de Heiland niet enkele dagen tevoren gezegd, dat stad en tempel zouden verwoest worden? Het Sanhedrin had het goed verstaan en heeft het geweten ook. Het is verbannen, van Stenen Zaal naar markthoek, naar schoolgebouw in de stad, van hot naar her, tien maal verhuisd tot... Galilea. Daar vond het later zijn eind. En ligt het niet voor de hand dat, nu God zelf zijn woning had opengelegd en verlaten, het hoogste rechtscollege op straat werd gezet? Het Sanhedrin had zijn maat volgemaakt, zijn laatste onderdeel uitgesproken – het Sanhedrin kon gaan!

(wordt vervolgd)

*) Het was het eerste voorhangsel dat scheurde; want a) het was voor buitenstaanders zichtbaar; b) indien het tweede voorhangsel was gescheurd, hadden alleen de priesters dit kunnen ontdekken, bij het avondoffer, w.s. niet gelijktijdig met Jezus' sterven; c) uit Hebr. 9:8 blijkt, dat „de weg naar het heiligdom nog niet openlag, zolang de eerste tent nog bestond”, waaruit volgt dat de weg naar het heiligdom wel open lag toen „de eerste tent” publiek was geworden.

E. Schuurman, Breukelen

Ned. Geref. - Chr. Geref.

Toespraak E. Schuurman, namens Ned. Geref. Kerken op de Synode van de Chr. Geref. Kerken te Groningen op 11 oktober 1989

Broeder praeses, hooggeachte vergadering,

Namens de Commissie voor Contact en Samenspreking van de Ned. Geref. Kerken mag ik – mee in aanwezigheid van Ds. J.C. Schaeffer – vanmorgen tot u het woord richten.

Dat we als Nederlands Geref. Kerken hier vertegenwoordigd mogen zijn, stemt ons dankbaar. Uw en onze kerken hebben elkaar in de afgelopen jaren steeds beter leren kennen. Bijna de helft van onze kerken heeft op de één of andere manier contact met uw kerken. Een viertal komt elke zondag samen rondom het Woord en sacrament; meer dan vijf-en-twintig kerken hebben kanselruil. Samenwerking is er ook in allerlei andere verbanden. Zij die aan die samenwerking deelnemen zijn daar dankbaar voor.

Voor zover de beide kerken elkaar niet ontmoeten, staat men aan beide zijden gereserveerder tegenover elkaar. Blijkbaar moet men elkaar *leren* kennen. Verrassend en zegenrijk is in dit verband dat de kerken van Apeldoorn en Arnhem na een lange tijd van aarzeling juist elkaar de laatste tijd beter zijn gaan waarderen en aanvaarden.

Geen vooruitgang

Wanneer we naar de landelijke situatie kijken, kunnen we jammer genoeg niet van vooruitgang spreken. Op uw synode van Amersfoort 1980 kreeg het voorstel om leden van de NGK zonder stemrecht aan de besprekingen te laten deelnemen net niet de meerderheid van stemmen, de stemmen staakten met 26-26. Een voorstel – oorspronkelijk afkomstig van Prof. Van 't Spijker en overgenomen door de NGK – om de federatie-gedachte te aanvaarden met een toespitsing op wat plaatselijk bereikbaar was, werd verworpen met 26-24. Zover zijn we dus samen geweest.

Na de laatste synode van uw kerken waren de samensprekingen aanvankelijk openhartig en veelbelovend. In een goede gezindheid spraken we met elkaar. De moeite kwam bij het verschijnen van het rapport van uw deputaten. Niet dat wat erin staat in alles incorrect zou zijn, neen, maar unaniem waren wij van mening dat het rapport vooral de verschillen

benadrukte en niet meer uitging van onze aanvaarding van de Gemeenschappelijke Verklaring over de toeëigening van het heil. Achter die Verklaring willen onze kerken niet terug. Het rapport is in de beoordeling van onze kerken met betrekking tot de toeëigening van het heil ook te massief; immers ook bij ons zijn er op dat punt wel onderlinge verschillen.

Het rapport vermeldde naar ons gevoelen ook veel te weinig over wat we wel samen hadden bereikt. Immers op het schriftelijke stuk van onze Ds. Van der Dussen over Verbond en Wedergeboorte, werd van de kant van de deputaten geen kritiek gehoord. In tegendeel. Typerend voor onze teleurstelling is dat, terwijl het deputatenrapport, – als het gaat over de noodzaak van wedergeboorte en bekering en de bijbelse visie op de gemeente, – meer dan eens zegt: „Al stemden de Ned. Geref. broeders dit toe..” (tot drie keer toe zelfs op pag. 19), vervolgens twijfel of zelfs kritiek wordt uitgesproken.

Onze commissie heeft haar mening over het rapport ook aan uw deputaten meegedeeld. Op grond daarvan ontvingen wij een aanvulling op het deputatenrapport, dat uw Synode heeft gekregen. Daarin worden de door ons gevraagde correcties wel doorgegeven, maar tegelijk van hun effect beroofd door de argumenten in de officiële tekst van het rapport ongewijzigd te laten. Dat betreuren wij zeer, want we herkennen ons niet in het rapport. De indruk blijft bestaan dat de openhartige samensprekingen niet tot dichterbij elkaar komen dienen. In de samensprekingen werd door ons het 'verbondsautomatisme' met nadruk verworpen. Wij geloven niet 'dat de gedoopten vrij zijn van de zonde'. Wij geloven met de Dordtse Leerregels tenvolte dat de wedergeboorte een werk van de Heilige Geest is en als zodanig een opstaan uit de doden. Bovendien introduceert het rapport een betreurenswaardig misverstand: Wij willen niet spreken van en duld niet 'een relativering van de belijdenis'. Vooral dit punt maakt duidelijk hoe gemakkelijk we elkaar misverstaan. In de samenspreking werd op een gegeven moment van onze kant wel gezegd dat de Belijdenis gerelateerd is en moet zijn aan de Schrift. Deze relatering aan de Schrift is juist geen relativering.

Ten overvloede wellicht zij met het oog op een onbekrompen en onduidelzinnige aanvaarding van de belijdenis door onze kerken verwezen naar een gedeelte van de Verklaring

die vooraf gaat aan ons Accoord van Kerkelijk Samenleven: „De Ned. Geref. willen – zich eerst gevend aan de HEERE en ook aan elkaar – zich aan het Woord van God en aan de belijdenis van de kerk van alle eeuwen houden. Zij verklaren in dat belijden van de Waarheid van de Heilige Schrift, zoals in de drie Formulieren van Enigheid is uitgedrukt, haar eenheid en de grond voor haar samengaan te vinden. Zij beloven ook, elkaar bij te staan in de strijd voor de Naam en de eer van de HEERE, zich voegend naar het Schriftuurlijk onderwijs voor een geordend kerkelijk samenleven, opdat zij ook in de inrichting van het kerkelijk leven de wegen van het verbond van de HEERE mogen houden, niet in tirannieke eenheidsdwang, maar in de vrijheid van Christus, in de eenheid van de Geest, die samenbindt in de gehoorzaamheid aan Zijn gebod, in liefde tot God en de naaste.”

Impasse

Nu een impasse in de landelijke samenspreking moet worden geconstateerd, moeten we terug zien – hoe is dat zo gekomen? – maar ook vooruit kijken. Waarschijnlijk was het beter geweest wanneer deputaten en commissie een andere werkwijze hadden gekozen en zich hadden gehouden aan de schriftelijke stukken van Ds. Maris en Ds. Van der Dussen, die ter bespreking op tafel lagen. Op grond daarvan hadden gezamenlijke conclusies moeten worden getrokken, en indien die gezamenlijkheid ontbrak, hadden we dat ook *samen* moeten constateren. Uit de bespreking van de stukken resulteerde op de vergadering de dankbare conclusie van een grote mate van overeenstemming. Ook u als synode zult dat na kennisneming van die stukken, die de deputaten op ons verzoek bij hun rapport aan uw synode voegden, kunnen constateren.

De overeenstemming die uit die stukken en de bespreking daarvan bleek vinden we niet in het rapport van de deputaten terug. Gelukkig hebben de deputaten ons inmiddels bericht dat het beslist niet hun bedoeling was de onderlinge verhouding grondig te verstoren. Bij ons leefde wel de vrees, zelfs wel de boosaardige vrees, dat er bij uw deputaten van onwil sprake zou zijn om met elkaar verder op te trekken. Dankbaar constateren we dat die vrees ongegrond blijkt te zijn. Dat geeft moed en vertrouwen. Wij konden het ons eigenlijk ook niet anders voorstellen.

Het is hier misschien wel de plaats om een tussenopmerking te maken. Uit de weergave van de gang van zaken in de samensprekingen tot nu toe kan gemakkelijk de indruk worden gewekt, dat u alleen bezwaren hebt tegen onze kerken en dat dit andersom niet het geval is. In de Nederlands Gereformeerde Kerken leven bezwaren tegen de soms sterk subjectivistische geloofsbelevingen in uw kerken, waardoor de volheid en ruimte van het Evangelie als genadeverkondiging minder helder schittert. Bovendien zijn er meer dan eens binnen onze kerken bezorgde geluiden te horen over publicaties uit uw kring waaruit de invloed van moderne theologieën in uw kerken zou blijken. Sommige plaatselijke kerken van ons verband zien daarom weinig heil in samensprekingen, andere kerken verbraken met name om de tweede reden de plaatselijke samensprekingen. Dat wij deze problematiek in de landelijke samenspreking niet aan de orde stelden, heeft te maken met onze voorzichtigheid om ons niet direct in uw onderlinge verschillen en spanningen te begeven. Maar het leek ons, gezien de situatie waarin we nu met elkaar terecht zijn gekomen, toch wel goed dit punt nadrukkelijk te releveren.

Hoe verder?

Maar hoe moet het nu verder? Er is al gezegd dat wij niet achter de vroegere Gemeenschappelijke Verklaring terug willen gaan. Dat moet u van ons serieus nemen, zoals wij dat ook van u doen. Wij mogen niet met u, en u mag niet met ons oppervlakkig omgaan. Juist in onze tijd zullen we niet in eindeloze discussie moeten blijven steken, maar naar de diepte moeten afsteken. Uw problemen zijn de onze, de onze de uwe. Wat is er in onze tijd een grote onverschilligheid en geestelijke leegte. Samen hebben we dezelfde roeping om uit de genadige volheid van de Geest te leven en daartoe steeds weer de gemeenten op te roepen. Als Ned. Geref. Kerken hopen wij dat u – zoals wij dat ook hopen te doen – de plaatselijke samenwerking zult willen blijven bemoedigen en tot de daaraan nog niet deelnemende kerken een schriftuurlijk en confessioneel appél zult laten uitgaan om ook die weg in geloof, hoop en liefde te gaan. Vooral elkaar erkennen als gemeenten van Christus is nodig. Dat betekent niet dat alle plaatselijke kerken nu ook maar direct samen zouden moeten gaan; de verscheidenheid is daarvoor soms te groot. En het is voorts de vraag of die verscheidenheid altijd verkeerd is. Ze kan in de gezindheid van Christus ook blijken geven van een Schriftuurlijke veelkleurigheid. Bij erkenning van de eenheid in Christus hoeven we echt niet krampachtig te streven

naar een directe eenheid in alles. Tijd is nodig om naar elkaar toe te groeien. Die moeten we elkaar van harte gunnen. Het is de bedoeling van de Nederlands Gereformeerde Kerken in elk geval niet onderlinge vervreemding te bewerken tussen uw kerken die wel en die niet met onze kerken samenwerken.

Steeds weer blijkt uit de onderlinge contacten dat wij als kerken een verschillende geschiedenis hebben. Waarschijnlijk is dat ook de reden dat er soms sprake is van een elkaar niet meer bereiken. Maar daar waar de contacten zijn volgehouden en geïntensiveerd, blijkt toch ook hoezeer de onderlinge band diepte heeft of heeft gekregen, soms veel meer dan wel werd gedacht. Nederlands Gereformeerde en Christelijke Gereformeerde Kerken die die contacten *niet* hebben, zijn daarom misschien sneller bereid te concluderen dat de landelijke samensprekingen te weinig of geen perspectief bieden.

Naast goede plaatselijke contacten zijn er overigens op landelijk niveau ook ontwikkelingen die ons en u dankbaar zullen stemmen, en ons meer hoop voor de toekomst geven. Wij zijn u veel dank verschuldigd dat zoveel jonge predikanten van onze kerken de laatste twintig jaar uw opleiding tot de Dienst des Woords in Apeldoorn hebben mogen volgen. Onze kerken hebben duidelijk het vertrouwen in die Opleiding uitgesproken. Juist omdat u nogal eens bezwaren hebt tegen de prediking in onze kerken, mogen wij en u bidden en verwachten dat het gegeven anderszins in Apeldoorn de kerken ook inzake de prediking dichter bij elkaar zal brengen.

In onze relaties tot buitenlandse kerken hebben we elkaar steeds op één lijn kunnen vinden. Verschillende buitenlandse kerken zijn uw en onze zusterkerken. Wat zou het verschrikkelijk zijn dat we, terwijl we met betrekking tot de GOS, ook sinds Harare, als samen Gereformeerde Kerken, één lijn trokken, straks van uw synode zouden moeten horen dat de verschillen tussen u en ons de grenzen van Schrift en Belijdenis overschrijden, of dat de weg naar eenheid geblokkeerd is. De kerken binnen de GOS zouden daar terecht niets meer van begrijpen. Zo'n uitspraak zou ook ons zeer zwaar vallen, juist omdat wij ons met u één weten in het belijden en gebonden aan de Heilige Schrift. Vanuit de Akte van Afscheiding, die onze gemeenschappelijke historie is, zien wij het als onze roeping om de eenheid in Christus met u te zoeken, te bewaren en te versterken. Het appél dat van Reformatie en Afscheiding uitgaat willen wij niet verloochenen. Door de onderlinge eenheid te weinig te zoeken vrezen wij het Hoofd van uw en onze kerken, Jezus Chris-

tus, smaadheid aan te doen. Voor een geloofwaardig getuigenis van de kerk in onze geseculariseerde samenleving en in onze tijd van kerkverlating is het dringend nodig te streven naar kerkelijke eenheid. Die weg met elkaar in overtuiging opgaan zou blijken geven van geestelijke kracht. Wat zou het verrukkelijk zijn, indien we samen in en door de Heilige Geest levende gemeenten van Christus zouden mogen zijn, die de God en Vader van Jezus Christus samen mogen verheerlijken en zo vele vermoeiden, belasten en verdwaalden warm zouden mogen onthalen. Die spiritualiteit missen we in onze tijd binnen de kerken veel te veel; al te menselijke overwegingen maken van de geest van Reformatie en Afscheiding een caricatuur. Mogen wij en u – voor zover wij en u aan die zonden deel hebben – ons daarover verootmoedigen en ons daarvan bekeren.

Perspectief

Daarmee is aangegeven hoe we met elkaar verder moeten: door elkaar te accepteren, elkaars lasten te dragen, rekening te houden met elkaars zwakheden en moeiten, elkaars eenzijdigheden aan te vullen en zo elkaar te bemoedigen en te onderwijzen uit de Schriften en overeenkomstig de Gereformeerde Confessie, en door elkaars sterke kanten niet te vergeten en daarvan te willen leren. En ook om elkaar te zegenen, zoals Paulus deed in zijn brieven aan verschillende Nieuwtestamentische gemeenten, gemeenten waarop heel wat viel aan te merken, maar onderling verbonden door de ongedeeldheid van Christus (1 Cor. 1:12).

Uw – ook in onze kerken – geliefde Prof. Versteeg zei het in 1980 zo: „Als we ... één ding vandaag nodig hebben dan is het ... dat we met onze eigen identiteit de andere dienen en zo echt oog hebben voor elkaar. Want we moeten niet vergeten dat de rijkdom van het eigene in het kerkelijk leven tegelijk ook de eenzijdigheid is in het kerkelijk leven. Niet genoeg kunt u als Ned. Geref. ons wijzen op de vastheid van de beloften en van het Verbond en daarin op de noodzaak van de beleving van het echte gemeente-zijn. Niet genoeg kunt u ons wijzen op het feit, dat het om meer dingen gaat dan om die vragen waar toch heel veel discussies in Chr. Geref. kring over gaan, over ook in liturgisch opzicht bepaald ondergeschikte dingen. Misschien dat we ook van onze kant u een dienst kunnen bewijzen door u voor te houden de ernst van de zonde en voortvloeiend daaruit het feit, dat bekering in een menseleven echt een overgang is tot een werkelijk nieuw leven. En misschien dat wij ook iets kunnen laten zien van het feit, dat je toch ook met

heel veel verschillen echt kerk kunt zijn binnen één kerkverband en daar en de moeite en toch ook de rijkdom van mag beleven." (J.P. Versteeg op de Ontmoetingsdag 1980 te Zutphen (Verslag Opbouw 8-8-80).

Moge dat perspectief u in de bezinning op en besluitvorming over de verhouding tot onze kerken onder Gods zegen door de Heilige Geest begeleiden. Moge die Geest van wijsheid onder u ook aanwezig zijn in de bespreking van al uw andere agendapunten.

Vrijgemaakte Kerken

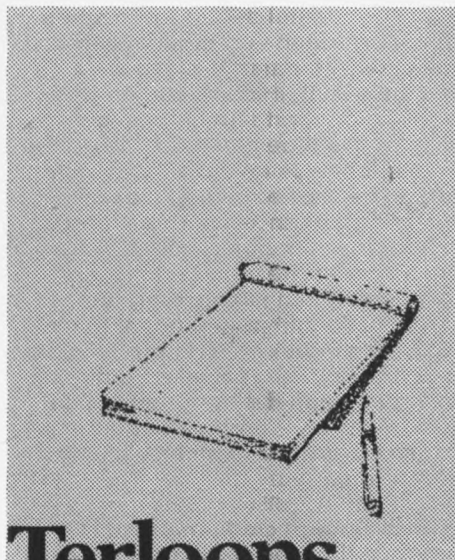
Bij die agendapunten komt ook de relatie tot de Vrijgemaakte Kerken aan de orde. Wij voelen ons daar te zeer bij betrokken om daaraan voorbij te gaan. Wij verheugen ons oprecht dat er tussen u en hen weer contacten mogelijk zijn. Alhoewel het gevaar niet afwezig is, dat de samensprekingen met ons daardoor onder druk komen te staan, omdat sommige vrijgemaakten in de pers u al aan de voorwaarde hebben willen binden om samensprekingen met ons te beëindigen. Wij hopen daarentegen dat de samensprekingen tussen u en de Vrijgemaakten zo verlopen, dat wij daar ook nog eens actief aan kunnen meedoen. Onze bereidheid tot samenspreking met hen is in 1978 op de Landelijke Vergadering van Wezep als volgt uitgesproken:

„De Landelijke Vergadering betreurt het (...), dat het in de zestiger jaren in de Vrijgemaakte Kerken tot een breuk is gekomen tussen hen, die bijeen hoorden en horen, tussen broeders en zusters, die al hun zaligheid van Jezus Christus verwachten, zich gewassen weten door Zijn bloed, geheiligd en verzegeld door de Heilige Geest (Art. 27 N.G.B.). Het is haar diepe overtuiging, dat de in die jaren geslagen breuk voor God en mensen ongeoorloofd en onverantwoord was, en daarom ook vandaag ongeoorloofd en onverantwoord is. Zij spreekt daarom uit, dat alles gedaan moet worden, om te komen tot herstel van de geschonden eenheid, beschaamd erkennend, dat een begaanbare weg naar elkaar toe nog maar zo weinig zichtbaar is, en in de overtuiging, dat die eenheid slechts te vinden is in het wandelen op wegen van waarheid en recht.” Van vrijgemaakte zijde is daarop nooit officieel geantwoord. Wel zijn er vooral de laatste tijd bemoedigende uitspraken in de pers verschenen. Zo zegt Prof. Trimp in een recent interview: „Mijn verlangen was en is dat we een bidstond voor de kerkelijke eenheid krijgen. Wat zou het mooi zijn als de Gereformeerde kerken (vrijgemaakt), de Nederlands Gereformeerde Kerken en de Christelijke Gereformeerde Kerken op dezelfde zondag een bidstond zouden houden. Dan zou-

den we al voor 85 procent zijn waar we willen wezen,” (Ned. Dagblad, 1988; opgenomen in In Gesprek, H. Hoksbergen, De Vuurbaak, 1988, p. 56).

Wat zou het inderdaad geweldig zijn indien uw synode tot een dergelijke bidzondag de in-het-geding-betrokken-zijnde kerken zou oproepen; we moeten ons vanwege onze schuld en onmacht voor onze God vernederen en samen de Heilige Geest aanroepen om voor ons samen weer de Geest van eenheid en samenbinding te zijn.

Voor onze aanwezigheid hier, voor uw aandacht voor wat we vanmorgen – met opzet zeer uitvoerig – kritisch, openhartig en appellerend te berde brachten, danken we u met een hartelijke broedergroet van onze kerken. Moge de ongebroken eenheid van Woord en Geest al uw overwegingen en besluiten doortrekken.

P.C. van Wijk

De Vorstermanbijbel

Voordat de eerste bijbels in druk verschenen, waren er verschillende bijbelhandschriften. Nadat de boekdrukkunst was uitgevonden, werd het vermenigvuldigen van bijbels vanzelfsprekend gemakkelijker. Eerder verstond men al de kunst om houtsneden te maken (vanaf 1417), terwijl de kopergravures 29 jaar later volgden (1446). Door middel van prenten werden bijbelse verhalen in die tijd regelmatig verspreid. Toen de boekdrukkunst werd uitgevonden, kon de volledige bijbel worden gedrukt en verspreid. In 1477 verscheen de eerste Nederlandse bijbel, de Delftse bijbel, die in 1977 door Buijten & Schipperheijn te Amsterdam werd herdrukt. Verschillende bijbeluitgaven volgden, eerst natuurlijk rooms-

katholieke uitgaven, maar na de Reformatie kwamen er al spoedig reformatorische uitgaven, die niet meer uitgingen van de door de kerk goedgekeurde Vulgaat-vertaling. Het uitgeven van deze bijbels was niet zonder risico. Dat ondervond bv. Jacob van Liesveldt, die in 1526 een complete bijbel in het Nederlands uitgaf en ook nog andere uitgaven verzorgde. Op 27 november 1545 werd hij onthoofd.

Willem Vorsterman kwam er beter af. Deze Vorsterman werd geboren in Zaltbommel ongeveer 1495 en vertrok al jong naar Antwerpen. Deze plaats was in die tijd een verzamelaarsplaats voor drukkers; omstreeks 1520 waren er meer dan 50 drukkerijen.

Vorsterman is vooral bekend geworden door de uitgave van zijn bijbel uit 1528. Voor die tijd had hij al drie onvolledige bijbels voor rooms-katholieken uitgegeven; voor de uitgave van de bijbel in 1528 kreeg hij toestemming van de overheid. Hij was echter zo slim er voor te zorgen, dat de bijbel zowel door rooms-katholieken als door protestanten kon worden gebruikt. Het titelblad doet nogal 'rooms' aan. Links onder is het wapen van een kardinaal te zien en boven het wapen is een kardinaalshoed gedrukt. Met grote letters wordt aangegeven, dat toestemming voor de uitgave is verkregen: cum Gratia et Privilegio. Verder zette Vorsterman er bij 'na den Latijnschen text'.

De protestanten lazen de bijbel van Vorsterman graag, omdat veel teksten waren overgenomen uit de Liesveldtbijbel. Van Liesveldt had op zijn beurt gebruik gemaakt van vertaalwerk van Luther. En zo werd de Vorsterman een graag gewilde bijbel. Er kwamen niet minder dan 8 drukken.

De afbeeldingen

In de bijbel van Vorsterman staan prenten van Jan Swart te Groningen. Deze genoot in die tijd grote bekendheid als maker van houtsneden. Een aantal van zijn afbeeldingen zijn gemaakt naar afbeeldingen van Holbein en Dürer. Opmerkelijk is, dat Mozes steeds wordt afgebeeld met twee horens. In Exodus 34 staat, dat het aangezicht van Mozes glansde, maar lang vertaalde men 'dat zijn ansicht hoornen hadde gecregen'. Toen die vertaling al veranderd was bleef men Mozes toch afbeelden met horens. Voordat de boekdrukkunst was uitgevonden, werden er reeds houtsneden en kopergravures gemaakt. Zelfs waren er toen al zg. prentbijbels. Dank zij deze vindingen kon de bijbel al vroeg onder de mensen worden gebracht en is de bijbelverspreiding van grote betekenis geweest voor de kerken na de Reformatie.

D. Holwerda

'Dienen' en 'zich onderwerpen'

Op het artikel 'Over het schortje van de nederigheid' (Opbouw 33, 340-343), dat Ds. M.R. van den Berg in antwoord op mijn artikelen 'Elkander onderdanig' schreef, wil ik kort reageren.

De fout

De fout die hij maakt is opnieuw het gelijkstellen van twee begrippen die elkaar nu juist *niet* dekken, nl. 'dienen' en 'zich onderwerpen'. Dat ik daarmee de kern van zijn weerwoord raak, bewijst het feit, dat hij aan dit punt zijn titel ontleent. 'Onderwerpen' doet zich een *lagere* aan een *hogere*, zo stelde ik vast op grond van het nieuwtestamentisch woordgebruik, een belangrijke passage uit mijn artikelen, waaraan vdB. echter voorbijgaat. Hierbij is een *gezagsverhouding* in het spel. 'Dienen' echter *kàn*, maar *behoeft niet* voort te vloeien uit onderwerpenheid. Het kan ook voortkomen uit iets anders, b.v. – om maar het voorname in dit verband te noemen – uit liefde.

Als Christus zich het slavenschortje voorbindt – om nu maar met vdB. te spreken – dan gaat Hij zijn discipelen wel *dienen*, maar Hij *onderwerpt zich niet* aan hen. (Onderwerpen doet Hij zich alleen aan zijn Vader (1 Cor. 15, 28).) Hij stelt daarbij nl. uitdrukkelijk: 'Gij noemt Mij 'Meester' en 'Heer'; en dat terecht, wat dat ben ik' (Jh. 13, 13). *Zijn dienstbetoon laat zijn 'Heer zijn', laat zijn gezag onverlet*. Het maakt Hem niet ondergeschikt. Hij dient uit liefde (v. 1), maar niet in onderwerping¹.

Navenant staat het ook met den man t.o.v. zijn vrouw. Als ik op een dag voor mijn vrouw 'buitenom doe', dien ik haar uit liefde. Niettemin blijf ik onverkort haar 'heer' gemaal; ik onderwerp mij daarmee niet aan haar. Ik behoud tegenover haar een volstrekt andere maatschappelijke positie dan haar werkster heeft, ook al doe ik voor een keer het karwei dat deze pleegt te doen.

Onderwerping impliceert dus wel dienst, maar dienst impliceert geen onderwerping.

Ds. van den Berg echter vereenzelvigd deze twee begrippen met elkaar: „En precies zoals het *dienstbaar* zijn van Christus niets afdoet aan zijn Hoofd zijn, zo doet ook het *onderdanig* zijn van den man geen afbreuk aan zijn hoofd zijn” (t.a.p. 342, kol. 3 na het midden; cursivering van mij, D.H.). Hij had moeten schrijven: „...zoals het *dienen* van Christus niets afdoet aan zijn Hoofd zijn, zo doet ook het *dienen* van den man geen afbreuk aan zijn hoofd zijn”. Ik zou het hier op 'dienen' willen houden en de term 'dienst-

baar zijn' vermijden. 'Dienen' immers tekent iemands *activiteit*, zijn wijze van optreden; 'dienstbaar zijn' daarentegen veeleer zijn *status*, zijn maatschappelijke positie. Het luistert hier nauw. Christus dient wel, doet wel slavenwerk, *gedraagt zich* wel als slaaf, maar *is* geen slaaf, geen dienstbare van zijn discipelen.

('Knecht' is Hij wel, maar van GóD (Mt. 12, 18; Hd. 3, 13, niet van óns.) Een *dienend* hoofd is denkbaar; zelfs door God gewild. Een *zich onderwerpend* hoofd daarentegen is een contradictio in terminis. Als een hoofd zich zou onderwerpen, zou hij daarmee de *gezagsverhouding omkeren*, geen hoofd meer zijn.

Dat juiste besef heeft hier in Ef. 5, waar we *schijnen* te lezen van 'wederkerige onderdanigheid', de exegeten nu juist voor onoplosbare problemen gesteld. Ik citeer nog maar eens voluit wat collega Versteeg schreef, naar wien ik de vorige maal verwees: „Het woord 'onderdanig' veronderstelt een relatie van een mindere tegenover een meerdere. Die orde is evenwel niet omkeerbaar, zodat er niet van een 'onderdanig zijn aan elkaar' te spreken is”.

Naar mijn bescheiden mening geraakt men alleen uit deze impasse door 'elkaar' hier te verstaan in de zin die ik aangaf.

Christus' hoogheid

Dat ds. van den Berg niet *bedoelt* tekort te doen aan Christus' hoogheid, geloof ik zonder meer. Dat hij het intussen wel doet, maakte ik op uit de in mijn tweede artikel (303, kol. 1 onderaan) van hem geciteerde uitspraak, dat Christus als hoofd en zijn gemeente als lichaam 'op elkaar aangewezen zijn en niet zonder elkaar kunnen functioneren'. Ik kan deze zin niet anders verstaan dan zo, dat Christus ons evenzeer nodig heeft als wij Hem. 'Hoofd' en 'lichaam' worden hier door vdB. als aan elkaar *nevensgeschikt* gedeut. Het *ondergeschikt* zijn van de gemeente aan Christus als haar hoofd gaat hier teloor. En dat lijkt mij onpaulinisch en onbijbels. Onze Heiland en zijn gemeente zijn niet te vangen onder de noemer 'Christus en Co.'.

'Heer' en 'vrees'

„In heel het gedeelte van Ef. 5:23-33 kan ik dan ook nergens iets vinden dat verwijst naar het heerschappij voeren van Christus over zijn gemeente, maar Paulus verwijst wel naar Christus' dienstbaarheid” schrijft ds. van den Berg, 342 middenkolom onderaan².

Ik had het ook niet zozeer over het heerschappij *voeren* van Christus als wel over zijn Heer *zijn*; en over de *vrees* die voor hem werd opgeëist; met als uitdrukkelijke uitloper daarvan de vrees van de vrouw voor haar man. Waarom gaat vdB. aan die termen voorbij?

En wat dat *dienend* bewind betreft, waarop vdB. in Ef. 5 de aandacht vestigt – en dat terecht! – zijn daarmee niet in harmonie mijn verwijzingen naar 2 Sam. 23, 3 en Ps. 72? Alleen maar: het blijft een *dienend bewind*, géén onderwerping!

'Heerschappij voeren'

Als Petrus de ouderlingen verbiedt heerschappij te voeren over de hun toevertrouwde schapen (woorden door vdB. aangehaald op blz. 342, kol. 3 slot), dan bedoelt hij een heersen in de *slechte zin des woords*³, een *onderdrukkend* heersen. (Waar-schijnlijk wel dáárom kiest hij hier de samenstelling met kata-; vgl. Mt. 20, 25 en Mc. 10, 42, waar men naast *katakuriëuein* ook *katexousiazéin* vindt.) Maar heersen kan ook op volkomen oirbare wijze plaats vinden: ook van onzen Heer Jezus wordt het gebezigd, Rom. 14, 9.

Een gekleurde bril?

Het leeuwedeel van ds. van den Bergs artikel is gewijd aan 'de leesbril' van de onjuiste interpretatie van Gen. 3, 16, die geleid zou hebben tot degradatie van de gehuwde vrouw t.o.v. haar man, en bij uitbreiding 'zelfs tot degradatie van de vrouw in het algemeen t.o.v. den man in het algemeen.

Waarom hij tegen mij déze springplank kiest, kan ik met de beste wil niet bevroeden.

Om te beginnen rept ik in het geheel niet over de verhouding man/vrouw in generieke zin. En voorzover ik me daarover ooit uitliet, b.v. in mijn bijdragen met betrekking tot 'de vrouw in het ambt', meen ik bepaald geen stelling te hebben betrokken die ds. van den Berg aanleiding zou kunnen geven mij vanuit de door hem gekozen uitgangspositie onder vuur te nemen.

Maar ook bij wat ik uit Ef. 5 las over de verhouding van de gehuwde vrouw tot haar eigen man droeg ik, dacht ik, alleen de bril van den filoloog, die nieuwtestamentische woorden op hun gebruikswaarde onderzoekt. En als ik de betrokken termen onjuist interpreteerde, moet vdB. dat aantonen.

Dit hoofddeel van zijn betoog gaat dus volstrekt langs het mijne heen.

Al veronderstel ik hier geen kwade bedoelingen bij mijn opponent – daarvoor is onze verstandhouding te goed – toch betreur ik zijn aanpak. Ik vrees nl., dat door *deze wijze van benadering* (vanuit een verkeerde visie, die dan ook nog zo in den brede wordt uitgemeten) bij lezers de indruk wordt gewekt, als zou ik verkeerde theologoumena aanhangen; en als zouden dié mij brengen tot uitspraken over bepaalde teksten. Terwijl ik toch aantoonbaar strikt filologisch ben bezig geweest.

Gezag en zondeval

„Er valt in dat hoofdstuk” (bedoeld is Gen. 2, D.H.) „nergens een spoor van onderschikking van de vrouw te signaleren. ... Dat heeft alles te maken met het feit, dat in Gen. 2 de zondeval nog niet heeft plaats gevonden”. Aldus ds. van den Berg, t.a.p. 341, kol. 1. Moet ik daaruit begrijpen, dat het gezag van den man over zijn vrouw een gevolg is van de zondeval?

En voorts: ds. van den Berg zal het met mij eens zijn, dat een argumentum ex silentio zo zijn zwakke kanten pleegt te hebben. Wat het onderhavige geval betreft: zou hij er niet verstandig aan hebben gedaan zijn uitspraak zo af te zwakken: „In Gen. 2 lezen we *niet expliciet* van onderschikking van de vrouw aan haar man”? Tot die vraag kom ik op grond van de overweging, dat Paulus *impliciet* in Gen. 2 schijnt gelezen te hebben (vgl. 1 Cor. 11, 8.9), dat 'het hoofd der vrouw de man is' (v. 3).

Hopelijk krijg ik op deze en andere, eerder gestelde, vragen antwoord, wanneer ds. van den Berg zich voldoende bezonnen heeft op mijn argumenten met betrekking tot een gezagsverhouding binnen het huwelijk. (Zie wat hij zegt onder het laatste kopje van zijn artikel.)

Noten

1) Ook de (be)dienende heer uit Lc. 12, 37 blijft niettemin heer (v. 36; zie ook v. 42) die de *zeggenschap* over zijn personeel behoudt; die een personeelslid kan aanstellen over al zijn bezit (v. 44), maar hem ook kan folteren (v. 46). Het *vrijwillig* – zie immers 17, 7-10 – dienende optreden van Christus in deze gelijkenis *keert de gezagsverhouding tussen Hem en zijn discipelen niet om*, maakt hem niet aan hen ondergeschikt.

2) Ik kan hier de juiste tekst van het artikel van ds. van den Berg citeren dank zij het feit dat hij zo vriendelijk was mij vóór de publicatie zijn artikel toe te sturen. Bij het afdrukken in Opbouw is deze zin verminkt geraakt.

3) Er zijn, gelijk bekend mag worden verondersteld, meer woorden die, zoals men dat noemt, zowel in bonam als in malam partem gebruikt kunnen worden, b.v. 'phobos' = 'angst', maar ook 'ontzag' (men kan dus 1 Jh. 4, 18 niet uitspelen tegen Ef. 5, 21.33); 'peirasmos' = 'beproeving' (proberen, wat iemand hebben kan), maar ook 'verzoeking' (iemand verleiden tot kwaad).

Margreet Maljers-Kroes, Alkmaar

Tussen kerk en keuken

Kerkje spelen

„Reinier.. ruim je jas eens op” zei ik gisteren tegen onze jongste zoon.

„Ik ben niet Reinier... Ik ben Piet” zei Reinier opgewekt.

„Best hoor.. Piet, ruim jij die jas dan maar op”.

Ik duwde hem zijn jas in de hand en stuurde tegelijk zijn vriendje achter hem aan, want ook vriendjes moeten hun jassen bij voorkeur op de kapstok hangen.

„Eigenlijk wil ik liever meester zijn!” zei Dirk, het vriendje.

„Goed... Dan ben jij meester de Vries en ik meester de Jong”, bedis-selde Reinier.

Ze haalden uit de slaapkamer een krat speel- en knuffelbeesten en zetten de beren, leeuwen en aapjes broederlijk naast elkaar in een kring. Ik had de hele ark compleet in de huiskamer. Jongste kinderen zitten meestal ruim in hun speelgoed, want ze erven van de oudsten.

„Deze jongen is stout geweest meester de Vries” opende Dirk het spel en hield een oude beer omhoog die van Janneke, onze dochter, is geweest. Het was heel logisch dat hij juist die beer als boosdoener er tussenuit haalde, want die beer heeft een beetje het uiterlijk van een kroegloper. Hij oogt lodderig.

„Die moet meteen op de gang”, zei meester de Vries streng en smeet de beer achter een stoel. Nadat de tafel van twee dreunend aan de slecht-luisterende klas was uitgelegd en er flink aan de toch al loszittende bere-armen was getrokken, bleek het tijd te zijn voor iets anders.

„Laten we maar kerkje spelen”, stelde Reinier voor en begon meteen de beesten anders te rangschikken. „Maar niet spotten”, zei Dirk ernstig.

Dat klonk allemaal heel bekend. Een paar dagen geleden had ik het erover met een vriendin, die ook afkomstig is uit een groot gezin en daarbij een hele sloot neefjes en nichtjes, ooms en tantes in de nabije omgeving had, hoe vaak je als kind situaties uit het dagelijkse leven naspeelde. Zij speelden bij haar thuis vaak kerkje. Dromerig vertelde ze: „Een van mijn neefjes was altijd dominee. Die had beslist aanleg! Vrouwen op de preekstoel was iets wat niet eens in je opkwam, dus mijn zusjes en ik waren het gewone kerkvolk. Daar had je er meer van nodig en er waren ook meer meisjes voorradig.

We hielden hele doopdiensten. Mijn jongste broertje was nog heel klein. Hoe vaak dat ventje gedoopt is... Niet bij te houden! En als hij niet bij

de hand was, dan namen we er poppen voor. Maar we mochten niet echt bidden. Dat was oneerbiedig! Alleen Amen mocht je gebruiken en de rest werd aangepast.”

„Dat hadden wij ook”, zei ik enthousiast. „Als wij iets speelden waar bij gebeden moest worden, zeiden we gedragen:

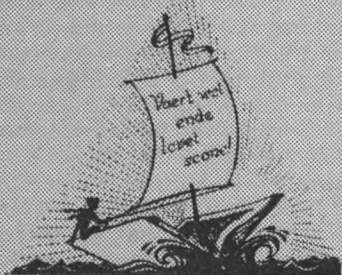
„Amen de bramen, handjes samen, oogjes toe, morgen spelen we kiekeboe!”

„Wij hadden ook zo iets wonderlijks” zei mijn vriendin en ze droeg voor: „Hassie Bassie Amen... Boze mannen kwamen, Alle heerlijkheden, Wij zullen vechten, als dappere knechten, Hassie Bassie Amen.”

We keken elkaar aan en barstten in lachen uit.

„Is die neef van jou nog predikant geworden,” vroeg ik belangstellend.

„Nee... wel ouderling. De laatste keer dat een van mijn zusjes er op bezoek was, moest hij preek lezen. Toen hij achter de dienstdoende ouderling de kerk in kwam en de preekstoel opging kwam bij mijn zusje het jeugdsentiment volop boven. Mijn neef vouwde zijn handen, keek de kerk in, opende zijn mond en mijn zusje dacht: „Hassie..Bassie... O nee, het is echt!” Reinier en Dirk hebben maar kort kerkje gespeeld. De zon begon te schijnen en de kerkmensen luisterden niet goed. Zonder pardon werden ze weer in het krat gekieperd. Nog een geluk dat zoiets in werkelijkheid met slechtluisterende kerkleden niet gebeurt.

Ex Libris

T. Hoekstra, Zwolle

Orde in de chaos?

„Het is zaak dat wij ons nog eenmaal met het verleden bezighouden. Voor de dood – die ons toentertijd na stond als ons eigen vlees en bloed, maar van wie wij sindsdien vervreemd zijn – terugkeert en al onze tijd in beslag neemt. Misschien is er iemand die ons wil voorhouden dat wij er goed aan doen ons – voor het te laat is – juist af te wenden van dat verleden; maar voor hij zich vergaloppeert, bedenkt hij dat van ons moeilijk kan worden verwacht onze gedachten te richten op wat ons aan toekomst rest. Misschien ook is er iemand die ons wil tegenwerpen dat wij ons al een leven lang – te lang – met niets anders dan juist het verleden hebben beziggehouden; maar voor hij dat uitspreekt, bedenkt hij dat dit verleden ons bezighield, ondanks onszelf.”

Zo begint het nieuwste boek van Hellema. Sinds hij een keer Joab geschreven heeft, koop ik vol verwachting alles wat van hem verschijnt. Nu ligt voor me: *Bestekken* (Plaatsbepalingen in de tijd). Er staan negen verhalen in dit boek; door allemaal loopt de grote breuklijn van Europa's geschiedenis, de Tweede Wereldoorlog.

„Wat wij willen en moeten”, schrijft Hellema, „is het aanbrengen van orde in de chaos, het aanbrengen van een structuur in de tijd, als het samenstellen van een kalender van gebeurtenissen, zoals de joden doen die zich de grote feiten uit hun historie in een jaarlijkse cyclus in herinnering blijven roepen. En de vraag van het kind op de avond voor het Paasfeest, de verbazing van de nieuwe generatie, is de altijd terugkerende reden voor het vertellen van het oude verhaal. Maar de onverschillige, zegt de Thora, vraagt niet. Ga tot hem en vertel hem. Wij zijn het geheugen van de geschiedenis.

Wat wij ons herinneren, staat tussen verleden en toekomst – als een vermaning dat dezelfde dingen opnieuw gaan gebeuren als niemand luistert naar hoe het geweest is”.

Hellema heeft gelijk. Maar soms denk ik dat het al te laat is. Hoor wat langs de voetbalvelden geschreeuwd wordt door een nieuwe generatie die zó in de rijen van de SS zou kunnen aanschuiven, zie hoe de nieuwe drop-outs te keer gaan. We horen gruwelijke dingen uit het land van Khomelini, we horen de wanhoopskreten van de dwaze moeders in Argentinië; maar het is vlak bij ons. In Zweden las ik op een muur: „Auschwitz was a lovely place”. Maar in ons eigen land schreeuwt het gepeupel in vak X: „We gaan op jodenjacht”. Misschien is Hellema een roepende in de huidige woestijn, wie zal het zeggen? Maar ook al zullen slechts weinigen hem horen, dan nóg heeft zijn roepen zin. Wie de grootste pogrom van alle tijden heeft overleefd, wie uit Auschwitz is teruggekomen, hij zal dit verleden nooit kwijtraken. Voor zo iemand is het vaak zelfs geen verleden dat voorbij is, het gaat met hem mee als zijn schaduw, het is er altijd evenals de angst: zal een volgende generatie dit opnieuw moeten doormaken?

De Goerees schreven in hun blad *Evan* over „een nieuwe holocaust” en daarmee bedoelden zij de ernst en de gruwel aan te geven van wat momenteel in de abortusklinieken gebeurt. Zij hadden van die holocaust niets begrepen en trokken uit hun vergelijking onjuiste en volstrekt onaanvaardbare conclusies. Hellema laat de ik in zijn verhaal *Algonquin Park* zeggen: „Katyn, Babi-Yar zijn monumenten van onmenselijkheid – de vernietigingskampen zijn veel meer dan dat. Ze zijn onvoorstelbaar. Ze kunnen door niets worden weergegeven. Het gaat niet om tientallen, niet om joden of anderen. Het gaat om de methode. Dat is wat iedereen vergeet als er gesproken wordt van zes miljoen joden. Zes miljoen ja, dat is wel wat veel... Joden, nou ja... Met een gezicht alsof de wereld ook wel zonder kan. Maar over de methode, de manier waarop – daar praat niemand meer over. En daarin ligt de schuld. Er zijn dingen die alleen zij begripen die het al begrepen hadden”.

Hellema heeft opnieuw geprobeerd 'orde in de chaos' aan te brengen. Het resultaat is dit boek. Wat wij beleven en beleefd hebben, dat wat wij „de werkelijkheid” noemen, is onoverzichtelijk en ongeordend, een chaos. Literatuur probeert daarin orde aan te brengen. Maar de orde die een schrijver schept, is wel zijn orde. Dat geldt ook voor Hellema. Mijns inziens komt dat het beste tot uiting in het verhaal *Twente*. Dat gaat over een zekere Hellema die een belangrijke en prima betaalde baan in de Twentse textielwereld

krijgt. De beschrijving van zijn ervaringen wordt afgewisseld met herinneringen aan wat hij in de oorlog heeft meegemaakt. Ook ontmoet hij Duitsers die hem het verhaal van hún oorlog en hún onschuld opdringen. Al met al levert het geen erg gunstig beeld op van de mens. De moraal van de grote zakenmensen is al net zo miserabel als die van de kruiperige kleine Mof en de figuur Hellema zelf roept evenmin om de oprichting van een standbeeld. We vinden dat trouwens ook in andere boeken van deze schrijver. Hij probeert beslist niet een mooi beeld van zichzelf op te roepen, hij is geen Hildebrand, hij gaat te werk met een eerlijkheid die aan cynisme grenst. Maar het gaat bij hem om zaken van wezenlijk belang: oprechtheid, menselijkheid en trouw.

Gemakshalve heb ik hiervóór het woord 'verhalen' gebruikt, maar die term is eigenlijk onjuist. Het laatste, *Algonquin Park*, is geen verhaal, maar een beschrijving van ervaringen tijdens een reis door Canada. Er gebeurt niet zoveel, het gaat vooral om de gedachten en gesprekken. Dat levert hetzelfde bezwaar op dat ik destijds had tegen een ander boek van Hellema: *Een andere tamboer*. Literatuur moet toch vooral vertellen. In *Bestekken* staan meer stukken waarin nauwelijks 'verteld' wordt, maar waarin het beschouwende hoofdzaak is. Hellema is weliswaar bij uitstek literair bezig geweest door te trachten orde te scheppen in de chaos van het leven, het is de vraag of het resultaat nu echt literatuur moet heten. Maar dat is iets waarover Hellema zich vermoedelijk niet druk zal maken. Gelijk heeft hij!

Misschien is er iemand die aan een boekenlijst voor zijn examen werkt. Past dit laatste boek van Hellema daarop? Ik adviseer: Neem liever *Joab*. En als tweede noem ik: *Een andere Tamboer*.

'Bestekken' telt 107 bladzijden en is verschenen bij Em. Querido. Die vraagt er nogal veel geld voor: f 27,50.

A. Troost, Amsterdam

Rationalisme in de godsdienst

1. Geloven en denken

In onze Nederl. Geref. Kerken geloven en belijden we dat de Bijbel Gods Woord is. Dat hebben we gemeen met vele andere orthodoxe kerken en groeperingen in ons land (en daarbuiten). Dat hebben we ook gemeenschappelijk met vele orthodox-gelovigen in kerken en groeperingen die dit geloof niet officieel-confessioneel hebben vastgelegd, of die zulk een confessie niet tevens kerkrechtelijk handhaven. Zoals bekend doet zich het verschijnsel voor dat binnen de rechtzinnigheid lang niet altijd hetzelfde gedacht wordt óver de Bijbel. Er zijn bijvoorbeeld over de inspiratie van de Schrift uiteenlopende theorieën binnen de orthodoxie, en ook diverse zgn. „hermeneutische benaderingen”. Zulks ondanks de bovengenoemde gemeenschappelijkheid van *geloof*. Daardoor alleen al hebben we allen een meer of minder helder besef van het feit dat geloven niet hetzelfde is als denken, ook al is dat denken *theologisch* denken. Dit gegeven is belangrijk genoeg om ook in onze tijd en in onze kring nog eens over na te denken. Al twee en een half duizend jaar geleden is men in onze Westerse cultuur, met name in de filosofie, begonnen met het nadenken over de verhouding van die beide: geloven en (wetenschappelijk) denken. Want ook het Griekse heidendom – de eerste bakermat van de Westerse cultuur – kende deze problematiek al. Ook toen al, d.w.z. ongeveer 500 jaar vóór Christus, kende men in het heidense Griekenland het probleem van de godsdienstige secularisatie – zoals trouwens ook het volk Israël dat kende in die tijd en zelfs al eeuwen eerder. En ook toen al was er in Griekenland een of ander verband tussen de opkomst van de wetenschap en de (heidense) godsdienstige secularisatie. Wat ons als gelovigen m.i. op een actuele wijze thans opnieuw aangaat is dat de christelijke theologen van de eerste eeuwen in hun geloofsbeschouwingen en formuleringen in belangrijke mate hebben aangeknoopt bij de filosofische tradities van de Grieken, deels kritisch, deels naïef-onkritisch. Vanuit de christelijke, 'reformatische wijsbegeerte' wil ik over deze problematiek een en ander naar voren brengen. Hoofdzakelijk ten behoeve van een kritisch-reformatische visie op de Bijbel, zowel in praktische en werkelijke zin ('schriftbeschouwing') alsook in een (wetenschappelijk) theologische zin, dus betrekking hebbend op de bijbeltheorie, of theologische schriftbe-

schouwing ('locus de sacra scriptura').

2. Meningsverschillen in en over de Bijbel

Het is niets nieuws als ik er aan herinner dat we in de christelijke kerk van het begin af te maken hebben gehad met verschillen in het verstaan en toepassen van bepaalde bijbelgedeelten. We lezen al in Hand. 15 over grote meningsverschillen en heftige beroering in de eerste gemeente van Jeruzalem. We herinneren ons ook de twist tussen Paulus en Petrus (Gal. 2:11-14) waarin Paulus niet van toegeven wilde weten. Anders, dan toen hij aan de Filippenzen schreef: „...laten wij aldus gezind zijn. En indien gij op enig punt anders gezind zijt, God zal u dat ook openbaren” (Filip. 3:15). Bekend is ook zijn tolerantie ten aanzien van vlees eten of vegetariër zijn, van vastendagen in acht nemen of niet. Scherp is Paulus dan tegen het beoordelen of minachten van de ander, in dat soort dingen (Rom. 14:1-12). Dit in tegenstelling tot zijn houding tegenover grove ketteren en zondaars: „Doet, wie niet deugt, uit uw midden weg” (I Cor. 5:13).

Zo blijkt dus dat reeds tussen de apostelen zelf, en tussen Paulus en leden van de door hemzelf gestichte gemeenten, verschillen bestonden die deels minder belangrijk en deels zeer belangrijk waren, deels aanvaardbaar en deels onaanvaardbaar, deels betrekking hebbend op de leer en deels op de levenspraktijk – maar steeds betrekking hebbend op de waarheid Gods.

3. Kerkelijk toezicht op leer en leven

Dit krasse verschil tussen verdraagzaamheid op bepaalde punten, en christelijke onverdraagzaamheid (vgl. ook Openb. 2:2, 6) op andere punten, wijst er al op dat niet alle meningsverschillen in de kerk op hetzelfde niveau staan, van dezelfde 'soort' zijn. Een praktische onderscheiding is deze, dat we hoofdzaken van bijzaken onderscheiden, centrale onderwerpen en punten die wat meer aan de rand liggen. In de praktijk blijkt echter dat we daarmee tegelijk een nieuwe bron van mogelijk meningsverschil hebben. Want wie maakt uit wat wel of wat niet hoofdzakelijk is, of bijzaak? Hoe zwaar tillen we aan bepaalde kwesties, zoals bijv. kinderen aan het H. Avondmaal, de vrouw in het ambt, de 'Dordse Kerkorde' dan wel een of ander 'Akkoord van samenleven',

het al of niet verstaan van Genesis 1 in letterlijke of in historische zin, de ouderdom van het boek Deuteronomium, het al of niet afslanken van de bevoegdheden der 'meerdere vergaderingen' (regio of Landelijke Vergadering), enz. Ik noemde maar een paar voorbeelden waarover alleen al in onze Nederl. Geref. Kerken openlijk verschillend wordt *gedacht*. Of moet ik zeggen: *gelóófd*?

In de geschiedenis van de kerkelijke tuchttoefening over de *levenswandel* heeft men daarom wel gegrepen naar de uitdrukking 'openbaar en ergerlijk', om daarmee het criterium aan te geven voor wat niet meer in de kerkgemeenschap getolereerd kon worden. Maar het is m.i. nog nooit gelukt, en het zal principieel ook nooit kunnen lukken, om theologisch haarscherp te omlijnen wat wel, of wat nog net niet, 'openbaar en ergerlijk' genoemd moet worden, of waar precies de grens ligt voor het 'gedogen' van onchristelijk leven van gemeenteleden. De wijsheid, of onwijsheid, van de kerkelijke praktijk had hier altijd het laatste woord, in samenhang met kerkrechtelijke adviezen, maar ook met de eisen en zeden van de eigen tijd: historisch, cultureel, sociaal, enz. Soms ook in samenhang met de politiek (b.v. in de jaren plm. 1650), of in samenhang met wetenschappen als psychologie of psychiatrie, zoals in onze tijd. Wat de (geloofs)leer betreft, was het niet anders. Wij belijden: de H. Schrift alleen is de norm voor ons geloof. Maar men heeft al spoedig de tekst van de aanvaarde geloofsbelijdenissen als het praktisch-kerkelijk criterium gezien voor wat wel of niet een onduidelbare geloofsafwijking genoemd moest worden. Daar waren en zijn dan ook goede redenen voor, indien althans deze confessies op echt *gemeentelijke* en op een typisch *kerk-rechtelijke* wijze, en niet op een strikt formele en burgerrechtelijke wijze worden gehanteerd.

Maar ook deze gewoonte brengt in de praktijk vaak evenveel problemen als oplossingen. Want niet alleen kan men ook in de confessies hoofdzaken en niet-hoofdzaken onderscheiden, maar vooral: op vele punten kunnen ook confessies verschillend geïnterpreteerd worden, of ook wel wat anders en beter geformuleerd worden. De tekst ervan staat gedrukt, maar zij moet gelezen worden, en de een leest nu eenmaal wel eens iets anders dan de ander uit dezelfde tekst. Moet dan de historisch-theologische interpretatie uitmaken wat er eigenlijk staat en bedoeld is? En is die historisch-theologische bedoeling dan normatief voor ons geloofsleven?

4. Theologie in de kerk

Bij meningsverschillen over de leer, over de kerk-organisatie en over liturgische gebruiken wordt in de kerken al spoedig de hulp ingeroepen van gespecialiseerde deskundigen, meestal dus theologen. Als het over de leer gaat *beginnen* de verschillen zelfs meestal bij hen. Omdat de predikanten in de kerk gewoonlijk een theologische studie achter de rug hebben, is het duidelijk en ook terecht m.i. dat hun inzichten op kerkelijke vergaderingen in de regel zwaar wegen en praktisch een doorslaggevende invloed hebben op de beslissingen.

Het zou dan ook m.i. niet juist zijn deze indirecte, maar wel grote rol van de theologie in de kerk te ontkennen. Het zou m.i. ook onverstandig zijn daarover alleen maar negatief te oordelen. We moeten niet toegeven aan een anti-theologische stemming, uit reactie tegen een m.i. terecht opgemerkte overschatting van de theologie in het kerkelijk leven. Evenmin als het verstandig zou zijn zich te laten verleiden tot een 'anti-clericalisme', uit reactie tegen allerlei vormen van overschatting der ambtelijke bevoegdheden, 'dominocratie' en zelfs 'ambtsmagie'. Als onze kerken zgn. 'domineeskerken' of een 'theologenkerk' zouden worden, dan hebben we als gemeenten dat in de eerste plaats aan onszelf te wijten, en dan is anti-clericalisme bepaald niet de remedie. Het is schrijftuurlijk om het ambt in ere te houden en zo nodig te beschermen... maar dat ook tegen een overwoekering van het theologisch element dat in de ambtsbediening van predikanten altijd wel wat mee komt en ook gemakkelijk een te grote rol gaat spelen.

Omdat ook in de kerken der Reformatie heel vaak geloof en theologie niet duidelijk onderscheiden worden, is er een taaie traditie ontstaan, al vanuit de vroege middeleeuwen, om de rol van de theologische wetenschap in de gemeente schromelijk te overschatten. Laat ik daarvan een voorbeeld noemen uit de theologie van ongeveer veertig jaar geleden. Toen kon Prof. Polman in zijn vierdelige commentaar op de Nederlandse Geloofsbelijdenis (z.j. dl II blz. 5) over ons aller belijdenis dat Christus God en mens was, gewoon schrijven zonder dat het in de kerkelijke pers opzien baarde of zelfs maar gesignaleerd werd: „Wil men de zin ervan (nl. van de bewoordingen van dit geloof, A.T.) verstaan, dan moet men tot de grote strijd tussen Athanasius en Arius teruggaan". En als het gaat over ons belijden van Gods Voorzienigheid dan heet het: „Daarom ver-

staat men dit artikel niet, zo het rechte licht over Augustinus' belijden ontbreekt" (II, 70). Mijn vraag: zouden gelovige 'leken' die nog nooit een letter van Augustinus gelezen hebben, daarom hun eigen belijden van Gods Voorzienigheid 'niet verstaan'? En moeten we de strijd van Athanasius en van Arius uit het begin van de vierde eeuw kennen, om echt en bewust te kunnen *belijden* dat de Christus Gods Zoon is?

5. Rationalisme en anti-intellectualisme in het geloofsleven

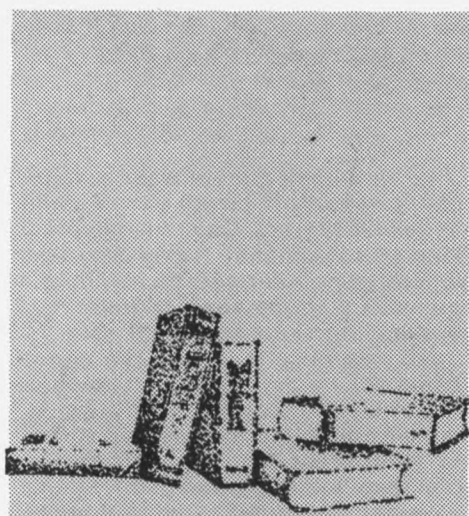
Het zojuist geciteerde dat maar één voorbeeld is van zeer vele andere voorbeelden die ik zou kunnen noemen, zal subjectief stellig niet zo hoogmoedig bedoeld zijn als het er letterlijk staat. Nee, het is slechts een *symptoom* van een typisch Westerse traditie dat theologische wetenschap, mits ze maar orthodox is, een te grote rol speelt in de kerken. Dat is trouwens op allerlei andere levensterreinen net zo. Veel cultuurfilosofen in onze tijd klagen steen en been over de 'verwetenschappelijking' van het leven, vooral in verband met de technologie. M.i. niet geheel ten onrechte, zij het dat in die zorg ook nogal wat romantisch-reactionair conservatisme meekomt. Echter, juist vanwege het inderdaad grote belang van de verschillende wetenschappen voor de levenspraktijk is al van ouds, maar vooral na de opkomst van de moderne natuurwetenschappen, de neiging ontstaan op allerlei levensgebieden in vele 'problemen' het hoogste en laatste woord te geven aan de desbetreffende wetenschap. Met heel de geschiedenis door ook telkens weer, naast de erkenning van de hoge waarde van ervaring en praktische levenswijsheid, reactie-bewegingen van anti-intellectualistische signatuur.

Op godsdienstig gebied en in de theologie krijgt men dan het verschijnsel van de rationalisering van het geloof. *Geloof* wordt dan in theorie misschien nog wel, maar in feite niet meer, of niet effectief, onderscheiden van wetenschappelijke *theologie*. Geloofskennis en theologische wetenschap worden dan met elkaar, wat hun aard en inhoud betreft, vereenzelvigd. Ze worden niet meer in hun verschil en eigen aard onderscheiden. Het zou immers in beide gewoon gaan om 'de waarheid'. Wannéer in kennis, wetenschap en waarheid nog nader onderscheiden zou moeten worden, dan gaat dat onwillekeurig in het gangbare denkpatroon van meer of minder *precies*, meer of minder goed.

Uiteraard komt dan de wetenschappelijke waarheid boven aan te staan in de waardering. Catechismusprediking en catechisatie (ver)worden dan tot een gepopulariseerde inleiding in de (welke?) dogmatiek. 'Vrije stof preken' bevatten dan nogal eens forse exegetische uiteenzettingen, soms ook nog voorzien van geleerde argumentatie. Zolang onze orthodoxe traditie in ere is, en ook vorm en voordracht iets origineels hebben, kan dat lang goed gaan. Maar vroeg of laat groeit echter het besef dat er iets belangrijks gaat ontbreken. Meestal komt er dan *geen reformatie, maar compensatie*. Als aanvulling komt er dan een overmatige interesse voor eigen (en anderer) godsdienstige gemoedsbelevingen, 'bevinding', geloofs-'ervaringen', voor 'gezonde' mystiek, voor 'spiritualiteit' (gebedsleven bijv.), liturgisme, 'warmte', emotionalisme, en dergelijke meestal (maar niet altijd) anti-intellectualistische tendenzen. Vanzelfsprekend bloeit dan ook op het streven naar een 'evenwichtige' combinatie van die 'eenzijdigheden'. Dat resulteert dan echter in een geloofsleven (annex theologie) dat hinkt op twee manke voeten: enerzijds de manke voet van een verraationaliseerd geloofsleven en geloofsdenken, en anderzijds de manke voet van veel aandacht voor subjectieve ervarings-ondervindingen. Een en ander consolideert zich dan in een bepaalde 'ligging' en tot kerkelijke 'typen'.

Vanaf de vroegste kerkgeschiedenis komen we deze twee tendenzen tegen. Dat is ook niet te verwonderen. Ze zijn diep verworteld in de Europese geestesgeschiedenis. Want ze waren al aanwezig in het voor-christelijke heidendom en ook in het voor-christelijk jodendom. Beide tradities, de heidense en de joodse, kenden deze zelfde geestelijke tendenzen en denkhoudingen met hun onderlinge problematiek. Beide tradities hebben krachtig doorgewerkt in het christendom. Van meet af.

(wordt vervolgd)

Boekbespreking

B. Wielenga, Richmond (Z.-Afrika)

Samen werken aan ontwikkeling

G. van Bruggen e.a. *Samen werken aan ontwikkeling*.

GSEV-reeks no 17. Barneveld: De Vuurbaak, 1989. f 17,90; pp 125.

Deze brochure met acht bijdragen van vrijgemaakte auteurs over ontwikkelingssamenwerking is m.i. verplichte leesstof voor iedereen die over dit onderwerp vanuit christelijke, nader: gereformeerde overtuiging wil meepraten. Aanbevolen ook voor iedereen die in onze kerken met zending te maken heeft; ook diakenen zouden deze brochure eens moeten bespreken op een conferentie.

Het Gereformeerd Sociaal Economisch Verband heeft in samenwerking met de vereniging De Verre Naasten – die ontwikkelingswerk verricht op onder andere de zendingsterreinen van de Vrijgemaakte Kerken, maar ook in Zaïre – een prima initiatief genomen met de uitgave van deze bundel opstellen. Ik behoor niet tot de voorstanders van de gesloten (vrijg.) gereformeerde organisaties die op alle terreinen van het leven opereren, integendeel! Maar niettemin moet gezegd worden dat diverse van die organisaties uitstekend verzorgd en deskundig verantwoord materiaal op de (lees-)markt brengen. Waarvoor onze dank!

In het eerste artikel gaat P.W. Kwant in op het ontstaan van de vereniging De Verre Naasten (DVN), de ontwikkeling van het werk maar ook van de beleidsfilosofie achter het werk. Het is heel nuttig kennis te maken met de problematiek die Kwant aansnijdt: naarmate het werk groeit, groeit de afstand tussen hulpverlener en hulpontvanger – en hoe groter die afstand, hoe meer er fout kan gaan. Naarmate de organisatie groeit, blijft er steeds meer geld in de organisatie-strukturen zitten etc. Hoe zit het met de relatie tussen hulpverlener en hulpontvanger? De titel van deze bundel zegt het al:

samenwerken van gelijkwaardige partners is de bedoeling. Deze en andere zaken stelt Kwant overzichtelijk aan de orde. Leerzaam!

W. Scherff gaat vervolgens de bijbelse fundering na van de diakonale verantwoordelijkheid van de gemeente naar binnentoe, maar ook in de kerk wereldwijd. Geestelijke eenheid tussen kerken wereldwijd verplicht om elkaar ook diakonaal bij te staan. Maar Scherff trekt de grens terecht nog wijder: de kerk heeft een diakonale taak ook „aan alle mensen” (p 25v). Veelal volgt de diakonale gemeente de zending, maar Scherff weet genoeg bijbels materiaal op te diepen om ook diakonaal 'heidenen' te moeten kunnen bijstaan. Hij wijst o.a. op de positie van de vreemdeling in het Israël van het OT.

Het artikel van C. Trimp 'Waar was de diaken?' heeft mij bijzonder toegesproken. Het geeft een stuk achtergrondinformatie van de zendingspraktijk ook in onze kerken. Het zou de moeite waard zijn er nog eens in een apart artikel op terug te komen. Hij beschrijft de ontwikkeling in de Gereformeerde Kerken sinds 1886 in het denken over de verhouding tussen zending als hoofddienst en medisch werk e.d. als hulpdienst. Hij konstateert dat het diakonaat in verband met de hulpdiensten niet ter sprake komt. Al wordt medisch en schoolwerk niet tot de taak der kerken gerekend, toch bleef het om praktische redenen in kerkelijke handen. Na de Vrijmaking werd al het barmhartigheidswerk aan verenigingen uitbesteed, gebaseerd op het principe van 'het ambt aller gelovigen', en de kerk als ambtelijk instituut had alleen de Woordverkondiging te behartigen. Opnieuw kwam de diaken niet in het stuk voor. We herkennen hier de situatie in onze kerken. Ook gaat Trimp in op de Synode van Kampen 1951 die de bestaande zendingsorde afschafte, geen uitspraken deed in de problematiek van hoofd- en nevendiensten en alles aan de plaatselijke kerk overliet. Zelf ben ik van mening dat de Synode met dit besluit de zending bepaald geen dienst gedaan heeft. Trimp neemt ook duidelijk afstand van dr. C. van der Waal die in die jaren de zogenaamde 'comprehensive approach' met zoveel ketterijen verbond dat rustig overleg over de zaak van de hulpdiensten voor vele jaren niet van de grond kon komen uit angst aan een of andere ketterij ten slachtoffer te vallen. Voor het eerst dat ik een goed woord hoor voor de intentie van de 'comprehensive approach' in Vrijgemaakte kringen – in onze kerken heb ik zo'n geluid helaas nog niet vernomen. Trimp gaat uit van de diakonale gemeente (p 44v), en meent dat het voor de hand ligt „om de diakenen in de gemeente actief te doen zijn

met het oog op het dienstbetoon aan de nabije en verre naasten.” (p 45). Deze bijdrage van Prof. Trimp beviel ik dringend ter lezing en overweging aan; de praktijk in onze kerken mag m.i. ook best op de helling.

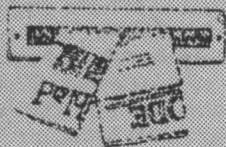
T.P. Nap gaat in op het 'werelddiakonaat' zoals zich dat ontwikkeld heeft in oecumenische kringen, een doorwrocht artikel met veel informatie. Mijn bezwaar is dat het te afstandelijk geschreven is: te weinig invoelingsvermogen voor de problematiek waarmee men in Wereldraadkringen toch echt serieus geworsteld heeft. Ik zeg niet dat ik Naps analyse en taxatie zonder meer afwijs; maar hij schrijft te zeer in een 'van buitenaf' houding. De Vrijgemaakten zullen de vragen en problemen van de Wereldraad nog wel tegen komen, ook al zullen ze andere antwoorden geven.

De bijdrage van mevr. G. van Bruggen vind ik werkelijk alleraardigst! Vanuit haar eigen praktijkervaring in Azië schrijft ze over de moeite van de interculturele communicatie: hoe ontmoeten we elkaar als westerse ontwikkelingswerker en niet-westerse hulpontvanger? Wat gaat er niet allemaal fout in die ontmoeting? Talloze treffende voorbeelden worden gegeven ter illustratie. Prima introductie op het thema, ook leerzaam in het cultureel plurale Nederland, en zeer bevattelijk geschreven.

De bijdrage van W.C. van der Horst en P.J. Hummelen over 'Van barmhartigheidsorganisatie naar ontwikkelingsamenwerking' beschrijft hoe het de vereniging DVN vergaan is in de praktijk van het werken in de vreemde. Goede informatie, ook over Afrika – DVN werkt in Zaïre. Was het eerst de hulpverlener die de hulpvraag vaststelde en realiseerde, nu is het de hulpvrager die zelf de vraag formuleert en partner is bij de realisering ervan.

C.M. Manni informeert over het probleem van fondswerving om de activiteiten van DVN te bekostigen. Wie daar mee te maken heeft, kan hier wel wat opsteken.

Tenslotte A. Kamsteeg met een realistisch verhaal over het politieke klimaat waarin ontwikkelingswerk in Derde Wereldlanden geschiedt moet. Op dit punt moet de ontwikkelingswerker ter dege worden voorbereid en ingelicht. In dit verband bespreekt hij de vraag of in elk land ontwikkelingswerk gedaan kan worden gezien de politieke toestanden die er soms heersen (p 121v): de zogenaamde landentoeitsing. Hier liggen ook voor zendingswerkers belangrijke vragen. Kamsteegs bijdrage is een goede afsluiting van een over het algemeen uitstekende brochure.

Persschouw

Marginaal?

Gezond maar arm?

Gezondheid is de grootste schat. Daarom deugt de spreuk ook niet, die men soms hoort op de vraag: „Hoe gaat 't met je?“. „Gezond maar arm“. Wie gezond is, is rijk. Toch komt er voor gezonde arme mensen een bijzondere mogelijkheid om van hun armoede af te komen. Sinds kort kan men een nier verkopen. Wie gezond is en beschikt over twee nieren, kan wanneer hij dit wil, er één verkopen. Hij beurt dan ongeveer tachtigduizend gulden en kan daarmee voorlopig uit de voeten, aangenomen dat die gezond zijn, en aangenomen dat de belastingambtenaar het zijne ook heeft gehad van het aanzienlijke bedrag. Er zijn reeds achthonderd Nederlanders, wier namen op een wachtlijst staan, om geopereerd te worden en daarbij een nier armer en een fiks bedrag aan contanten rijker te worden. Ieder voelt, dat de zaak niet deugt. Een nier is geen blinde darm. Zij heeft een vitale functie. Zo vitaal, dat een mens er twee heeft. Wie een ander zou willen helpen, door een nier af te staan, zou zich moeten laten leiden door pure naastenliefde. Ook dan is er nog wel een vraag te stellen. Maar nu?

Sociaal motief?

Men speculeert blijkbaar op de nood van iemand, die financieel in de problemen zit. Men wil mensen uit financiële misère helpen. En dit sociale motief wordt misbruikt. De handel in organen vertoont niets menslievends. Zij is een van de schrijnendste voorbeelden geworden van de destructie, die het geld als macht teweeg heeft gebracht in onze maatschappij. Wie het geluk heeft gezond te zijn, maar in geldelijke problemen is geraakt, kan gemakkelijk in verzoeking komen om deze weg in te slaan. En wie geld

genoeg heeft om zich een nier aan te schaffen langs deze weg, kan mogelijk daarvan profijt hebben. Maar in beide gevallen beslist het geld. Wie het niet heeft kan 't krijgen door een orgaan af te staan en zich ervoor te laten betalen. Wie het wel heeft kan 't idee hebben een weldoener van zijn naaste te zijn. Voor geld is alles te koop. En alles draait ook om het geld. Wie het heeft, heeft mogelijkheden tot zijn beschikking, die de arme niet heeft. En wanneer men van die armoede gebruik kan maken om hem een zeer vitaal orgaan te ontnemen, wie zal er dan kwaad van spreken?

Wettelijke belemmeringen

Tegen de gang van zaken, die blijkbaar onder de huidige wetgeving niet rechtstreeks kan worden tegengegaan, dient protest te worden aangetekend. En dit laatste zou een teken moeten zijn van een werkelijk verzet tegen de algehele vermaterialisering van de samenleving, die blijkbaar de droom in stand houdt, dat welvaart hetzelfde is als welzijn. Een wetgeving omtrent deze dingen dient naar moderne opvattingen mede gegrond te zijn in een rechtsgevoel dat in de samenleving aanwezig is. Hoe gevaarlijk die opvatting is blijkt wel uit het feit, dat er in ons land naar een voorzichtige schatting zes- tot tienduizend keer per jaar euthanasie wordt gepleegd. De samenleving die zich niet laat stellen onder de heilzame tucht van het gebod van God raakt de visie op leven en welzijn kwijt. Er blijft één macht over, die de massa beheerst, die van het geld. En het grootste gevaar is, dat we die niet meer zien. Handel in nieren beschouwen we als een teken ervan, hoezeer een zuiver aanvoelen der dingen ontbreekt waar deze macht heerst.

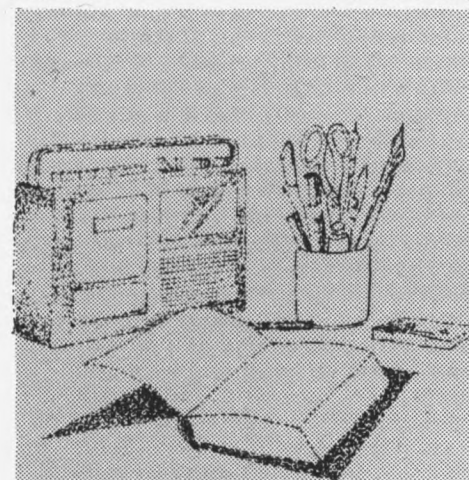
Bovenstaand artikel schreef Prof. W. van 't Spijker in zijn bekende rubriek: Marginaal? in het chr. geref. weekblad: 'De Wekker'.

Een dagblad meldde onlangs, dat metterdaad de eerste niertransplantatie via een commerciële bemiddeling van een Hengeloër in een Franse privé-kliniek heeft plaatsgehad. Of het verhaal waar is wordt o.a. door de Nederlandse Nierstichting ernstig betwijfeld. Zelfs een rechtskundig adviseur van de bewuste man uit Hengelo kon niet bevestigen of er werkelijk een niertransplantatie heeft plaatsgehad. Maar dat is het voornaamste in deze affaire niet. Prof van 't Spijker signaleert en kritiseert hier terecht de speculatie op de pure geldzucht. „Het geld, dat stom is, maakt recht wat krom is“ zo luidt een bekend spreekwoord. Als het geld in geding is kan alles, gaan principes overboord, kiest men de weg van de drogredenen om zichzelf te sussen en eigen geweten veilig te stellen. De naastenliefde wordt tot een wel-

kom alibi! Maar Paulus schrijft, dat de wortel van alle kwaad de geldzucht is. (1 Timotheüs 6:10) „Het woord, dat uit Paulus' pen vloeide is evenwel veel fijner en schilderachtiger. Paulus spreekt hier namelijk, als we heel letterlijk vertalen, over de liefde tot het zilver of nog korter: over 'zilverliefde', het sterke verlangen en hunkeren naar en het zijn levensvreugde vinden in het zilver, het geld. Deze liefde is een verschrikkelijk ding. Zij is een wortel van alle ongerechtigheid. Dat wil zeggen: de kiem van alle mogelijke zonden ligt in haar verborgen; ze is een kracht, die een mens er elk ogenblik toe brengen kan iedere zedelijke norm en grens te overschrijden.“, aldus Prof. C. Veenhof (2 maart 1902 – 7 februari 1983) in 'Om wél te doen' – Uitgave van het Comité der Centrale Diaconale Conferenties – 1952 – pag. 66. Laten we allen op onze hoede zijn voor deze vorm van zonde tegen het tiende gebod van de Wet van de HERE, onze God!

Enschede

O. Mooiweer

Jeugdrubriek

Martin van der Klis, Hoorn

Leve de schepping

Naar aanleiding van de 15e E.O.-jongerendag

„Hoe talrijk zijn Uw werken, o HERE ... de aarde is vol van Uw schepselen.“ De dichter van Psalm 104 is onder de indruk van Gods heerlijkheid in ... de schepping. De schepping, het milieu, daar ging het over op 14 oktober in Utrecht. De E.O.-jongerendag: elk jaar weer het grootste jongerenevenement in Nederland. Dit jaar weer ruim 22 duizend jongeren uit evangelische en reformatorische kringen bijeen rondom Gods Woord. Fantastisch! Brood (1)

Leve de schepping. Hoe kan je dat eigenlijk zeggen in een tijd van steeds verdergaande milieuvervui-

ling, wanneer je vanwege die PVC's, dioxine in de melk en vanwege die CFK's gaten in je ozonlaag krijgt. Bovendien durf je dankzij die PCB's (weer zo'n vreselijke afkorting) geen paling meer te eten. Wij mensen maken er een puinhoop van. We leven tegenwoordig in een enorme welvaartsstaat, in een wegwerpsamenleving. Een voorbeeldje dat Jan van den Bosch aanhaalde: Iedere Nederlander (óók u) gooit per jaar 8 broden weg. Dat is met z'n 14½ miljoen (ja rekent u maar na): zo'n 116 miljoen broden ... Da's een behoorlijke stapel brood en daar word ik toch wel even stil van. Zo'n verspilling.

Oplossing?

Broeikaseneffect, zure regen, gaten in de ozonlaag ... nu maar snel redden wat er (nog) te redden valt? Stel maar een Nationaal Milieubeleidsplan op, ga maar milieukunde studeren, richt maar een groene linkse partij op, start maar zo'n Conciliair Proces ... Maar wacht eens even, waar ligt nu eigenlijk de óorzaak van al die (milieu)ellende? Hosea 4: 1b-3: „... de HERE heeft een rechtsgeeding met de bewoners van het land, omdat er geen *trouw*, geen *liefde*, en geen *kennis* Gods is in het land. Vloeken, liegen, moorden, stelen en echtbreken! Men pleegt geweld, bloedbad volgt op bloedbad. *Daarom* treurt het land, en al wat er in woont verkijnt, zowel het gedierte des velds als het gevogelte des hemels, ja, zelfs de vissen in de zee komen om.”

De schepping lijdt onder de *geestelijke* milieuvervuiling. Wil je écht wat aan de milieuvervuiling doen, dan moet je allereerst op God vertrouwen, de HERE vrezen (Spr. 1:7). Om de schepping te bewaren moeten we kind van God zijn, herboren worden, zélf een nieuwe schepping zijn

Paniek

Henk Binnendijk hield zijn toespraak aan de hand van Rom. 8:18-22. Daar staat dat de schepping zucht, onderworpen is, wacht en zal bevrijd worden. De schepping zucht omdat de schepping onderworpen is aan de vruchteloosheid, aan de zinloosheid (Prediker: „Alles is ijdelheid”), ze lijdt onder de (geestelijke) milieuvervuiling. Sommigen denken dat de milieuverwoesting een teken van de eindtijd is, dat op deze manier de wereld zal vergaan. Kan best, maar we hoeven daarom nog niet in paniek te raken. De wereld op zich was namelijk geen doel van God bij de schepping. Zijn doel, Zijn plan was: mensen! (Ef. 1:4: „Hij heeft ons immers in Hem uitverkoren vóór de grondlegging der wereld.”) God wil mensen naar Zijn beeld en gelijkenis zien, mensen die vol zijn van Hem.

De schepping wacht op het openbaar worden van de zonen Gods, is in verwachting. „Er komt een dag

dat God de gordijnen van de hemel openschuift, waardoor het *eigenlijke* doel van de schepping openbaar wordt: dat mensen als foto's van Gods Zoon (Zijn beeld en gelijkenis) openbaar worden.” Dan zal ook de schepping „*bevrijd worden* tot de vrijheid van de heerlijkheid der kinderen Gods”. Daarom geen paniek, in de hemel is er ook geen paniek. We mogen *uitzien* naar de nieuwe hemel en de nieuwe aarde.

Brood (2)

Uitzien, wil dat zeggen: armpjes over elkaar en dan maar zingen van „Stil maar, wacht maar...” enz.? Nee, als we daadwerkelijk een kind van God willen zijn, als we een 'foto van Gods Zoon' willen zijn, dan kunnen we niet anders (en dan mógen we niet anders) dan als *goede* rentmeesters over de schepping 'heersen'. Als we God echt liefhebben, dan moeten we wel onder de indruk komen van Gods schepping, (denk aan Psalm 8 en 104) en dan móeten we wel zorgvuldig omgaan met Gods schepping.

Even terugkomend op de 116 miljoen broden van Jan: Henk Binnendijk formuleerde het één en ander zo: „Ik weet van jongeren die met een tasje brood naar school gaan. Hun moeder heeft het zorgvuldig klaargeemaakt, lekkere dingen erbij; maar op school gooien ze het in de vuilnisbak en gaan naar de patatent. Ik weiger om te geloven dat een christen zijn bakje brood kan weggooien.”

Te fel? Ik weet 't niet. We hebben wel met Gods schepping te doen. We moeten onze verantwoording jegens Gods schepping kennen. We moeten ons bij alles afvragen: „Kan ik dit voor God verantwoorden. Is dit tot opbouw van Zijn Koninkrijk? We moeten *vanuit Gods Woord* werken aan een schoon milieu en een schoon milieu niet als een doel op zich zien.

Het Woord

Dat we vanuit Gods Woord moeten werken wilde de E.O. nog eens bevestigen. Jan van den Bosch kwam met een verrassing: „Iedere jongerendagbezoeker krijgt een Bijbel,” zo riep hij, „een groene!” „Sjonge, fantastisch! Nóg een Bijbel, nu (hé wat toepasselijk,) een groene. Nou die past in m'n verzameling thuis, leuk aandenken.” O, maar wacht 'ns even; Jan zegt nog wat: „Deze Bijbel mag je niet houden, hij is niet van jou. 't Is de bedoeling dat je 'm binnen twee weken aan iemand geeft die er geen heeft, en anders geef je 'm maar weer terug!” Fantastisch, wat een initiatief; 22 duizend Bijbels!

Psalmen

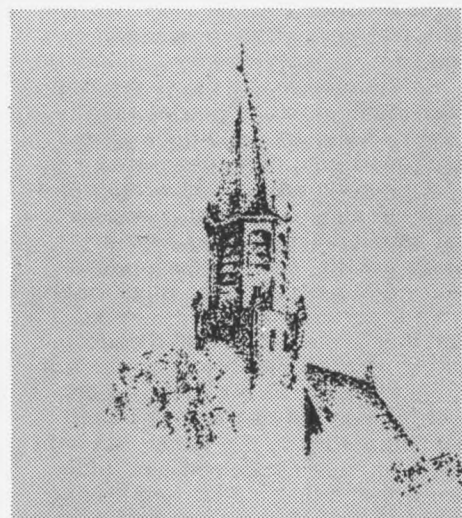
Ten onrechte wordt misschien de indruk gewekt dat de hele E.O.-jongerendag uit Bijbelstudie bestond. Dit was niet zo, in tegendeel! Het hele gebeuren in Utrecht was erg afwisselend. Er was veel samen-

zing en er waren diverse artiesten. Zo waren o.a. Elly & Rikkert met een kinderkoor, het Amerikaanse gospel-duo BeBe & CeCe Winans met o.a. 'een brug over troebel water' en Graham Kendrick met z'n praise-songs van de partij. Het Londen Gospel Community Choir zong o.a. enkele Negro Spirituals.

Jan van den Bosch bleek tijdens de E.O.-jongerendag de behartiger van het reformatorische deel van de E.O.-achterban. De hele dag werd er geen psalm gezongen, maar op speciaal verzoek van Jan werd Psalm 98:1 en 4 gezongen. Echter, de begeleidingsgroep (van Jeugd met een Opdracht) bleek z'n Worp of Landsman vergeten te zijn; dus daarom maar a capella. En dat was misschien nog wel mooier dan mét begeleiding. Erg indrukwekkend: 22 duizend evo's en refo's die te zamen voor hun God zingen: „Zingt, zingt een nieuw gezang den Here, die grote God, die wond'ren deed!” ... en ook: wond'ren *doet* en nog *zal* *doen*! Daarom: Leve de schepping!

*So rejoice, The Holy City comes
Oh rejoice, the new Jerusalem
Oh rejoice, be ready now
He comes to take His bride
He is Alpha and Omega
the beginning and the end.*

(Adrian Snell)

Kerknieuws

Stichting Ned. Geref. Jeugdwerk. (NGJ)

Enquête jeugdclubs 10 – 16 jaar. Is er behoefte aan toerusting voor leiders van verenigingen voor de jeugd tussen 10 en 16 jaar? Over die vraag heeft het NGJ onlangs een enquête verzonden via de plaatselijke kerkeraden. Het is echter moeilijk om op deze manier alle jeugdclubs te bereiken. Daarom langs deze weg het verzoek: wanneer een jeugdclub geen enquête-formulier heeft ontvangen, dan graag contact opnemen met drs. D. van der Molen, tel.: 055-664609.